

శ్రీ రస్తు.

అలంకారశాస్త్రపుష్ప త్రినభిలషించువారికి

నత్యంతోపకారంబగు

చంద్రాలోకముబుధరంజినీనామక

సంగహవ్యాఖ్యానసహితముగ

M. K. ALSINGERACH

నరంగాచార్యులచేత

లేఖకప్రమాదాదిదోషరహితంబగునట్లుగ

బరిష్కరింపఁబడి.

భువనగిరి || రంగయ్యచెట్టిగారి

జ్ఞానసూర్యోదయమనేముద్రాక్షరశాలయందచ్చువేయించి

౧౮౭౪ సం॥ ఏప్రిల్ నెల ౧౬ వతిన

ప్రకటింపఁబడియె

శ్రీ రస్తు.

శ్రీకృష్ణాయనమః.

చంద్రాలోకసంగ్రహవ్యాఖ్యానప్రారంభః.

పరస్పరతపస్సంపత్ఫలాయితపరస్పరా.

ప్రపంచమాతాపితరప్రాంచజాయాపతీస్తుమః । అలంకారేభుబా
లానామవగాహనసిద్ధయే । లలితఃక్రియతేతేషాంలక్ష్యలక్షణసంగ్రహః॥ *
ఉపమాయత్రసాదృశ్యలక్షీరుల్లసతిద్వయోః । హంసీవకృష్ణతేకితిఃస్వ
గఽంగామవగాహతే॥౧॥ వణోఽపమానధర్మాణాముపమావాచకస్యచ । ప

అమరీకబరీభారభరిమరీముఖిరీకృతమ్- దూరీకరోతుదురితం గౌరీచరణపంకజమ్॥
అథార్థాలంకారాణాంమధ్యేప్రధానత్వాత్ప్రభుత్వముపహానిరూప్యతే - సాచసంక్షేప
తోద్వినిధా- పూర్ణాలుప్తాచేతి-తత్రోపమానోపమయ సాధారణధర్మపమావాచకా
నాంచతుర్థాంప్రయోగే పూర్ణేత్యుచ్యతేతేషామన్యతమాను పాదానేలుప్తేతితత్రతావ
దేకేనోకేన ఉపమాసామాన్యలక్షణోక్తిపూర్వకంతాముదాహరతి॥ ఉపమాయత్రేతి॥
అత్రప్రథమార్థలక్షణం- ద్వితీయార్థముదాహరణం- ఏవముత్తరత్రాపిప్రామోః పూ
ర్వార్థంలక్షణం- ఉత్తరార్థంలక్ష్యమిత్యనగ్రవ్యం- లక్షణవాక్యంవ్యాఖ్యానతే - య
త్రద్వయోః ప్రసిద్ధోపమానోపమయయోస్సాదృశ్యలక్షీరుల్లసతిసహృదయ హృదయా
ష్టాదిత్వేనచారుతరం సాదృశ్యమద్భుతతయాభాతి- వ్యంగ్యమర్పదాంపినాస్పష్టంప్ర
కాశత ఇతియత్-సాఉపమేత్యధ్యాహరణయోజనా-యత్తదోర్నిత్యసంబంధాత్- అథో
దాహరణంవ్యాఖ్యానతే- హేకృష్ణతేతవకితిః- హంసీవహం సాక్షనేవస్వగఽంగాంక
కాశగఙ్గాం అవగాహతేతస్యాంనిమజ్జితీత్యర్థః- తావత్సర్వంతం వ్యాప్తోతీతియావత్-
అత్రకితిఃహంసోస్సాదృశ్యస్యస్పష్టత్వాదుపమాలక్షణసగ్లతిః అత్రహంసీ ఉపమాన
కితిఃరుపమేయం- స్వగఽంగావగాహనంసాధారణోపమఃఇవశబ్ద ఉపమావాచకఇతిప
తుర్థామ పుష్పపాదానాదియంపూర్ణోపమా ॥ ౧॥ అ॥ లభయప్రోపమాంలక్షయతేత్థ్య
దాకసంఖ్యయాపరిచ్ఛిన్నతి॥ వర్ణేతి॥ వర్ణోపమానధర్మాణాముపమానోపమేయసా
ధారణధర్మాణాం ఉపమావాచకస్య ఇవశబ్దస్యచేత్యేతేషాం చతుర్థాంమధ్యే ఏకస్యద్వ
యోస్త్రయోజాంవా ఆనుపాదానావప్రయోగాత్- భిన్నాసతీలుప్తోపమాప్తథా ఆప్త
విధాభవతీత్యర్థః - అయమత్రనిష్కచిః- ఉపమేయాదీనాంచతుర్థాంమధ్యేవాచక
స్యవా- ధర్మస్యవాధర్మవాచకయోర్వా-వాచకోపమేయయోర్వా- ఉపమానస్యవా- వా

కద్విత్యనుపాదానాద్భిన్నాల్పప్రోపమాప్తధా॥౨॥ తటిద్గౌరీందుతుల్యాస్యా
కర్పూరంతీదృశోమః॥ కాంత్యాస్తరవధూయంతీ దృష్టాతస్వీరవోమాను
యా॥ ౩॥ యత్తయామేళనంతత్రలాభోమయశ్చతద్రతే॥ తదేతత్కాక

చకోపమానయోర్వా ధర్మపమానయోర్వా-ధమోపమాన-వాచకానాంవా- ఉపా
దానాభావేయథాక్రమం వాచకలుప్తా- ధర్మలుప్తా ధర్మవాచకలుప్తా- వాచకోపమేయ
లుప్తా-ఉపమానలుప్తా- వాచకోపమానలుప్తా- ధమోపమానలుప్తా- ధమోపమాన
వాచకలుప్తా-చేత్యష్టవిధాల్పప్రోపమాభవతీత్యర్థః॥౨॥౩॥ తత్రాద్యాంశ్చతురోఽథాదా
శ్లోకేనోదాహరతి॥ తటిదితి॥ అస్యార్థఃతటిద్గౌరీమద్భుదివపీతవర్ణా- ఇందుతుల్యాస్యా
చంద్రసదృశముఖీ-మమదృశోః కర్పూరంతీకర్పూరమివాచరస్తీ- కర్పూరమివమదీయసే
త్రానందకరీత్యర్థః- కాన్త్యాస్తరవధూయంతీభయాత్తానంకామవధూమివ ఆచరం
తీ అత్తనిస్తరవధూసౌందర్యప్రబలయంతీత్యధః- ఏనంవిధాతస్వీసుందరీ- రహఃఽజన
స్థలే-మయాదృష్టావిలోకితా- అత్రతటిద్గౌరీత్యత్రతటిదివగౌరీత్యర్థే వివక్షితేనమానేన
తి ఇవశబ్దలోపాత్ - వాచకలుప్తా అత్రతటిదుపమానం గౌరీత్వం సాధారణోధమః-
తస్విఉపమేయం- ఏతేమామపాదానమస్తీ- వాచకస్యతునోపాదానం- అతోవాచకలు
ప్తా-ఇందుతుల్యాస్యేత్యత్ర ఇందురుపమానం-తుల్యేతివాచకశబ్దః ఆస్యముపమేయం-ఏతే
మామపాదానమస్తీ- కాంత్యాదిసాధారణధమోపమానోపాదానం- కాంత్యాశ్చందు
ల్యాస్యేతిప్రయోగాభావాత్-అతఃఇందుతుల్యాస్యేత్యత్రధమలుప్తా-కర్పూరంతీదృశో
ర్మమేత్యత్రపకర్పూరమివాచరంతీత్యర్థవివక్షితేనమానేనతి కర్పూరతన్వోర్విరుపమానో
పమేయయోరుపాదానమస్తీ-సాధారణధమోపమానోపాదానం-అతఃకర్పూ
రంతీత్యత్రధమోవాచకలుప్తా- కాంత్యాస్తరవధూయంతీత్యత్రకాంత్యాశ్చత్తానం కా
మవధూమివాచరస్తీత్యర్థవివక్షితేనమానేనతిస్తరవధూకాంత్యోరుపమానసాధారణధ
మోయోరుపాదానమస్తీ ఉపమేయస్యాత్మనః వాచకస్యఇవశబ్దస్యతునోపాదానం- అ
తోత్రవాచకోపమేయలుప్తా- ఏనముపమానలోపరహితాశ్చత్వారోఽథాదాః- తటిద్గౌరీ
త్యాదినా-ఉదాహృతాః॥ ౩ ॥౨॥ ఇదానీముపమానలోపరహితాంశ్చతురోఽథాదాశ్లోకేనో
దాహరతి॥యదితి॥ తత్రవిజనస్థలే- తయాపూర్వోక్తయాతన్వ్యాసహ-మేమమ- మేళనం
సంఘటనమితియత్- తదామేమమతద్రతేతస్మీరుతస్యచలాభఃప్రాప్తినితియత్- అవత
ర్కితసంభవం అవతర్కితః అవిచారితః సంభవోయస్యతత్- అయత్నసిద్ధమిత్యర్థః- తదే
తత్- తన్నేళనతత్కరతలాభరూపంవస్తుకాకతాళీయంకాకాగమనతాళపతనసదృశం-
కాకకృతతాళోపభోగసదృశంచేత్యధః-మమతన్వ్యాసహసమాగమ ఇతియత్తత్కా
కాగమనతాళఫలపతనసదృశమితిసమాసార్థః-మమతస్మీరుతలాభఇతియత్తత్కా
కకృతతాళోపభోగసదృశమితిఫలప్రత్యయాథః ఇతినిష్క్రమఃతదాచ యథాకాకాగ

తాళీయమవితకితసంభవమ్ || ౪ || ఉపమానోపమేయత్వంయదేకస్యైవ
వస్తునః | ఇందురిందురివశ్రీమానిత్యాదౌతదనన్వయః || ౫ || పర్యాయేణద్య

మనసమయేతాళఫలపతనం - తథాస్వస్యకృచ్చిద్గమనసమయే - దైవాత్తత్రైవరహశితస్య
వస్థానమితిస్వగమనం కాకాగమనతుల్యంతస్వావి అవస్థానంచతాళఫలపతనతుల్యమి
నిష్పన్నంతతః - స్వస్యతస్వావిశ్చసమాగమః కాకాగమనతాళఫలపతనసమాగమసదృశ
ఇతిఫలితస్సమాసాధానం - తతః కాకతాళమివ కాకతాళీయమితిసాధానమాసాత్ ద్వి
తీయస్త్రిన్వివాధేఛప్రత్యయేనతి - కాకతాళీయమితిసాధానం - తథాచపతనదళితంతాళ
లంయథాకాకేనోపభుక్తంతథారమోదశేన తుభితస్మాదయాచతస్త్విన్వోపభుక్తే
తిఛప్రత్యయాధానంపర్యవసన్నః - తతశ్చస్వస్యతస్వావిసహసంభోగః కాకకృతతాళోప
భోగసదృశఇతిఫలితోధానం - అత్రఛప్రత్యయగతోపమా - తత్రతస్త్విసంభోగఉపమేయ
అపితర్కితసంభవంసాధారణోధమః - ఇవాధానకఛప్రత్యయఉపమావాచకః - తేషాం
త్రయాణాముపాదానమస్తి - తాళోపభోగస్యతునోపాదానం - అత్రఛప్రత్యయాధోప
మాయామపమానలుప్తా - సమాసార్థోపమాయాంతుతస్త్విసమాగమరూపస్య ఉపమేయ
స్య - అపితర్కితసంభవత్వరూపసాధారణధమఃస్యచోపాదానమస్తి - కాకాగమనతా
ళఫలపతనసమాగమరూపోపమానస్యఇవశబ్దస్యచనోపాదానమతస్సమాసార్థోపమా
యామపమానవాచకలుప్తా - తదేతత్కాకతాళీయమితిజానీషామేనభే ఇతిపాతే ఉభ
యత్రాపిసాధారణధమోనోపాత్తః - తత్ప్రత్యేఛప్రత్యయాధోపమాయాంధమో
పమానలుప్తా - సమాసార్థోపమాయాంధమోపమానవాచకలుప్తా - మితిత్వాకాక
తాళీయమిత్యత్రలప్తోపమాశ్చత్సరి ఇతిసూక్ష్మదృష్ట్యానుసంధేయం - ఏవంతటిద్వారిత్యా
దిగ్లోకద్వయేనాష్టవిధాబుప్తోపమాస్సంగృహీతాః || ౪ || ఆధానన్వయముదాహరణపూర్వ
కంలతయతి | ఉపమానోపమేయత్వమితి || ఇందురిందురివశ్రీమానిత్యాదౌ - ఆదినాగగ
నంగగనాకారం - సాగరస్సాగరోపమః - రామరావణయోధ్యుద్ధం రామరావణయో
రివ-ఇత్యాదౌ - ఏకస్యైవవస్తునః ఉపమానోపమేయత్వమపమానోపమేయత్వవణాన
మితియతే - తదుపమానోపమేయత్వవణానచనన్వయః - కాన్విమత్వవిషయే ఇందురెవ
ఇందుతుల్యః - నాస్యస్త్రుత్యోస్త్ర - ఏవంవైపుల్యవిషయగగనమేవగగనతుల్యం నాస్యతే -
ఐస్తారవిషయే సాగరఎవసాగరతుల్యం నాస్యః ఘోరతావిషయే రామరావణయద్ధమే
దరామరావణయద్ధతుల్యం - నాస్యదిత్యేకస్యైవవస్తునః ఉపమానోపమేయత్వవణా
నాల్లక్షణసంగతి - లోకేహిద్వయోరెవ ఉపమానోపమేయత్వయోగ్యతా - ఏకస్యతూప
మానోపమేయత్వంనాన్వేషిత్యనన్వయపదంసాధాకం - అనన్వయస్యాప్యథాస్యవణా
నంసదృశాంతరవ్యవచ్ఛేదేనసహోత్కృష్టత్వవ్యవస్థితసాధానం - అతోనానుపపత్తిః || ౫ ||
అ || అధోపమేయోపమాంక్షయతిపర్యాయేణేతి || ద్వయోమఃధ్యేఅన్వేనాన్వయతస్య

యోస్తచ్చైదుపమేయోపమామతా । ధర్మోఽథాభవపూర్ణశ్రీరథోఽధర్మభవ
త్వయి ॥ ౬ ॥ ప్రతిపముపమానస్యోపమేయత్వప్రకల్పనమ్ । త్వల్లోచనసమం
పద్మత్వద్వక్త్రసదృశోవిధుః ॥ ౭ ॥ అన్యోపమేయలాభేనవణ్యోస్యానా
దరశ్చతత్ ॥ అలంగవేణతేవక్త్రకాంత్యోచన్ద్రోభవాదృశః ॥ ౮ ॥ వర్ణో

సాదృశ్యముపవణ్యోపునరస్యతరేణాన్యస్యసాదృశ్యవర్ణనంపర్యాయః- తేనక్రమేణద్వ
యోరుపమానోపమేయయోః తచ్చేత్ ఉమేపమానోపమేయత్వంయదితదాఉపమేయో
పమా- మతాకలినమృతా- ఉదాహరణిధమ=ఇతి- హేరాజకథమః అథాభవపూర్ణ
శ్రీఃసమృద్ధస్యప్రవతకతే- తథాథోపిధమ=భవపూర్ణాశ్రీఃత్వయిసతకతే-పూర్ణా
తావిషయైధమోఽథాతుల్యః తథాథోఽథమ=తుల్యః- ఏవముఖయవ్యతిరిక్తం తృతీ
యంనాస్తీత్యథః-అత్రప్రథమం అథాభవయోరుపమానోపమేయత్వం వణయి
త్వాపునరథమ=థాయోస్తద్వణ్యోనాల్లక్షణసంగతిః ॥ ౬ ॥ అ॥ ప్రతిపంపంచమిధంఉప
మానస్యోపమేయత్వవణానం అవణ్యోమపమేయంప్రకల్ప్యవణా తిరస్కారవణా
నం- వర్ణోపమేయలాభేనావణ్యోతిరస్కారవణానం- వర్ణోనసహవణ్యోస్యసా
మ్యానిపత్తివణానం-ఉపమేయలాభేనఉపమానస్యఅసథాక్యవణానంచేతి॥ అత్రప్ర
థమంలక్షయతి॥ ప్రతిపమితి॥ ఉపమానస్యచంద్రాదేరుపమేయత్వప్రకల్పనమితియ తత్ప్ర
తీపమిత్యథః-లోకేవణ్యోస్యముఖామేరుపమేయత్వం అవణ్యోస్యచంద్రాదేరుపమాన
త్వమితిమర్యాదాతానుల్లంఘ్యప్రాతిలోమ్యేనవణ్యోనైవ్యహోపమానత్వం- అవణ్యోస్య
ఉపమేయత్వమితికృతాత్- అన్వథాప్రతిపసంజ్ఞా-ఉదాహరణి-త్వల్లోచనమితి- హే
సుందరి- పద్మత్వల్లోచనసమంభవనేత్రతుల్యంతథావిధుశ్చద్వక్త్రసదృశఃభవ
న్ముఖతుల్యః ॥ ౭ ॥ అ॥ ద్విశీయంలక్షయతిఅన్యేతి॥ అన్యచ్చతురపమేయంచ అన్యోపమే
యంతస్యలాభేనప్రాప్త్యై- వణ్యోస్యప్రకృతస్య- అనాదరస్తీరస్కారఇతియత్-తత్ప్ర
తీపమిత్యథః-కాన్త్యాదిసాఅహమేవోత్కృష్టోనత్యుత్తుల్యోన్యోస్తీత్యభిమానినః ప్ర
కృతస్యవక్త్రాదేః- అన్యదప్రకృతంచంద్రాదికముపమేయం పరికల్ప్యతేనప్రకృతస్యతిర
స్కారఇతియత్- తదపిప్రతిపమితిస్మృతః- ఉదాహరణిఅలమితి- హేవక్త్రహేము
ఖ-లేతవగర్వేణ అహంకారేణ- అలం-కాంత్యామత్తుల్యోనాస్తీతిగర్వంజహితుతః- కా
న్త్యాభిభూతవాదృశః త్వత్తుల్యఃచంద్రఃవిద్యతఇతిశేషః అత్రాపునమేయభూతచ
ద్వస్యలాభేనప్రకృతముఖితిరస్కారవణానాత్లక్షణసంగతిః ॥ ౮ ॥ అ॥ తృతీయంలక్ష
యతివర్ణోతి॥ వణ్యోచచతదుపమేయంచతస్యలాభేన- అన్యస్య అవణ్యోస్యానాదర
స్తీరస్కారోపితథా ప్రతిపమిత్యథః- అన్యేత్యుష్ణగుణతయో అన్యమపమేయమస
హమానస్య అన్యస్యస్వర్ణ్యముపమేయం ప్రదశ్యోతిరస్కారోపిప్రతిపభేన ఏవేతిని
ష్కృతః- ఉదాహరణి- ఇతి- హేమృత్యోభేతవ- క్రూర్యవర్షః క్రూరత్వగతోగర్వః

పమేయలభేనతథాన్యస్యాప్యనాదగః॥ క్షాత్రార్థదర్శస్తే మృత్యోత్పత్తుల్యా
స్సంతిహాస్త్రియః॥ ౯॥ వర్ణ్యేనాన్యస్యాపమాయాఅనిష్ఠత్వచశ్చతత్ ।
ముధాపవాదోముగ్ధాక్షిత్వస్తుఖాభంకిలాంబుజమ్ ॥ ౧౦॥ ప్రతీపముపమాన
స్యకైమధ్యమపిమన్వతే । దృష్టంచేద్వదనంతన్వాన్యఃకింపద్వేనకిమిన్దునా ॥
౧౧॥ విషయ్యభేదతాద్రూప్యరజ్జనంవిషయస్యయత్ । రూపకంతత్త్రిధాధి
కఃక్తార్థవిషయేచత్తులోనాస్తీత్యభిమానఃకిమధః- కుతః- పియస్సాత్మారణాత్ త్వ
త్తుల్యాఃక్తార్థవిషయేత్వత్పమాః స్త్రియస్సంతి- త్వత్తుల్యానాంక్రూరస్త్రీణాంసంభవా
దహమేవక్రూరజతివృధాభిమానం మాకృత్యాభ్యభావః- ఆత్రపర్వణానాంక్రూరస్త్రీ
ణాంలాభేన అవన్యఃస్యమృత్యోత్తిరస్మాద్భావనఃసంతిః॥ ౧౨॥ చతుర్థంలక్షయ
తి ॥ వర్ణ్యేనేతి॥ వర్ణ్యేనముఖాదినానహస్యస్యాపర్వగన్యపద్మాదే- ఇపమాయాఃసామ్య
స్యానిష్ఠత్వచసామాన్యాచావవణానం- తత్త్వత్రిపమిత్యభావః- ఉదాహరతి- ముధే
తి- హేముగ్ధాక్షిచారులోచనే- ముధా అసత్యభూతః- అపవాదోజనవాదిః- ఆత్రప్రాయిత
ఇత్యభావః- క్రిద్వశోపవాదఇత్యత ఆహాస్యదితి॥ అంబుజంపద్మంత్వస్తుఖాభంకిల- కిలేతివా
ద్రాయాం- పద్మంత్వస్తుఖతుల్యమితివాదాప్రాగుత్పత్త్యభావః- ముధేత్వనేనానిష్ఠత్వచ
తి- లక్షణసద్భితిః॥ ౧౩॥ పంచమంలక్షయతి॥ ప్రతీపమితి॥ ఉపమానస్యపద్మాదే- కైమధ్యమ
పిమన్వతే ప్రతీప్తంమన్యంతే ఉపమేయన్వైచ ఉపమానకార్యకారిత్యావపమానంకిమధః
మితివర్ణనమపి ప్రతీపమితికవయోమన్వతే- ఉదాహరతి- ఉచేదితి- తన్వాన్యఃసున్దర్యావ
దనంముఖంబృష్టంచేత్పద్వేనకింకింప్రయోజనం- ఇందునావాపికింప్రయోజనమిత్యభావః
తన్వాన్యముఖవశేనైవ చంద్రాదివశేన జగత్తానందరూపకార్యసంభవాచ్చం
ద్రపద్మాదికంకిమధఃమితిష్కమ్భః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ అథశ్లోకేనైకేనరూపకంలక్షయన్విస
జతే॥ విషయీతి॥ విషయస్యోపమేయస్యవిషయ్యభేదరంజనం- ఉపమానాభేదరంజనం-
తథావిషయస్య ఉపమేయస్యవిషయితాద్రూప్యరంజనం ఉపమానతాద్రూప్యరంజనంచే
తియత్తద్రూపకం- తచ్చాధిక్యన్యూనత్వానుభయోక్తిభిః త్రిధా- విషయస్యవిషయ్యపేష
యాధిక్యవర్ణనేనన్యూనత్వవర్ణనే- తమభయూనక్త్యాచ- తద్వినిధుమపిరూపకంప్రత్యేకం
ప్రివిధంభవశీత్యభావః- అయమత్రనిష్కమ్భః- విషయరూపేణవిషయస్యరంజనంరూప
కం- తచ్చరంజితవతః ఆభేదరూపకంతాద్రూప్యరూపకంచేదిద్వివిధం- తత్రయత్వపదే
నోపాత్తస్యవిషయస్య విషయిరూపేణ రంజనంతద్విషయ్యభేదవర్త్య వసన్తుత్వావభేద
రూపకమిత్యుచ్యతే- యచ్చస్వనోపాత్తయోఃవిషయవిషయోభేదే ప్రతీయమానే
సర్వేనవిషయిరూపేణవిషయస్యరంజనంతత్ తద్ధర్మాలోపమాత్రపర్యవసితత్వాత్తాద్రూ
ప్యరూపకమిత్యుచ్యతే- తద్వివిధమపివిషయ్యపేషయావిషయన్యాధిక్యాన్యూనత్వో
క్త్యాన్యూనత్వయానుక్త్యాచప్రత్యేకంత్రీవిధం- తథాచాధికాభేదరూపకం- న్యూనాభేద

కృన్యానతావనుభయోక్తిభిః || ౧౨ || అయంహింసాక్షతిస్సాక్షాద్యేనదగ్ధాః
పురఃక్షణాత్ | అయమాస్తేవినాశంభుస్తార్థియాకంవిలోచనమ్ || ౧౩ || శం
భుర్విశేషమవత్యద్యస్తీకృత్యసమదృష్టితామ్ | అస్యాముఖేన్దునాలభేనేత్రాన
ద్దోషిమిన్దునా || ౧౪ || సాధ్వీయమవరాలక్ష్మీరసుధాసాగరోదితా | అయంక

రూపకం అనుభయాభేదరూపకంచేతి అభేదరూపకం త్రివిధం-అధికతాద్రూప్యరూపకం
న్యూనతాద్రూప్యరూపకం- ఆనుభయతాద్రూప్యరూపకంచేతి త్రివిధంతాద్రూప్యరూప
కం- ఏవంసతిరూపకంవడ్డిభంభవతీతిపర్యవస్యతి || ౧౨ || తత్రసాధక్లోకేనానుభయ
న్యూనాధికాభేదరూపకాణి ఉద్దేశక్రమప్రాతిలోమ్యేన ఉదాహరతి || ఆయంహీతి || అ
యంపురోవర్తీసాక్షాద్భూజఃటిః శివఏవస్వయంభూజఃటిరేవభూలోకంరక్షితుంరాజా
నకన్ధితత్వభేదః- కుతఃపీయస్తాద్యేనపురఃశత్రుపురాణీక్షణాద్దగ్ధాః- అతఃపురదా
హకత్వాదేవ సాక్షాద్భూజఃటిరేవేత్యభేదరంజనాత్ న్యూనాధిక్యయోః అవణానా
చ్చఅనుభయాభేదరూపకం || అభన్యూనాభేదరూపకముదాహరతి || అయమితి || తాత్త్వి
యోకంతృప్తీయంవిలోచనంసేత్రంప్రసా- శంభురేవాయమాస్తేతివృత్తి-శంభురేవాయప్ర
భుస్సక ఉచితఃకింతు అస్యామవస్థాయంతృప్తీయలోచనంపరిహృతమితి పూర్వావస్థా
తోరాజత్వావస్థాయాన్యూనత్వవణానాచ్చన్యూనభేదరూపకం || ౧౩ || అథాధికాభే
దరూపకముదాహరతి || శంభురీతి || శంభుశ్శివఏవ అయంసమదృష్టితాంస్తీకృత్యసమదృష్టి
స్సన్నిత్యభేదః- విశ్వంభూమండలం- అవతిరక్షితికింతుపూర్వావస్థాయాంవిషమదృష్టిః-
ఇదాసీంసమదృష్టి రిత్వభేదదాధ్యాత్ పూర్వావస్థాతఃరాజత్వావస్థాయాం సమదృష్టిస్తీ
కారేణాధిక్యప్రతిపాదనాచ్చ అధికాభేదరూపకం || అథతాద్రూప్యరూపకం పూర్వావ
దుద్దేశప్రాతిలోమ్యేనోదాహరతి || అస్యాఇతి || అస్యాఃసుందర్యాఃముఖమేవేందుః-చం
ద్రఃతేనసేత్రానందేలభేప్రాప్తేనతి - ఇందునాచంద్రేణకింకింప్రయోజనం ముఖవైగ్నివ
చన్ద్రైకార్యకారిత్యాచ్చన్ద్రోవ్యభేదః- అత్రముఖచన్ద్రయోర్భాదే ప్రతీయ
మాసేనత్యేవముఖేందుసేతి చన్ద్రగ్రూపేణముఖస్వరంజనాదనుభయోక్త్యాచ అనుభయ
తాద్రూప్యరూపకం || ౧౪ || న్యూనతాద్రూప్యరూపకముదాహరతి || సాధ్వీతి || ఇయంపు
రోవణిసీసాధ్వీపతివ్రతా- అపరాద్వీతీయాఅనుధాసాగరోదితా సుధాభేరనుభవన్నా
లక్ష్మీః అపరాల్క్ష్మీరితిభేదప్రతీయమాసేనత్యేవసాధ్వీంలక్ష్మీరూపత్వరంజనాత్- ఆ
నుధాసాగరోదితేతి న్యూనత్వప్రతిపాదనాచ్చ న్యూనతాద్రూప్యరూపకం- అధికతా
ద్రూప్యరూపకముదాహరతి || అయంపురోవర్తీముఖచంద్రఃముఖమేవేందుః కళంకినఃక
ళంకసహితాచ్చంద్రాదరిరిచ్యతే- అతిశేతే అతిశయితోభవతీత్యభేదః- అత్రప్రసిద్ధచం
ద్రస్తుకళంకిముఖచన్ద్రగ్రిస్తునిష్కళంక ఇతివిషయ్యేషేషయావర్ణ్యస్యాధిక్యవణానాదధి
కతాద్రూప్యరూపకం || ౧౫ || అథపరిణామంలక్షయతి || పరిణామఇతి || విషయాఉపమా

భంకినశ్చంద్రాన్ముఖచంద్రోతిరిచ్యతే || ౧౫ || పరిణామఃక్రియాథాశ్చేద్విషయావిషయాత్తనా | ప్రసన్నైనద్యుగజ్జేనవీక్షితేమదిరేక్షణా || ౧౬ || బహుభిర్బహుధోల్లేఖాదేకస్యోల్లేఖైశ్చిష్యతే | స్త్రీభిఃకామోధిభిస్సవిద్రుఃకాలశ్చత్రుభిరైక్షిణః || ౧౭ || ఎకేనబహుధోల్లేఖోవ్యసావిషయభేదతః | గురు

సంవిషయాత్తనా ఉపమయాత్తనా ఉపమయైశ్చేనేతియావత్ క్రియాథాశ్చేత్ ప్రకృతకార్యాధఃస్యాద్యదిపరిణామాలంకారఇత్యథాఃయత్రవిషయా ప్రకృతకార్యోపయోగితేననిబద్ధస్యై స్వస్వరూపేణతత్కార్యకరణ సామర్థ్యాభావాత్ తథాథామపమేయాత్తతామపేక్షతే. తత్రపరిణామాలంకారఇతినిష్కషణః- ఉదాహరతి || ప్రసన్నేనేతి || మదిరేమతేక్షణేయస్యాస్సంగనాప్రసన్నేననిర్వతేనద్యులోచనమేవ అజ్ఞాతేనవీక్షితే- స్వకాంతంవశ్యతీత్యథాః- ఆత్రప్రధానస్య ఉత్తరపదాథాస్య అజ్ఞస్యవీక్షణకార్యాన్వయః | ప్రాప్తి-సచవద్యస్వస్వరూపేణసంభవతి ఆచేతనస్యవీక్షణకత్వాన్వయసంభవాత్- అతఃస్వవీక్షణోపయోగసిద్ధయేపూర్వపదాథాలోచనాత్తనాపరిణామాపేక్షణాల్లక్షణసంగతిః- ఆత్రవిషయోవిషయాత్తనాపరిణామ ఇత్యన్వథాసంజ్ఞా || ౧౬ || అథోల్లేఖః || సచద్యవిధః- ఏకస్యానైకరనేకధోల్లేఖనరూపః- ఏకస్యైకైవానేకధోల్లేఖనరూపశ్చేతి-తత్రాద్యంలక్షయతి || బహుభిరితి || ఏకస్యవస్తుసఃసాందర్యాదార్యాద్యనేకధమఃవిశిష్టస్యబహుభిరనైకైఃగ్రహీతృపురుషైః- బహుధాకామకల్పతరుత్వాది బహుప్రకారైః ఉల్లేఖాదుఘటనాదుల్లేఖః ఉల్లేఖాభ్యోలంకారః- ఇవ్యతేకనిభిరంగీక్రియతే || ఉదాహరతి || స్త్రీభిరితి || సఃసాందర్యవితరణపరాక్రమశాలీరాజా- స్త్రీభిఃకామకీభిః- కామోమదనః విషేమదనశ్చేనద్యుష్టఇత్యథాః- తత్సందర్శనమోహితాభిస్తాభి స్సురతాభిలాషాదయంకామవివేతితర్కిత ఇతినిష్కషణః- తథాధిభిఃస్వద్రుఃకల్పతరురైక్షితరుత్వేవద్యుష్టః-తథావితరణజనితతృష్ణాపరవనైరధిభిః- అయంకల్పవృక్షవివేతితర్కితఇత్యథాః-తథాశత్రుభిఃకాలః విషేయమస్వేననిశ్చితఇత్యథాః- తదియతీవ్రప్రతాపజనితభయపరవనైఃశత్రుభిరయమన్తకవివేతితర్కిత ఇతినిష్కషణః- అగ్రఏకవిషయాసంద్యోదాశ్య ప్రతాపవిశిష్టోరాజాస్త్రీప్రభృతిభిస్సురతాభిలాషాది హేతునాకామత్వాది బహుప్రకారై రుల్లిఖితఇతిలక్షణసంజ్ఞః || ౧౭ || అథద్వితీయంలక్షయతి || ఏకేనేతి || ఆత్ర ఏకస్యేత్యనుమజ్యతే- ఏకేనైవగ్రహీత్రా ఏకస్యవాగ్నిత్యకీటికమత్పదన్వితాది యక్తస్య రాజ్యవిషయభేదతః వాక్పిర్యాదివిషయభేదాత్ బహుధాగురుత్వాదిబహుప్రకారై రుల్లేఖైరుద్భూతేనతి- అసాపుల్లేఖాలంకారః- ఉదాహరతి || గురురితి || యత్రఏకవిషయగ్రహీతృపురుషః-వాగ్నిత్యయశస్త్విత్యధనిత్యయక్తంప్రభుంబృష్టైవముల్లిఖతి || కిమితి || అయం రాజావదసివాశ్యేవిషయేగురుఃసహాభ్యాహస్యతిశ్చతథాకీర్తావిషయే అర్జునః శుభ్రః సాధాశ్చ- తథాశరాసనేధనుషిషయే- భీష్మఃభయంకరః గాంగేయశ్చ అత్ర ఏకేనైవ

ర్వచస్యర్జునోయంకిరైభీష్మశ్శరాసనే || ౧౮ || స్యాత్ స్మృతిభ్రాంతిసం
దేహై స్తదంకాలంకృతిత్రయమ్ | పంకజంపశ్యతఃకాతాముఖంమేగామాతే
మనః || ౧౯ || అయంప్రమత్తమధుపస్తస్సుఖంవేత్తిపంకజమ్ | పంకజంవా
సుధాంశుర్వేత్యస్తాకంతుననిర్ణయః || ౨౦ || శుద్ధాపహ్నుతిరన్యస్యారోపా
ర్థోధర్మనిష్పావః | నాయంసుధాంశుఃకింతర్హి వ్యోమగంగాసరోరుహమ్ ||

గ్రహీతా ఎకఎవరాతావాగాదివిషయభేదాత్ - బహుధాగురుత్వాజ్ఞానత్యభీష్మత్వప్ర
కారై రుల్లిఖితఇతిలక్షణసంగతిః || ౧౮ || అథస్మృతిభ్రాంతిచత్వం దేహాలంకారాకలట
యన్విభజతే || స్యాదితి స్మృతిభ్రాంతిసందేహాహేతుభిః స్మరణభ్యుపసందేహవణా
నాద్ధేతోరిత్యర్థః - తదంకాలంకృతిత్రయంస్మృతిభ్రాంతిసందేహపదాంకితమలంకృతిత్ర
యంస్యాత్ - క్రమేణస్మృతిమాన్యగ్రితిమాన్సందేహ ఇతిస్మృత్యాదిపదభుజితే నామ
కమలంకారత్రయంభవతిత్యర్థః యత్రకవిసమ్మత సాదృశ్యాద్విషయవిషయిణోరన్యత
రదర్శనేనాన్యత్రస్మృతినిబధ్యతే - తత్రస్మృతిమదలంకార ఇతియానత్ - యత్రవిషయే
ముఖాదౌపద్మాదిభ్యోమోసేఽభ్యతే - తత్రభ్రాంతిమదలంకారః - యత్రవిషయవిషయిణో
స్యాధారణభవః - దర్శనాద్విశేషాదర్శనాచ్చసందేహానిబధ్యతే - తత్రసందేహాలంకా
రఇతినిష్కర్షః - తత్రప్రభుమమదాహరతిపంకజమితి | పంకజంపశ్యతఃమేమనః - కాం
తాముఖంప్రియావదనంగామాతే - స్మరణిత్యర్థః - పద్మముఖయోరత్యంత సాదృశ్యాత్ప
ద్మసందర్శనేనతితత్సదృశంప్రియాముఖంమయాన్తర్యత ఇత్యర్థః - అత్రముఖసదృశ పద్మ
దర్శనేనతత్సదృశస్యముఖస్మృతివణానాల్లిక్షణసంగతిః || ౧౯ || ద్వితీయముదాహరతి ||
అయమితి | సేకాంతే అయంపునోవతీ - ప్రమత్తః మధుపః - మధుపానపరచతోభ్యుచరః -
త్వన్ముఖంపంకజంవేత్తి అత్రముఖేపంకజత్వప్రతిపత్తిర్ననాద్యాగ్రితిమదలంకారః - త్వ
తీయముదాహరతి - పంకజమితి - పంకజంవా ఉతసుధాంశుశ్చంద్రోవా ఇత్యేవంప్రకా
రేణాస్తాకంతుననిణాయః - అనిశ్చయఃపంకజంవాసుధాంశుర్వేత్యా కారకస్సంశయో
భవతిత్యర్థః - అత్రముఖేపంకజత్వసుధాంశుత్వకోటికసందేహానిబంధనాత్సందేహాలంకా
రః || ౨౦ || అథాపహ్నుతిః | సాచపఃస్థితా - శుద్ధాపహ్నుతిః - హేత్వపహ్నుతిః - పర్యస్తా
పహ్నుతిః - భ్రాంతాపహ్నుతిః - భేదాపహ్నుతిః - కైతవాపహ్నుతిశ్చేతి - తత్రశుద్ధాప
హ్నుతిలక్షణమితి - శుద్ధాపహ్నుతిరితి - అన్యస్యాప్రకృతభవఃస్య ఆరోపాథకః ఆరోప
భలకోయోభవఃనిష్పావః - ప్రకృతభవఃపహ్నుతిః - సాశుద్ధాపహ్నుతిః - యత్రవణా
నీయేచంద్రాదౌ అవణ్యాపద్మత్వాద్ధ్యారోపాథకః తదీయచంద్రత్వావ్యవహ్నువః క్రి
యతేతత్రశుద్ధాపహ్నుతిరత్యభవః - ఉదాహరతి || నేతి || అయమాకాశేదీప్యమానశుధాం
శుర్నభవతి - కింతహి - కింతు - వ్యోమగంగాసరోరుహం ఆకాశగంగాపద్మంవణానీయే
చంద్రేతత్సదృశీయన్నదీ ప్రవహికిగతస్య ప్రవహికిత్వస్యారోపాయతదీయచంద్రత్వా

౨౦॥ సపదయు క్తిపూర్వశ్చేదుచ్యతే హేతవ్యపహ్నుతిః | నేందు స్తీహ్యసనిశ్య
 ర్కస్సింధోకారోవ్యయముద్దితః॥ ౨౧॥ ఆన్యత్రతస్యారోపాథః పర్యస్తాప
 హ్నుతిస్తునః | నాయంసుధాంకురింతర్హినుధాంకుఃప్రేయసీముఖమ్॥ ౨౩॥
 భ్రాంతాపహ్నుతిరన్యన్య శంకాయాంభ్రాంతివారణే | తాపంకరోతిసో

పహ్నుతః క్రియతే- ఆత ఇయంశుద్ధాపహ్నుతిః॥ ౨౧॥ హేత్వపహ్నుతింలతయతి॥ స ఇతి॥
 సపదఅన్యస్యారోపాథః ప్రకృతభమణిహ్నుతః-య క్తిపూర్వశ్చేత్సహేతుకాయది-
 తహి-హేత్వపహ్నుతిత్వచ్యతే- యత్రప్రకృతభమణం య క్తిపూర్వపదహ్నుత్యా
 చ్యుతః- ఆరోప్యతేత్రహేత్వపహ్నుతిరినిష్కృతః- ఉదాహరతి॥ ౨౨॥ విరహ
 తప్తాయాః స్యాచ్చిత్ స్త్రియంచన్త్రాత్మ్యపాలంభవచనమిదం- తీవ్రఃశీర్షః- ఆయం
 పరిపూర్ణమానః ఇంద్రభవతి-తీవ్రఃతిహేతుగర్భశేషః- శీర్షత్వాదింద్రభవతీత్య
 థః-తహి-చూర్వోద్భిత్త్యత్రతహ॥ ౨౩॥ నిశితాత్రాస్థితశ్చేషః- ఆయంపరిపూర్ణమా
 నఃనైశత్యాత్సార్యోనభవతీత్యథః- తహి-చంద్రసూర్యవ్యతిక్త స్సముద్రాదుత్థితో
 యంకోవాభవేదిత్యాశంక్యసిద్ధినోతి॥ సింధోరితి॥ ఆయంపరిపూర్ణమానః శీవ్రపదార్థః
 సింధోస్సముద్రాదుత్థితః- ఔర్వఃబడవానలవచనముద్రాదుత్థితత్వాన్మైశత్యాత్తీవ్రత్వా
 చ్చుతహగ్నిరేవాయంభుతుమహతి- సతుచంద్రసూర్యాదిత్యథః- అత్రతీవ్రత్వవై
 శత్వయా క్తిపూర్వకంచన్త్రాత్మ్యపహ్నుత్యచ్చ బడవానలత్వారోపార్థ ఇతిభవతిహేత్వప
 హ్నుతిః॥ ౨౪॥ అగపర్యస్తాపహ్నుతింలతయతి॥ ఆన్యత్రేతి॥ సఃకృదిద్ధర్మావహ్నుతఃఅన్య
 త్రవణంనీయేకాంతాముఖాదౌ- తస్యపహ్నుతభమణ్యారోపాథఃశ్చేత్పర్యస్తాప
 హ్నుతిరిత్యథః-య ద్దాయః- అవర్ణ్యగతచంద్రత్వాద్యపహ్నుతః- అన్యత్రవణంనీయే
 ముఖాదౌతస్యపహ్నుతచన్త్రాత్మ్యదేరారోపాథఃఆరోపఫలకోభవతి-సతుపర్యస్తా
 పహ్నుత్యదియోజనా- య త్రవోన్నిత్యసంబంధాత్॥ ఉదాహరతి॥ ౨౫॥ ఆయంపరిపూర్ణ
 మానఃసుధాంకురింతరోసభవతి-కింతహి-కింతు- ప్రేయసీముఖంకాంతావదనమేవసు
 ధాంకుంతస్తుభివర్ణనంవిహరిపూర్ణమానేనోఃప్రత్యుత్తనస్తాపకరత్వాశ్చేయసేవచన
 దర్శనస్యతానేత్రానందకరత్వాదితిమేవ సుధాంకురితిభావః- అత్రసుధాంశోసుధాంకు
 త్యావహ్నుతశ్చస్త్రీముఖేతద్ధర్మారోపార్థత్వాత్పర్యస్తాపహ్నుతిః॥ ౨౬॥ భ్రాంతాపహ్నుతి
 రితి॥ ఆన్యన్యభేదసన్య-శంకాయాంతత్వాజ్ఞానేనఆయథాథఃసన్యః భ్రాంతాపహ్నుతి
 భ్రాన్తినారణేసతితత్వస్వరూపకథనేనభ్రాన్తివారణేకృతేసతిభ్రాన్తావహ్నుతిః- కేవదిద్య
 త్క్రొకించిత్ప్రకృతమద్భివ్యవృత్తాంతేకథితేసతిస్యాప్రకృతసాధారణ్యాదితరచన్యత్రో
 తుస్తత్వాజ్ఞానాదుద్దేశ్యవిషయశంకాయాన్తత్వోపకృతత్వకథనేనతద్భ్రాన్తివార
 ణేకృతేన- భ్రాన్తాపహ్నుతాభ్యోలంకారః- ఉదాహరతి॥ తాపమితి॥ కాంహ్నుతికా
 మ్మహ్నుతినినిధాయ- స్వసఖ్యంత్రాత్మ్యతమాహ॥ హౌసఖ్యసోత్కంసంకరాన్త్రాత్మ్య

త్కంపంజ్వరఃకింనసఖస్త్రః॥౨౮॥ ఛేకాపహ్నుతిరన్యన్యశంకాతస్తథ్యని
హువే॥ప్రజల్పస్తత్పదేలగ్నఃకాంతఃకింనహీనూపురః॥౨౯॥ కైతవాపహ్ను
తివ్యక్తవ్యాజాద్యైనికహ్నుతైఃపదైః॥నిర్వాంతిస్తరనారాచాఃకాంతా
ద్యుక్వాతకైతవాత్॥౩౦॥సంభావనాస్యాదుత్ప్రేక్షావస్తుహేతుఫలాత్తనా

పంయథాతథా- తాపంశరీరసంతాపంకరోత్యుత్పాదయతి తతస్సఖీనాయికాతాత్పర్య
మజానానాపృచ్ఛతిహేముగ్ధేజ్వరోకింభనత్సన్తాపకరఃకింజ్వరోభవేత్-కథయేతిప్రశ్నః-
ఆధనాయికాశ్చ-పేద్యోహోస్తరమాహ॥సేతి-జ్వరోనభవతీత్యర్థః-కింతుహేసఖిస్తరః
తాపంకరోతీత్యనుషంగః-మత్సన్తాపకారిమన్తథవసతుజ్వరఇత్యర్థః-ఆత్రస్తరపద
మనుపాదాయనాయకయాసామూహ్యేనతాపంకరోతీత్యుక్తే-తావస్సజ్వరసాధారణ్యా
దకుటిలయాసఖ్యాజ్వరఃకిమిత్యంకితేననిసఖిస్తర ఇతినాయకయాసఖీభాగ్నిర్నివారితా
అతోభాగ్నిస్తాపహ్నుతిరియం॥౩౧॥ఆధచ్ఛేకాపహ్నుతిలక్షయతి॥ఛేకాపహ్నుతిరితి॥
ఎకస్యశ్రోత్యజనస్యశంకాతఃవక్త్రభిప్రేతాథావిషయకప్రకాశాత్ శ్రోత్రావక్త్రభి
ప్రేతాథేకేషుష్టేనతీత్యర్థః-తథ్యనిహువేలయథాధాకథనపూర్వకంవక్త్రాస్యాభి
ప్రేతాథానిహువేకృతేనతీతీకాపహ్నుతిఃకేనచిత్తవైచిత్రజనాయస్వరహస్యేనివే
ద్యమానేనతి-దైవాదాగతేనకేనచిత్సరిచితేనయథాథేకేషుష్టేనతిస్వరహస్యప్రకాశభి
తేనఃకథనవక్త్రాతతథ్యనివేద్యతథ్యనిగూహనేకృతేనతి-ఛేకాపహ్నుతిరలంకారఇతి
నిష్కరః-ఉదాహరతిప్రజల్పినితి-నాయికాస్వకాన్తంపనసేవత్యాప్తసఖీమద్యిక్యా
హ॥హేసఖిప్రజల్పకశబ్దాయమాశస్యక-మత్పదేచదియపాదేలగ్నఃసంగతఃఅథదై
వాదాగతాకాచినాప్రాతథ్యమేనపృచ్ఛతి-కాన్తఃకిమితి॥హేనుందరి-ప్రజల్పస్త్వ్యాది
నాత్వయక్తంకాన్తఃకింత్వస్మియఃకింభవేదిప్రశ్నఃఅథకాన్తాస్వరస్యప్రకాశభీనుస్సతీ
తథ్యనిగూహ్యసత్వమావేదయతి॥సహితి॥ప్రజల్పస్త్వ్యాదినామయోక్తఃకాంతోనభ
వతి-కిన్తునూపురఃనూపురాభిప్రాయేనతువల్లభాభిప్రాయేణేతి-ఆత్రస్వప్రియమేవోద్ది
శ్యవదన్త్యానాయకయాసమేనపృచ్ఛస్తీనునాప్రాప్రతిఅతథ్యసూపురంనివేద్యతథ్యకా
న్తనిహ్నువాత్-ఛేకాపహ్నుతిర్థవతి॥౩౨॥వైశవాపహ్నుతిలక్షయతి॥కైతవాప
హ్నుతితి॥వ్యాజాద్యైఃవ్యాజచ్ఛలకైతవాదిభిఃపదైహ్నుతైఃఫలంనిహ్నువస్య-స్యతౌ
సత్యాంస్తుటత్వేన-కైతవాపహ్నుతిరిత్యుచ్యతే-యత్రకనాకంరతోపహ్నువస్యాహా
వేపిఅసఖ్యవ్యప్రరిపాదకకైతవాదిపదైకపదర్నాపహ్నుచఃక్రియతే-తత్రకైతవాహ్నుతి
తినిష్కరః-ఉదాహరతి॥నిర్వాంతితి॥కాన్తావృత్తకైతవాత్ప్రియావృష్టిప్రసార
వ్యాజాత్-స్తరనారాచాఃమదనబాణవిశేషాదిపనిర్వాన్తి-లోచనాన్నిగచ్ఛస్త్రీత్యర్థః-
అసత్యత్వవాచినాకైతవపదేనసేమేకటాక్షాతినిహ్నుపఃప్రతీయతే-ఆత్రవ్యాజాదివిధ్య
పరితకైతవపదేనకటాక్షత్వన్నిహ్నువస్యవ్యక్తత్వాల్లక్షణంగతి॥౩౩॥అథోత్ప్రేక్షాల
యత్రాన్తథమంసంక్షేపతఃత్రిధావిభజతే॥సంభావనేతి॥వస్తుహేతుఫలాత్తనావస్తాత్త

ఉక్తానుక్తాస్పదాద్యాత్రసిద్ధాసిద్ధాస్పదేవతే॥౨౭॥ ధూమస్తోమంతమశ్వంకే
కోకివిరహశుష్కశామ్ | లింపతీవతమోంగానివషకతీవాంజనంసభః॥ ౨౮॥
కృతవాంఘ్రిమృదురౌభువివిక్షేపణాద్భువమ్ | త్వన్ముఖాభేచ్ఛయానూ

నాసౌత్వాత్తనాఫలాత్తనాచసంభావనాఃపితర్వాఃఉత్పేత్రిక్షాన్సుగ్రి-అయనుత్రసిష్క
మకః- అచ్యుతమకసంబంధేనపేతునాన్యస్యాన్యతాదాత్మ్యసంభావనోత్పేత్రిక్షేతిసా
మాన్యలక్షణం- సాచకస్యదిష్టమనోవస్వంతరతానాత్మ్యగోచరత్వేన- అహేతోస్తే
తుభాగోచరత్వేన-అఫలస్యఫలభావగోచరత్వేనచక్రి-దా-తత్రాద్యాస్యూపాప్తే
క్షా-ద్వితీయాపేతూత్పేత్రిక్షా- తృతీయాఫలోత్పేత్రిక్షేతి-త్రిగమిమాంపునర్తిభావభ
జతే| ఉక్తానుక్తాస్పదేతి|అత్రత్రిసిదానుచక్రేచద్యాచ్యూపాప్తేత్రిక్షాఉక్తానుక్తాస్పదా
ఉక్తానుక్తేచస్పదేవిత-యానస్యాస్యా- ఉక్తక్షయాయుక్తక్షయాయాచేతిద్విపథేత్యర్థః-
పతేఅవశిష్టపేతుఫలోత్పేత్రిక్షేసిద్ధాసిద్ధాస్పదేసిద్ధాసిద్ధేప్రసిద్ధాప్రసిద్ధే అస్పదేవియా
యయోస్తే- సిద్ధక్షయాయేదిద్ధక్షయాయేచేతిద్విపథేత్యర్థః॥౨౭॥ ఆ||రథాచ- ఉక్తక్షయ
యాంస్వరూపాత్పేత్రిక్షామదాహరతి॥ఘృమస్తోమమితి| అహం-రమఃఅంభకారం- కోకి
నాంచక్రవాకాంగనానాంవిరహశుష్కమాణివిరహసలాపేహంసంబంధినంధూమస్తోమం
సంకె- ఇవంతమంచక్రవాకీరహస్విభూమసమూహఇతితర్కయాయిత్యర్థః-అత్రసర్వ
తఃప్రవర్థకమాసాంధకారసన్తల్యద్వప్తీ ప్రతిరోధః త్యాదిభవక సంబంధంగమ్యమా
నంనిమిత్తీకృత్యతశ్చమయేత్రియవిభుటితకోకిపృథయగతప్రబృతిదృద్ధిరహనలసంబంధి
ధూమస్తోమతాదాత్మ్యసందావనోత్పేత్రిక్షా- సాచకాచుస్తోమానాత్మకస్యతమసదా
త్తతాగోచరత్వాత్స్వరూపాత్పేత్రిక్షా-సాచతహసాక్షమయస్యఉక్తత్వాదుక్తవిషయా- అ
భానుక్తవిషయేద్వేస్వరూపాత్పేత్రిక్షేఉదాహరతి|లింపతీవేతి| తమఃఅంగానిగాత్రాణి
లింపతీవ అంగలేవసంకరోశీన- తథానభః అంబనంపమకతీవతమోవ్యావసంసృష్టావ
వముత్పేత్రిక్షతె- ఇవంతమంతమకత్యకలేవసమివసభః కత్యకకాంజనవషకాణమివేతి
అతేనభఃప్రభృతిభూమితర్యంతనకలవస్తుమలికరణకర్తృసం బంధంనిమిత్తీకృత్యతమో
వ్యావసన్యతమకత్యకలేవసతాదాత్మ్యేత్పేత్రిక్షాసభః కత్యకకాంజనవషకాణతాదా
త్మ్యేత్పేత్రిక్షాచవర్తత- అతేతమోవ్యావసరూపవిషయస్యాసపాదానాదిమే అనుపా
త్రవిషయేస్వరూపాత్పేత్రిక్షే॥౨౮॥ సిద్ధక్షయాయంపేతూత్పేత్రిక్షామదాహరతి॥ రక్తాది
తి॥ హేనుండరి-మృదులౌశీవలౌ-తేవాంఘ్రిసారౌభువివిక్షేపణాత్సంచారాత్- రక్త
లోహితౌభవతః- భువమిత్తుత్తేత్రిక్షాచ్యంబకం-అత్రకాంతాపాదయోలౌహిశృంగ
స్వతస్సిద్ధత్వాత్తత్రసిక్షేపణంపేతుః- అతేఅపేతుభూతస్య హేతుత్వసంభావనా
పేతూత్పేత్రిక్షా- సాచకీయేపణయాపరిషయస్య ప్రసిద్ధత్వాత్సేద్ధవిషయా॥ అసిద్ధక్ష
యాంపేతూత్పేత్రిక్షామదాహరతి|శ్చవితి|పేకాంతకేవంక్రియన్ముఖాభేచ్ఛయాత్వ
న్ముఖసౌందర్యేవయావస్తైత్వైరాయతేపక్షైస్సహచైరంకరంసిత్యర్థః- అత్రసర్వ

సంపద్యైర్వైరాచారేశశీ॥ ౨౯॥ మధ్యఃకింకుచయోధ్వః త్రైబద్ధః కనకదామ
భిః॥ ప్రాయోజ్ఞంత్యత్పదేనైక్యం ప్రాప్తంతోయతపస్యతి॥ ౩౦॥ రూపకాతి
శయోక్తిస్సాన్నిగీర్యాధ్యవసానతః॥ పశ్యసిలోత్పలద్వంద్వన్నిస్సరంతి
శితాశ్శరాః॥ ౩౧॥ యద్యవహన్నతిగభఃత్వం నైవసాపహ్నవామతా॥ త్వ

పద్మవిరోధస్సస్వాధావికత్వాత్ - తత్రతన్ముఖకాంతిలిప్సానహేతుః - అతఃఅహేతోః
హేతుధావవర్ణనాచ్ఛద్ధ్యైకాన్తాముఖకాన్తిలిప్సాయాః అప్రసిద్ధత్వాదసిద్ధవిషయా
హేతుత్వేగ్రితా॥ ౨౯॥ సిద్ధవిషయాంఘలోత్పేగ్రితాముదాహరతి॥ మధ్యఃకింక
కాంతావళిత్రయావరణంకనకదామబంధనత్వేన అధ్యవస్యోత్ ప్రేక్షతే - హేకాంతేప
ధ్యోవలగ్నం - కుచయోఽభ్యుత్పేదారణాయకనకదానుభిఃస్పృణకారజ్జభిఃబద్ధఃకిం - అస్య
భాతిసాక్ష్యాత్పశ్యవవచచధారాద్భంగమాయాదితిభావః - అత్రమధ్యఃస్వతపశుచౌ
వహతి-సతుకనకదామబంధనత్వేనాధ్యవసితవళిత్రయచేష్టనబలాత్ అతఃకనకదామబం
ధనాఫలస్యకుచధారణస్యతత్ఫలత్వేనోత్పేగ్రితాణాత్ ఫలోత్ ప్రేక్షా - కుచధారణస్యప్రసి
ద్ధత్వాన్సిద్ధవిషయా॥ అసిద్ధవిషయాంఘలోత్పేగ్రితాముదాహరతి॥ ప్రాయజితి॥ అత్రపద్మ
స్యజిలవాస్థానంఅంభోవాసత్వేనఅధ్యవస్యకత్వేగ్రితతే - హేకాన్తై - అజ్ఞంపద్మంత్యత్పదే
సత్యత్వాదేనపహవిక్యంసాయజ్యం - ప్రాప్తంప్రాయఃభూమ్న - తోయేజతేతపస్యతిత
పఃకరోతి - అంభోవాసరూపంతపఃకరోతిత్యథః - అత్రపద్మస్వతపత్వేనాధ్యవసితంజ
తేవస్థానంస్పృణావాదేన - సతుకామిసీవసాయజ్యప్రాప్తథం - అతోఫలస్యకామిసీవ
దసాయజ్యస్యతత్ఫలత్వేనోత్పేగ్రితాణాత్ కామిసీవసాయజ్యస్యత్యన్తాప్రసిద్ధత్వాచ్ఛ
అసిద్ధవిషయాంఘలోత్పేగ్రితా॥ ౩౦॥ అధాతిశయోక్తిరలంకారః - సాచనప్రభాయాపకా
తిశయోక్తిః - భేదకాతిశయోక్తిః - సంబంధాతిశయోక్తిః - అసంబంధాతిశయోక్తిః - అ
ప్రమాతిశయోక్తిః - చలలాతిశయోక్తిః - అత్యంతాతిశయోక్తిశ్చేతి - తత్రాన్యద్వివిధా -
శుద్ధాసాపహ్నవాచేతి - తత్రశుద్ధాంతయతి॥ రూపకాతిశయోక్తిరితి॥ సిగ్ధ్యవిషయైగ
రణంకృత్వా - అధ్యవసానతఃవిషయిరూపేణఃపయస్సనిశ్చయా ద్రూపకాతిశయోక్తి
స్సాన్నితే - యత్రోపమేయముఖాదిరంతద్వాచిముఖాదిపదేనానుపాదాయ - ఉపమానప
ద్మాదిపదైరుపాదాన పూర్వకంపద్మాదిరూపేణావధార్యతే - శత్రురూపకాతిశయోక్తి
ర్నామాలుకారవినిష్కప్రవేశః॥ ఉదాహరతి॥ పశ్యేతి॥ హాసభిసీలోత్పలద్వంద్వద్వాత్ - కు
వలయద్వంద్వద్వాత్ - శితాఃశీత్యాః - శరాఃదాదాః - నిస్సరన్తిసిగ్ధాచ్ఛన్తి - సరేభవమాన్సి
ర్యంవిలోకయేత్యథః - ఆత్రకాన్తాయా - లోచనయగ్భాత్ కటూడాఃనిగ్ధాచ్ఛన్తివ
త్త్యే - లోచనకటూడాకాంతద్వాదిపదేనోపాదానంసాతమపమానసీలోత్పలశరశ
బ్దాభ్యాముపాదానపూర్వకంసీలోత్పలశరత్వేనాధ్యవసానాదియంరూపకాతిశయోక్తిః
౩౧॥ సాపహ్నవాతిశయోక్తింలక్షయతి॥ యదీతి॥ అపహ్నూతిగర్భత్వంయదిరూపకాతిశ
యోక్తిరపహ్నవఖుటితత్వంచేదిత్యథః - నైవరూపకాతిశయోక్తిరేవసాపహ్నవరూ

అస్మాక్కిమసుధా రాజకభౌంతాః పశ్యంతితాం విధౌ || ౩౨ || భేదకాతేశయో
క్తిస్సాన్యత్తస్యైవాన్యత్పవణకనమ్ | అన్యదేవాన్యగాంభీర్యమన్యధైర్యం
మహీపతేః || ౩౩ || సంబంధాతేశయోక్తిస్సాన్యదయోగేయోగకల్పనమ్ | సౌ
ధాగ్రాణీపురస్యాన్యస్సృశంతివిధుమండలమ్ || ౩౪ || యోగేష్యయోగోసం
బంధాతేశయోక్తిః తీవ్రతే త్వయిదాతరిరాజేంద్రస్వరూపమాన్నాదియా
మహే || ౩౫ || అక్రమాతేశయోక్తిస్సాన్వత్సహత్వేహేతుకార్యయోః | ఆలింగం

పకాతేశయోక్తిరితివిధానమత్యంతః - ఉదాహరతి || త్వదితి || హేరాజకశ్చత్సాన్యక్తిమ
భవదీయమృదునాశ్చేష్టేవసృజ్యతేతిశేషః - స్వదీయసుధురవచనేనైవ అమృతంవతక
లేనాన్యత్రేత్యధః - సనుచంద్రేసుధాస్త్రీప్రవాహః కథమిహతకా - ఛాన్తాః ఇతి - ఛాన్
తాః - అజ్ఞానోపమాతాః జనాః - యోచనీ - చారుభాంపశ్యన్తి - చంద్రేసుధాస్త్రీవివృత
హారోభృషములకవిశేషార్థః - సాచంద్రీ - రాసుధానభవతీత్యవహిష్టానాపహ్న
నా || ౩౬ || అభిభవకాతేశయోక్తిః క్రిందయతి || భవకాతేశయోక్తిః || త్వయైవలోకనిధ
నైవైవ అన్యత్వార్థకం - సా - భవకాతేశయోక్తిస్సాన్యత్వార్థః || ఉదాహరతి || అన్యదితి || అ
న్యమహీపతేః గాంభీర్యమన్యదయోగకలపణమేవ తథాధైర్యమన్యదేవలోకవిలక్షణ
మేవ - అత్ర రాజగాంభీర్యధైర్యయోః - లోకసాధారణత్వేవిభజ్యేవోపరితః || ౩౩ || సంబం
ధాతేశయోక్తిః || అయోగే అసంబంధేయోగకల్పనం సంబంధపణకనమితియత్ - సా
సంబంధాతేశయోక్తిస్సాన్యత్ - ఉదాహరతి || సౌధాగ్రాణీతి || అన్యపురస్ససౌధాగ్రాణీ
రాజగృహశిఖరాణిః భుజుగజలంఛంద్రమండలం స్పృశంతి - తాదృగున్నతానిభవంతీత్య
ధః - అత్ర సౌధాగ్రాణాం - సుమంజలస్సర్పా సంబంధేవితత్సంబంధోనణికాః || ౩౪ ||
అథాసంబంధాతేశయోక్తిః క్రిందయతి || యోగేపితి || యోగేసంబంధాతత్వతి - ఆయోగో
సంబంధవర్ణనమితియత్ - సాఅసంబంధాతేశయోక్తిః పృథగ్ధృతే - ఉదాహరతి || త్వ
యీతి || హేరాజేంద్రసకలపృథ్వీపాలకేంద్రరామచంద్ర - శ్చయిదాతరిచరణశాలిని
సలివయంస్వయీరూపమాకంఘ్రియౌ - నాద్రియామహేసయాచానుహే - భవదీయవి
తరణేషుప్తైసతికల్పవృక్షేషుపాన్యదహాస్త్రీత్యధః - అత్ర సంద్రీమేష్వాదరసంబంధేపి
తదసంబంధపణకనాదసంబంధాతేశయోక్తిః || ౩౫ || అక్రమాతేశయోక్తిః క్రిందయతి ||
అక్రమాతేశయోక్తిః || హేమకార్యయోగస్సహత్వేయోగవద్యవణి - అనతి - అక్రమా
తేశయోక్తిః - కారణం పూర్వం కార్యం పరమితిలోకమన్యాదా - తామస్లుంఘ్యయత్రకా
ర్యకారణయోరేకకాలత్వం వణి - తత్రాక్రమాతేశయోక్తిః పృథగ్ధృతః || ఉదాహరతి ||
అలింగంతితి || హేదేవరామస్వామిక - తేతవతరాంపరాశ్చత్రపశ్చజ్యోతిసమయ్యగవ
దాలింగంతి - శరపక్షే జ్యోతిషార్చింశత్రుపక్షే జ్యోతిషామితిలింగంతీత్యధః - అత్రక
రసంధానరూపకారణస్య పరేహంభూపతనకార్యస్యచ పేర్వావర్ణగ్రమంబహుయయా

తినమందేవజ్యోతిశరాశ్చపరాశ్చతే || ౩౬ || చపలాతిశయోక్తిస్సాన్యతా-
 ర్యేహేతుప్రసక్తిజే | యాస్యామిత్యుదితేతన్వ్యావలయోభవదుర్నికా ||
 ౩౭ || అత్యంతాతిశయోక్తిస్సాన్యతౌర్వాపర్యవ్యతిక్రమే! అగ్రేమానోగతః
 పశ్చాదనుసీతాప్రియేణసా || ౩౮ || వణ్యానామితరేషాంవాధమైక్యంతు
 ల్యయోగితా | సంకుచంతినరోజానిస్వైరిణీవదనానిచ || ౩౯ || త్వదంగమార్ద

గపథ్యవణానాదక్రమాతిశయోక్తిః || ౩౬ || చపలాతిశయోక్తింలక్షయతి || చపలాతిశ-
 యోక్తిరితి || కార్యేహేతుప్రసక్తిజేనతిహేతుప్రసక్తిమాత్రేణకార్యేజాతేనతి - చపలా-
 తిశయోక్తిః - యత్రకారణేభవస్యత్యేవకార్యంవర్జ్యతేతత్రచపలాతిశయోక్తిః - ఉదా-
 హరణం || అహంయాస్యామి గమిష్యామితి నాయకేన ఉదితేఉక్తైసతి - తన్వ్యాప్రియా-
 యాః ఉర్వికా అంగుళీయకం - చలయః కంకణసుభవత్ - నాయకప్రయాణశ్రవణేనతితత్త్వ-
 ణంపథావిపరహస్రతినంధానజనిత భేదాభ్యంతకృతానాంతస్యాకరే అంగుళిప్రాయే-
 సతి ఉమి-కాకంకణమభూదిత్యర్థః - అత్రహేతుభూతస్యనాయకప్రయాణస్యప్రసం-
 గమాత్రేణతత్కార్యకార్యస్యకార్యముభేనవర్జనాచ్చచపలాతిశయోక్తిః || ౩౭ || అ-
 త్యంతాశయోక్తింలక్షయతి || అత్యంతాతిశయోక్తిరితి || తయోఃకారణకార్యయోఃయ-
 తౌర్వాపర్యంపూర్వోత్తరభావఃతస్యవ్యతిక్రమేఉల్లంఘనేనతి - అత్యంతాతిశయోక్తిః -
 కారణంపూర్వం కార్యంపరమితియమముల్లంఘ్యుతైపరిక్రేనకార్యంపూర్వంకారణం
 పరమితియత్రవణ్యేతేత్రాత్యంతాతిశయోక్తిస్సాన్యదిత్యర్థః - ఉదాహరణి || అగ్ర-
 ఇతి || మానఃప్రణయకోపః అగ్రేప్రథమమేవ ఆనుసయాత్సాగ్రేవేత్యర్థః - గతీపస్ప-
 తః - పశ్చాన్నానత్యాగానంతరం - సాకాంతాప్రియేణఆనుసీతాఉపలాలితా || ౩౮ || త్వ-
 యోగితాంలక్షయతి || సాప్రివిధా - వణ్యానావణ్యైకాకథమాన్వయరూపా - పితాపి-
 తవృత్తితౌల్యరూపా - ఉత్కృష్టసమీకరణోక్తిరూపాచేతి - తత్రాద్యాంలక్షయతివణ్యా-
 నామితి || వణ్యానాంప్రకృతానామితరేషామప్రకృతానాంవా - ధమైక్యంఏథమ-
 త్వంతుల్యయోగితేత్యర్థః - ఇయమిప్రసర్వివిధా - కేవలప్రకృతగోచరాకేవలాప్రకృత-
 గోచరాచేతి - యత్రకేవలప్రకృతానామేకధమాన్వయః - తత్రకేవలప్రకృతగోచరా-
 యత్రకేవలాప్రకృతానామేకధమాన్వయః - తత్రకేవలాప్రకృతగోచరా || ఉదాహర-
 తి || సంకుచంతీత || చంద్రోదయప్రస్తావాచ్చంద్రోదయశ్చిపూరణీయం - సరోజానిపద్మా-
 ని - వైస్వరిణీవదనానిజారస్త్రీముఖానిచ - సంకుచంతివద్దేషుసంకోచోముఖసంవదన-
 షువైరణ్యంచంద్రోదయస్యస్వేచ్ఛయాకాముకస్థానగమనవిరోధిత్యాత్మత్రచంద్రో-
 దయవణానప్రస్తావాత్తత్కార్యత్వేన వైస్వరిణీముఖసరోజసంకోచవణానస్య ప్రకృత-
 త్వస్వణ్యానాంసంకోచక్రియారూపైకధమాన్వయః - ఆతఃప్రకృతగోచరాత్తుల్య-
 యోగితా || ౩౯ || అథకేవలాప్రకృతగోచరామదాహరణి త్వదితి || హేప్రియేత్వదంగ-
 మాగవేద్యమైకతస్యహేత్రేమాలతీశభ్యైభూకదళీసాంసుమనోలతాచంద్రారేఖా

వేద్యమైః స్యచి త్రేనభాసతోమూలతీశశభ్యలైః ఖాకనశీనాంకతోరతా॥ ౧౦॥ హి
తాహితేవ త్రితౌల్యమపరాతుల్యయోగితా॥ ప్రదీయతేవరాధూతి మిత్ర
శాత్రయో స్త్వయీ॥ ౧౧॥ గుణోత్కృష్టైః సమాకృత్య వచోన్యాయుల్యయో
గితా॥ లోకపాలోయమఃపాశీశ్రీదత్తక్రోధవానపి॥ ౧౨॥ వదంతివర్ణ్యావర్ణ్యా
నాంధమైః కృందీపకంబుధాః॥ మచేనభాసోకలన్ ॥ ప్రతాపేనమహీపతిః॥ ౧౩॥

రంబాణాంకతోరతా కా తిన్యంనభాస తేనస్తుగతి - శ్వద్వేహసాకుమార్యదశికానాంమూల
త్యాదిమ అతివానాదరోధవతీత్యథాః॥ అత్రోపమానశ్చైవ అప్రకృతానాంమూలత్యా
దీనాంతిరస్కారమునైకప్రియాస్వయః॥ ౧౦ - ద్వివీయంబుయతి॥ హితాహితఇతి॥ హి
తాహితేమిత్రే మిత్రేనేత్యథాః - వృత్తితాత్పర్యానారసామ్యమేకపదవ్యాపార ఇతి
యావత్ ఆపరా అన్యాయుల్యయోగితా - యత్ర శత్రుమిత్రయోర్విషయే ఏకవ్యాపారో
వర్ణ్యాతేత్రాన్యాయుల్యయోగితేత్యథాః॥ ఉదాహరణః పదియతఇతి॥ హేరాకాత్వ
యామిత్రశాత్రవయూః సుహృద్విషాద్విషయేమిత్రేశ్వశ్వశ్రుభ్యశ్చైత్యథాః - పరాభూ
తిరుత్కృష్టైశ్వర్యంపరాభవశ్చప్రదియతే-వతీత్యతే - అత్రోత్కృష్టభూతిదానస్యపరా
భవదానస్యశ్చైవ షాభ్యవసాయా శ్చత్రుమిత్రేషయపరాభూతి దానరూపవ్యాపారస్తు
ల్యఇతిలక్షణసంగతిః॥ ౧౧॥ త్వవీయంబుతయతిగుణోత్కృష్టైరితి॥ గుణోత్కృష్టైశ్చ
ర్యాదార్యాదిగుణగరిష్టైః సమీకృత్యసమాసీకృత్యనచః ఉక్తిః ఆపరాతుల్యయోగితా - య
త్రవణాః సీమోరాజాదిః ఉత్కృష్టగుణైరింద్రాదిభిస్సహజవలంసమాసీకృత్యవర్ణ్యా
తే-తత్రాన్యాయుల్యయోగితేథాః ఉదాహరణి - లోకపాలఇతి - హేరాభోయమఃపాశీవ
రణః శ్రీదత్తబేరః శత్రుః ఇంద్రః భవానపిశ్వంప - లోకపాలవత్సామ్యేనైవలోకంపాల
యసీత్యథాః - అత్రోత్కృష్టైశ్చక్రాదిభిః ప్రభోలోకపాలత్వేన సమీకృత్యవర్ణానా
త్వయ్యయోగితా॥ ౧౨॥ అధదీపకంబుయతి॥ వదంతి॥ వర్ణ్యావర్ణ్యానాంప్రకృతా
ప్రకృతానాంధమైః కృందీపకంబుధాః వదంతి-దీపకమితినమ్మదయాః -
కథయంతీత్యథాః - ఉదాహరణి॥ మదేనేతి॥ మదెనకలనః గజపోతః భాతిశోభతే - మహీ
పతిః రాజాప్రతాపేనశౌర్యణభాతి - అత్రవర్ణ్యోరాజా అనర్హ్యః కలభః ఉగ్రయోరపిభా
వీతిశోభారూపైకపమాన్వయః - తేనఉభయోస్సాదృశ్యంగిమ్యతే - అప్రదిపకపదేనైక
ప్రదిపకధర్మాన్వయాదీపకమిత్యన్వయః సంగ్ఘా॥ ౧౩॥ అప్యత్రిదీపకంబుయతేపదజతే॥
ప్రివిధమితి॥ దీపస్య అనేనోపకారకత్వాద్దీపస్థాయస్యాన్వయస్యవా అధఃస్యవాపదా
భావయోరుభయోర్వా అన్యత్సత్త్వాంక్రమేనానుదాన్యత్రిదీపకపదాభావవ్యతిరేకక
ష్టాభోవావయాన్యత్రిదీపకంబుయతి॥ ప్రివిధమాన్యత్రిదీపకంభవేరిత్యథాః తత్రాద్యముదా
హరతి॥ పషకాంతి॥ వసూః పుయేరహతేస్తాకాచిత్యాంబుదాహా॥ ఇయంపురోవతిః సీ
లంబుదమూలామేఘపక్షిః పషకంబుయతిశ్చత్యథాః - సీమావతకామనాశన్వరీరా

ప్రివిధందీపకావృత్తైభవేదావృత్తిదీపకమ్ | వర్షత్యంబుదమారేయం వర్షత్యే
 షాచశర్వరీ || ౪౪ || ఉన్నీలంతికదంబానిస్సుటంతికుటజోద్గమాః | మాద్యంతిచా
 తకాస్తృప్తామాద్యంతిచశిఖావళాః || ౪౫ || వాక్యయోరేకసామాన్యేప్రతిప
 స్తూపమామతా | తాపేనభ్రాజతేసూరశూరశ్చపేనరాజతే || ౪౬ || చెడ్చిం
 బప్రతిబింబత్వందృష్టాంతస్తదలంకృతిః | త్వమేవకీర్తిమాన్బ్రాజన్విధురేవ
 హికాంతిమాన్ || ౪౭ || వాక్యార్థకయోస్సదృశయోరైక్యారోపానిదర్శనా |

ప్రిశ్చవమతివమస్యంవత్సరఇవాచరతి- విరహతప్తానాంరాత్రోనిద్రాభావాచ్చిరకా
 తేనాపితదనపగమాద్రాత్రిస్సనంతరప్రాయాభవతీత్యర్థః- అత్రవమతిత్యేకంప
 దంవాక్యద్వయేవతాఅధఃస్యభిన్నత్వాత్పదావృత్తిదీపకం || ౪౪ || ద్వీతీయముదాహర
 తి || ఉన్నీలంతీతి | కదంబానికదంబకుసుమానిఉన్నీలం- తివికసంతి- తథాకుటజోద్గమాః
 గిరిమల్లికాఃస్సుటంతివికసంతి- అత్రోన్నీలంతిస్సుటంఘీతిశబ్దయోః భేదవినికాసరూపార్థ
 స్యవికత్వాత్సామ్యవృత్తేత్వేనఇదమథావావృత్తిదీపకం- తృతీయముదాహరతి- మాద్యంతి
 చాతకాః- తృప్తాఃఅంతరాశ్వపమేఘోదకపానససంతుష్టాస్తంతః-మాద్యంతిమదంగ
 చ్ఛంతితథాశిఖావళాః- మయూరాశ్చమాద్యంతిఅత్రమదప్రాప్తిరూపస్య అధఃస్యమా
 ద్యంతితిపదస్య ఉదయస్యాప్యావృత్తేత్వాదుభయావృత్తిదీపకం || ౪౫ || అథప్రతిపస్తూప
 మాంబలమయతి || వాక్యయోః ఉపమానోపమేయవాక్యయోః ఏకసామాన్యే ఏకసామా
 న్యధనుఃస్యాన్వయేనప్రిప్రతిపస్తూపసూమతా ఇష్టాయత్రోపమానోపమేయ పదఘటిత
 వాక్యయోరేవసాధారణభవఃపృథగ్జ్విర్విశ్వతేజస్వభేదేన ప్రతిపాద్యతేత్రప్రతిపస్తూప
 మేత్యర్థః ఉదాహరతి | సూరస్సూర్యః తాపేనాతపేనభ్రాజతేప్రకాశతేహరఃనీరపు
 రుః- చాపేనభనుచారాజతేప్రకాశతే- తేన-ఉభయోస్సూర్యంగమ్యతేసూరఉపమా
 నంహరఉపమేయంతత్ప్రతిపాదకవాక్యయోః ఏకఃప్రకాశసరూపస్సాధారణభవః
 రాజతేభ్రాజతే ఇతిభిన్నపదాభ్యాంనిదిశ్యత ఇతిప్రతిపస్తూపమాప్రతిపస్తుప్రతిపాక్యా
 ధంఉపమాసాధారణభవఃయస్యాస్సాదతిప్రతిత్వేనైకస్వరసంజ్ఞా || ౪౬ || అథద్వష్టాం
 తంబలమయితీదితి | అత్రవాక్యయోరీశ్వనుపజ్యతేవాక్యయోః బింబప్రతిబింబత్వంచేద్య
 స్తుతోభిన్నత్వేసిసామ్యశ్యాదభిన్నయోస్సామాన్యభవః త్వేవపృథగ్యాక్యస్వయేననిదే
 శోయది- తత్రహి-ద్వష్టాంతాలంకృతితీత్యర్థః- యత్రవాక్యద్వయేభిన్నావేవభవః
 బింబప్రతిబింబభావేనసభజ్జీదిశ్చాత్రద్వష్టాంతాలంకారఇతినిష్కర్షణః- ఇదాహర
 తి-త్వమితి- హేరాజతేత్వమేవకీర్తిమాన్-అధఃస్యంద్రవీరకాంతిమాన్ | అత్రోపమేయ
 భూతోరాజాఉపమానభూతోఽధః తద్వాక్యయోభిన్నయోరపికిర్తిమాన్-కాంత్యోస్సా
 ద్యశ్యాభిన్నయోస్సామాన్యభర్తృత్వేవపదభేదేననిదేశాద్దృష్టాంతాలంకారః || ౪౭ ||
 అసంవివశేనా || సాచప్రీతిదా- వాక్యార్థకవృత్తినివశేనాపదార్థకవృత్తిచిదర్శనానప
 ననిరహాభసరూపాచేతి-తత్రాద్యాం-తయతివాక్యార్థకయోఃతి || సవ్యశయోర్వాక్యా

యద్దాతుస్సౌమ్యతాసేయంపూర్ణేందోరకళంకతా॥ ౮౫॥ పదార్థకవృత్తి
మప్యేకేవదంత్యన్యానిదర్శనామ్॥ త్వన్నేత్రయుగళంధత్రేలిలాంసీలాంబు
జన్మనోః॥ ౮౬॥ అపరాంబోధనంప్రాహుఃక్రియయాసత్సదధాద్యోః॥ నశ్యే
ద్రాజవిరోధీతిక్షీణంచంద్రోదయేతమః॥ ౮౭॥ ఉదయస్నేవసవితాపక్తేష్వ

ధాద్యోరైక్యారోపః అథేదాదారోప ఇతియత్సారదశకేనేత్యధాః॥ ఉదాహరతి॥
యదితి॥ దాతుర్వితరణశీలస్యసౌమ్యతా అపరుషత్వమితియత్ సేయంసౌమ్యతాపూర్ణేం
దోః॥ కాకాచంద్రస్య అకళంకతాకళంకరాహిత్యాం- యథాపూర్ణేందోరకళంకత్వము
సంధావతం- తథాదాతురపిసౌమ్యతా అసంభావతా- యోదానశీలతేనన్యేనయసంపత్తిః
దులకేభేతియావత్- ఇదంచధనలిప్సయాదాతారంప్రతిగత్వాతస్మిన్నధిషీపతిసతి నిర్విణ్ణ
స్యయాచకస్యవచనమ్- ఆత్రదాతృసౌమ్యత్వపూర్ణేందుకళంకవిభురత్వయోః వాక్యా
ధాద్యోర్యత్తప్తపూర్ణమైక్యారోపాదియంవాక్యాధాన్యత్వేతిదశకేనా॥ ౮౮॥ ద్వితీ
యాంబుజయతి॥ పదార్థకన్యత్వితి॥ ఏకేకేచిదాలంకారికాఃపదార్థకన్యత్విమనీదర్శ
నామన్యాంసదంతి- యత్రాస్యస్థితేపదార్థేనృధమకస్య ఆరోపోవన్యోతేసాపదార్థక
వృత్తిరీదర్శనేత్యధాః॥ ఉదాహరతి॥ త్వదితిహేకాంతేత్వన్నేత్రయుగళం- సీలాంబుజ
జన్మనోః సీలాంబుజయోఃవీలాంబుజాసందతైఃఅత్రాన్యధమకస్యవీలారూపస్యఅన్యత్వేనయ
నయుగళే అసంభవతోపేక్షిచర్ణనాదియంపదార్థకన్యత్వినిదర్శనా॥ ౮౯॥ తృతీయాంబు
జయతి॥ అపరామితి॥ యత్కించిత్క్రియావిశిష్టస్యకస్యచిదధాన్యక్రియయాఅనత్సదధా
యోరనదధాన్యవాబోధనంజ్ఞాపనమితియత్- తదపరాంసదర్శనామేకేతమః॥ అయమ
త్రనిష్కృమకః॥ యఃకర్షిదధాన్యకాంచిత్క్రియాంకుర్వకన్తయాక్రియయాదృష్టాం
తథూతయాపరాస్పృతిఅసంతంసంతంవా అర్థంజ్ఞాపయంత్యన్నిబద్ధేత్తత్సోధనమప్య
న్యానిదశకేనామన్యేభస్యంతేతథాచ సదధాబోధనరూపా అనదధాబోధనరూపా
చేతిద్వితీయా- తత్రాద్యామాద్యాహరతి॥ నశ్యేదితి॥ చంద్రోదయేతమః॥ రాజవిరోధి-న
శ్యేత్ నాశంప్రాప్నుయాదితి బోధయదేవక్షీణంసప్తవభూదిత్యక్షరాధాః॥ బోధయది
త్యశ్యేతివైవగమ్యమానత్వాదప్రయోగః॥ అయమధాః॥ రాజ్ఞాచంద్రేణ సహావిరోధిత
మః॥ స్వయంక్షీణంసత్ స్వనాశక్రియయాదృష్టాంతథూతయావ్యోహమివ రాజవిరోధీ
చేత్ నశ్యేనీతిపరాస్పృశ్యధాన్యకస్యసాయిసమర్థంజ్ఞాపయత్తదేవసప్తవభూదితి- త
త్రరాజవిరోధేన నాశంక్షేప్తవృత్తయసంస్వనాశక్రియయాపరాస్పృశి రాజవిరోధ్యేవంస
శ్యేదితి అనదధాబోధకత్వవణకాదియమనదధాబోధనరూపానిదర్శనా॥ ౯౦॥ అథ
ద్వితీయామేకశ్లోకేనోదాహరతి॥ ఉదయన్నితి॥ సవితాసూర్యఃఉదయకప్రాదర్శనక
అభ్యుదయంగచ్ఛంత్యక్నేవ- సమృద్ధీనాంసంపదాంసుహృదనుగ్రహంఘటం విభావయక
పరాస్పృశిబోధయకపద్మేషుక్రియంకాంతింసమృద్ధిచ- అర్చయతిదదాతి- అయమ
ధాః॥ సవితాసూర్యసయసంసంపదాంసుహృదనుగ్రహంఘటం విభావయక

ర్చయతిశ్రియమ్ । విభావయంత్యమృద్ధీనాం ఫలంసుహృదనుగ్రహమ్ ॥౫౧॥
 వ్యతిరేకోవిశేషశ్చేదుపమేయోపమాసయోః । శైలాభివోన్నతాస్సంతఃకిం
 తుప్రకృతికోమలాః ॥ ౫౨ ॥ సహోక్తిస్సహభావశ్చేద్భాసతేజనరంజనః ।
 గంతమగమత్తస్యకీర్తిఃప్రత్యర్థిభీస్సహ ॥ ౫౩ ॥ వినోక్తిశ్చేద్వినాకించత్ప్రస్తు
 తంహీనముచ్యతే । విద్యాహృద్యాపిసావద్యావినావినయసంపదమ్ ॥ ౫౪ ॥ త
 చేత్రించిద్వినారమ్యం వినోక్తిస్సాపికద్యతే । వినాబలైర్విభాజ్యేషారా
 జేంద్రభవతస్సభా ॥ ౫౫ ॥ సమాసోక్తిఃపరిస్ఫూర్తిప్రస్తుతేత్రస్తుతస్యచేత్ ।

క్రియయాసమృద్ధీనాంసుహృదనుగ్రహ ఏవముఖ్యంఫలం-ఆన్యోపిస్వోదయకాల-ఏవస్య
 సుహృద్భ్యఃఆహమివ సమృద్ధిందద్యాదితి పరాస్పృతిలేయస్కరమృథంబోధయన్నివ
 నిబద్ధయతి-ఇయంసంకథాబోధనరూపానిదర్శనా ॥౫౧॥ అథవ్యతిరేకంలక్షయతి । వ్యతిరే
 కఇతి ॥ ఉపమేయోపమాసయోఃవిశేషః - వైలక్షణ్యంపరిణామచేదయం వ్యతిరేకఇత్య
 థాఃఆయంత్రప్రకారః ఉపమేయాధిక్యవర్ధవసాయీ ఉపమేయమ్యానత్వవర్ధవసా
 యీఆసభయవర్ధవసాయీచేతి । తత్రాద్యాముదాహరతి ॥ శైలాభివి సంతఃసత్పురు
 షాఃశైలాఃపర్వతాభివోన్నతాఃకింతుప్రకృత్యాకోమలాః శైలాస్సుప్రకృతికతినా ఇతిభా
 వః- అత్రోపమానశైలాచేత్యయాప్రకృతికోమలత్వేనసతామాధిక్యవర్ధవసాయీర్వా
 యముపమేయాధిక్యవర్ధవసాయీవ్యతిరేకఃఏవమన్యత్రాపూర్వావీయం ॥ ౫౨ ॥ సహో
 క్తింలక్షయతి ॥ సహోక్తిరితి ॥ జనరంజనఃలోకానందకరఃసహభావః సాహిత్యంచేత్స
 హోక్తిర్నామోంకారఇతినిష్కషణ్యత్రసహృదయహృదయాహ్లాదకరఃకస్యచిత్తే
 నచిత్సహభావఃవర్ధ్యతేతత్రసహోక్తిః-జనరంజనఇతివిశేషణాత్ ఆననసాధకమిత్యా
 దిప్రయోగేతునిసహోక్తిః తత్రసహభావస్యచమత్కారకారిత్వాభావాత్- ఉదాహర
 తి ॥ దిగంతమితి ॥ తస్యరాజ్యంకీర్తిఃప్రత్యర్థిభిఃశత్రుభీస్సహదిగంతమగమత్ప్రాప్తా-అత్ర
 యదానిజప్రతాపాదిజనితాకీర్తివిగంతంప్రాప్తా- తదానిమేవశత్రవఃపలాయదిగం
 తానేవప్రాప్తా ఇత్యేవంవిభతాత్పర్యగర్భత్వేన చమత్కారకారిణ్యసహదావస్య దణక
 నాత్సహోక్తిః ॥ ౫౩ ॥ అథవినోక్తిః ॥ సాచద్విధా ॥ కించిద్విగాచేయస్వరూపా-కించిద్వి
 నారమ్యస్వరూపాచేతి-ఆద్యాంలక్షయతి ॥ వినోక్తిరితి ॥ కించిద్విగాప్రస్తుతంపర్జ్వంహీనం
 నికృష్టం ఉచ్యతేహీనత్వేనవర్జ్యతేయదీత్యథాః-తర్హి వినోక్తిసామూలకారః-ఉదాహర
 తి- విద్యేతి ॥ హృద్యాహునోహరాపివిద్యా- వినయసంపదఃవినావినయసమృద్ధిమంతరాసా
 వద్యాసవోదా- అత్రవిద్యాయాఃవినయసంపత్తింసహోన్యచర్చనాద్వినోక్తిః ॥ ౫౪ ॥ ద్వి
 తీయాంలక్షయతి ॥ తదితి-తత్ప్రస్తుతంకించిత్వస్యకనారమ్యంచేత్ సుందరయదితహి-
 సాపిచినోక్తిరితికథ్యత ఇత్యథాః ॥ ఉదాహరతి ॥ ఏనేతి ॥ సారాజేంద్రభవతఃఏవాసభా
 ఆస్థానమంటపః - ఖిలైర్విగాదుజనసంపర్కంవిసావిభాతి- అత్రసభాయాః ఖలసంప
 ర్కంవిసావహ్యత్వవణకనాద్వినోక్తిః ॥ ౫౫ ॥ అథసమాసోక్తింలక్షయతి । సమాసోక్తిరి

అయం ప్రేక్షాః శ్రీముఖంపశ్యరక్తశ్చుంబతిచంద్రమాః॥ ౫౬॥ అలంకారః పరికర
సాభిప్రాయవిశేషణైః। సుధాంకుకలితోత్తంసస్తాపంహరతువశ్యివః॥ ౫౭
సాభిప్రాయేవిశేష్యేతుభవేత్పరికరాంకురః। చతుర్థాంపురుసార్థానాదాం
తాదేవశ్చక్షుఃశుభః॥ ౫౮॥ నానాధానంత్రయస్యేషావశ్యావర్ణ్యోభ

ప్రస్తుతేప్రస్తుతవృత్తాంతేనసేతేనతి- అప్రస్తుతస్యాప్రస్తుతస్యపరిమూర్తిశ్చేత్ ప్రతీ
దిగ్విదితపానమాసోక్తిః - సమాశేనసంక్షేపేణప్రవృత్తా ప్రవృత్తవృత్తాంతవణానాది
యమన్వయఃసంక్షాః॥ ఉదాహరణః। అయమితి- కస్యశిత్వాముకస్యకాంచిత్రముకీముద్ది
శ్యఇయముక్తిః- హేప్రియేఅయంపరిమళ్యమావశ్యమంద్రమాశ్చంద్రం రక్తలోహితంససి
మైంద్యాగ్నిప్రాచ్యాఃసుఖం అగ్రధాగంమంబలిస్పృశతి- శర్యాలోకయేతి- ప్రస్తుతేవ
ణ్యమాసేవృత్తాంతేనుభవబ్జస్యప్రావంభవదససాధారణ్యామంబలివ్యవస్థాసంస్కర్య
వదనసంయోగసాధారణ్యాగ్రక్తశ్చన్యలోహిత కామరసాగారవ్యాచ్యంద్రమశ్చబ్జగ
తపుంలింగేన బంధీశబ్జగత స్త్రీలింగేనచఅయంరక్తః కామరస్యకబంధాః ఇంద్రసం
బంధోపస్కృతపరాంగనాయాఃముఖంపదనంచుంబతిగ్ధవనసేనశస్యవచం సంయోగ
యతీత్యధః- ఏవంప్రకారఃఇంద్రసంబంధోపస్కృతపరచరానిరక్త కామకవృత్తాం
తఃప్రతియశ్చజినమాసోక్తిః॥ పరికరంపయతి॥ అలంకారః॥ సాభిప్రాయవిశేషణైః
అధానాశేషమయక తాత్పర్యగభైకాశేషణైఃపాఠభేదపరికరః పరికరాభ్యోలం
కారః- యత్రసాభిప్రాయవిశేషణాన్యపాశ్యంలేతత్రపరికరాలంకారవృత్తః- ఉ
దాహరణః। సుధాంకుకలితోత్తంసః- చంద్రపరిమృతఃఉత్తంసఃశేఖరోయ
స్యసత్యోక్తః-శివఃవశాపంమనస్తాపంహరతునివచయతు- అత్రసుధాంకుకలితేత్యా
దిచిరేకంసంభావహరణసామర్థ్యాభిప్రాయగభకంఅశంపరికరః॥ ౫౭॥ పరికరాంకు
రంపయతి॥ సాభిప్రాయఇతి॥ విశేష్యేసాభిప్రాయేసతితు పరికరాంకురాభ్యోలంకా
రంభవేత్తయత్రవిశేష్యసాభిప్రాయగభకంసాభ్యత్తత్రపరికరాంకురసాన్యవిత్యధః- ఉ
దాహరణః। చతుశాంపురుషాధానాం భమాకాశాకామమోక్షాం దాతాదేవః-
తద్దానసచుభాదేవతాచతుగుఃజఃవిష్ణురేవ- అత్రచతుర్భుకావ్యాద్విష్ణురేవయగవ
చ్చతుర్విధపురుషాధానప్రదానసమధఃసాన్యోదేవ ఇత్యభిప్రాయగభకం చతుర్భుజవి
శిష్టాపాదానం॥ ౫౮॥ అభిక్షేపః। సచత్రివిధః- ప్రకృతానేకగోచరః- అప్రకృతానేక
గోచరః-ప్రకృతాప్రకృతగోచరశ్చేత్యభిప్రాయేణతల్లపణోక్తిపూర్వకంవిభజితే-నానా
ధేతి॥ అనేకాధానగోచరఃపరావణోభయాశ్రయః- కేవలప్రకృతగోచరః- కేన
లాప్రకృతగోచరః- తమధయపియశబ్దవిన్యాసరూపస్త్రివిధః-క్షేపశత్యధః- తత్రకే
వలప్రకృతగోచరముదాహరణః। సర్వవోమాధవశతి॥ సర్వవసంధావృత్తఃప్రదానఃమాధ
వఃపాయాత్తరతుయః అగంగోవధకనాఖ్యంగాంధువం అదిధరత్త్యశం విభజిస్త

యాశ్రితః। సర్వదోమాధవఃపాయాత్సయోగంగామదీధరత్॥౫౯॥ అజ్ఞేన
త్వన్ముఖంతుల్యంహరిణాహితసత్తినా। ఉచ్చరద్భూరికిలాలఃశుశుభేవాహి
నీవతిః॥ ౬౦॥ అప్రస్తుతప్రశంసాస్యాత్సాయత్రప్రస్తుతాశ్రయా। ఏకఃకృతీశ
కుంతేషుయోన్యంశక్రాన్నయాచతే॥ ౬౧॥ ప్రస్తుతేనప్రస్తుతస్యద్యోతనేప్ర

శివపత్నేతుఉమాధవఃసర్వదాపాయాత్-యఃశివఃగంగాఽధీధరతేశిరసావహతిస్త॥౫౯॥
ద్వితీయముదాహరతి॥ అజ్ఞేనేహేహ్రియేహరిణాసూర్యేణఽహితానిహితానక్తిరాసక్తిర్వ
స్యతేనఅజ్ఞేఽపదైస్తథాహరిణోనప్యగేణసక్తిర్యతేన అజ్ఞేవచంద్రేణత్వన్ముఖంతుల్య
వసంతుల్యంసమం- అత్రఅజ్ఞవదస్యావమానత్వేనలబ్ధకృతవద్వచంద్రగోచరత్వాగప్ర
కృతఃశ్లేషఃఅత్రాజ్ఞేత్వత్రఏవకానానావలంబిఫలద్యయవదధాద్యయప్రసీతేరథాశ్లేషః-
హరిణాహితసక్తిసేత్యత్రేతశుకాపనచ్చుశ్లేషః- తృతీయముదాహరతి॥ ఉచ్చరద్భూ
ద్భూరిబహుళంకిలాలఃశోణితేంద్యస్యఃః శోణితేంద్రశీకలబుధ్యేమరః వాహినీవతిః
నేనావతిశుశుభేవిదీపే- తథాఉజ్జ్వంభమాణంభూరికిలాలముదకంద్యస్యః వాహినీవతిః
సముద్రఃశుశుభే- అత్రనేనావతేప్రకృతత్వంసమద్రస్యాప్రకృతత్వసః ప్రకృతాద్రక్య
తగోచరఃశ్లేషః॥ ౬౦॥ అథాప్రస్తుతప్రశంసాలక్షయతి॥ అప్రస్తుతప్రశంసేతి॥ తత్రాప్ర
స్తుతప్రశంసాస్యాదితియోజనా- ప్రథమంజ్ఞేయాకుత్రేక్యత్రాహసేతి- యత్రసాఅప్రస్తు
తప్రశంసాలప్రస్తుతవృత్తాంతవణానం ప్రస్తుతాశ్రయాప్రస్తుతవృత్తాంతప్రసీతిపర్యవ
సాయినిస్యాదితిసంబంధః- యత్రప్రస్తుతవృత్తాంతప్రత్యాయనాయాప్రస్తుతవృత్తాంతో
వణ్యకాశిత్రాప్రస్తుతప్రశంసాభ్యోంకారఇతినిష్కషణః- అత్రాప్రస్తుతసామా
న్యాత్ప్రస్తుతవిశేషప్రతితిః- అప్రస్తుతవిశేషాత్ప్రస్తుతసామాన్యప్రతితిః- అప్రస్తుతకా
రణాత్ప్రస్తుతకార్యప్రతితిః- అప్రస్తుతకార్యాత్ప్రస్తుతకారణప్రతితిః- అప్రస్తుతసమా
హాన్యప్రస్తుతసమాప్రతితిశ్చేత్యప్రస్తుతిప్రశంసాపంచప్రకారా॥ తత్రసామాప్యనిబం
ధనాప్రస్తుతప్రశంసాముదాహరతి॥ ఏకాతి॥ యచ్ఛాతకఃకక్రాదింద్రాదన్యమితరంప్ర
భుంసయాచతే॥ సర్వసహవతిశమంబునచాతకానామితివచనాదింద్రోయదానవకా
తితానప్యర్వంతంప్రతిత్వత్వస్యేష్టోదకమంతరాళఏవచాతకోగృహ్లాంతిద్రస్తిధిః- సఃఏకవి
వచాతఃః శకుంతేషుపక్షిషుమధ్యేకృతినిపుణః సత్వస్యేవక్షిణఇత్యర్థః- అత్రసార్వ
భౌమంవిదాన్యంక్షుద్రంరాజానంసప్రాధాన్యామిత్యభిమానశాలినోవృత్తాంతస్యవర్ణ
నీయస్యప్రత్యాయనాభకాంతస్యసాప్రస్తుతచాతకవృత్తాంతోవణితేజసీయమప్రస్తు
తప్రశంసాఉదాహరణాంతరాబ్యాహర్యం॥ ౬౧॥ అథప్రస్తుతాంకురంలక్షయతి॥ ప్రస్తు
తేనేతి॥ ప్రస్తుతేనప్రస్తుతవణికానేనప్రస్తుతస్యప్రస్తుతవృత్తాంతస్యవ్యోతనేనతిప్రస్తు
తాంకురాలంకారః-యత్రప్రస్తుతవృత్తాంతప్రత్యాయనాయప్రస్తుతాంతరవృత్తాంతవి
వణ్యకాశే- తత్రప్రస్తుతాంకురాలంకారః॥ ఉదాహరతి॥ కిమితి॥ సౌభ్యంగమాలత్యాం
సుమనోలతాయాం శ్యాగినివ్యమానాయాంకంటకైస్సుచికత్వై సూక్ష్మనయవైరివ

స్తుతాంకురః! కింభృంగనత్యాంఘాలత్యాంకేతక్యాకంటకేథయా॥ ౬౨॥
 ర్యాయోక్తంతుగమ్యస్యవచోభంగ్యంతరాశ్రయమ్ | నమస్తస్మైకృతౌయే
 నముధారాహువధూకుచౌ॥ ౬౩॥ పర్యాయోక్తంతదప్యాహుర్యద్వ్యజేనే
 ప్తసాధనమ్ | యామిచూతలతాండ్రప్టంయువాభ్యామాస్యతామిహ॥ ౬౪॥
 ఉక్తివ్యాజస్తతినికందాస్తతిభ్యాంస్తతినిందయోః! కన్వధుఃనివివేకస్తే

యావ్యాప్తయాకేతక్యాకేతకీమఃకుళేనకింకింద్రయోజనం - అతిమృదులాంసారహసాలి
 సింసుమనోఽతాంహిమయతీక్షురంబుకావృతకేతకీమఃకుళేక్రిడాయతోవృథా వేదేరిహ
 వః - అత్రోద్భాసేన్యకాంతేనసాకంఠమనూనాయాస్సాంద్ర్యాభిమానిన్యాస్వకాంత
 న్యపరవనితానక్తశ్చనివర్తయిష్యమిచ్ఛంత్యాఃకస్యాప్రీక్ష్మాముక్త్యావచసమికం - తత
 శ్చపేకాంతఅతిసాంద్ర్యవత్కాంతమయిస్థతాయాంశ్వపరేవరాదిప్రారజనపరివృతా
 యాంసరవనితాయాంకిమిత్యదురక్తానీతిప్రస్తుతవృత్తాంతేనానీయే సతితప్తగ్రత్యా
 నార్థంతత్సూపః ప్రస్తుతవిశ్వంగవృత్తాంతోవళికతత్తనవతిప్రస్తుతాంకురః॥ ౬౦॥
 అభవర్యాయోక్తం - తద్విన్దిభంగవ్యస్యనూపాంతరవణానూకంవ్యాజేనేష్టసాధన
 రూపంభేతి - తత్రాద్యంబయతి॥ పర్యాయోక్తమితి॥ గమ్యస్యగంగ్యంశరాశ్రయం
 పాంతరప్రతిపాదకంపచనంవణానమిశ్యేః - పర్యాసూత్రయోయద్రూపేణగ
 మ్యోతస్యైవనూపాంతరేణవణానమితియత్పర్యాయోక్తం - ఉదాహరం - నమఃత-
 స్మై - వాసుదేవాయనమః - యోరాహుంస్వచక్రేణశిరోమాత్రానశేషంపర్యాంతదం
 గనాలింగననితరభాస్వివర్త్యతస్వధూప్రసయోవైశయ్యకంసంపాదితవాక్ - తస్మై
 రాహువధూప్రవైయ్యకాంతోభంగవరేనమఃతప్తకః - ఆస్యవాసుదేవస్య ఆసాధా
 రణధమేణాత్మీవతిత్వాదిదాగమ్యస్య రాహువధూకుచవైయ్యకాంతేనప్రతిపా
 దనంపర్యాయోక్తమ్॥ ౬౩॥ ద్వితీయంబయతి॥ పర్యాయోక్తమితి॥ వ్యాజేనాన్యకార్క
 చ్చలేన - కష్టస్యాభావ్యకాధనమితియత్ - తదపిపర్యాయోక్తంకవయతహురిత్యర్థః - య
 త్రస్యాభీష్టకార్యంకార్యాంతర్యాజేనసాధ్యతే - తదపిపర్యాయోక్తమితిపక్షః -
 ఉదాహరతి॥ యామితి॥ కస్యాప్రీక్ష్యాస్యస్మిధౌలజ్ఞాపరయోవకంపతోః స్వస్య
 చూతలతాదళనాశకంఠమనవ్యాజేనయథేచ్ఛావహరంపాదనమిచ్ఛంత్యా ఇవం
 చనం - ఆహం - చూతలతాంసహకారశాఖాండ్రప్టంయమిగచ్ఛామి - యువాభ్యాంకద
 ద్భ్యామిత్రేగనసుమితసిరంద్రకుంజేస్యపేత్యతాంస్థీయతాం॥ ౬౪॥ వ్యాజస్తతింబయ
 తి॥ ఉక్తితి॥ నిందాస్తతిభ్యాంస్తునెంవయోక్తివ్యాజస్త్యలంకారః - యత్రనిందా
 వ్యాజేనస్తతితేనక్రియతే - యత్రస్తతివ్యాజేనవిందైవక్రియతే - సామివ్యాజస్తతిత్యర్థః -
 తత్రాద్యంబయతి॥ పేస్వధుకానిగంగే - చరవకోవివేకః - వివేకాన్ - నీత్యర్థః -
 యద్యస్తాత్వావినః పాదనిలయాకదిరంగ్వగంఠయనే - ప్రాపయనే - వావినోపిష్వజల

నయసేపాఽనినోదినమ్ ||౬౫||సాధుదూతిపునస్సాగుకర్తవ్యంకేమితఃపరమ్ |
యన్తదధఃవిలూనాసిదంతైరచినతైరపి ||౬౬||నిందాయానిందయావ్యక్తి
క్తిర్వాజనించేతిగీయతే | విధేసనిందోయస్తేప్రాగైకమేవాహరచ్ఛిరః ||
౬౭|| ఆక్షేపస్వయముక్తస్యప్రతిపేదోవిచారణాత్ | చంద్రసందశః

సానాత్స్వగంప్రాపయామితియస్తవాభినివేశః- అయమవివేకఇత్యథః- దుష్టజనవ
ధఃసస్యాసహకర్త్యాదిత్యాపాతతోభావః- అత్రోక్తనిందయాహేగంగేత్వంపాపినో
విస్వగిణంకరోషి- అత్రస్వస్త్రిభావోనరవధికఇతిస్తుతిరేవగమ్యతే అతోవ్యాజస్తుతిః-
వ్యాజేనస్తుతిఃవ్యాజస్తుతిర్యన్వధఃసంజ్ఞా ||౬౪|| ద్వితియముదాహరతి || సాధ్యతి || ప్రియ
విరహమసహమ- నాకాచిన్నాయి కానాయకంసమానేతుందూతీం || ప్రేమయిత్యాశ్రయప
భుక్తాంసఖచిహ్నవిధిఃజ్ఞాత్వాస్తుతివ్యాజేనతాముపాలభతే- హేదూతిసాధుసమగ్గీశునర
విసాధుశ్చయాసాధ్యాచరితం- అతశ్చాఘ్నాస్త్రీస్త్యధః- సనునుయాపితత్త్వగ్రంసార్వం
కింకృతంయేనశ్చాఘ్నాస్త్రీస్త్యతపహ || కతకమివ్యమితి || అతఃపరమస్యక్తింకతకవ్యం-
మదధఃఽమగ్నమిత్తంగత్వోనేరః- నంతైరచినతైరపి- విలూనాసిచ్ఛిన్నాసిమత్ప్రియకృ
తదంతసఖత్వైఃవిదారితాసీతియత్- అతోస్తాదధికంకతకవ్యంకించస్తే- అతస్సాధుసా
ధ్యతీనూయఃఇత్యధః- స్వపీడామవ్యనిగణయ్యపరకార్యప్రవృత్తఃకస్యనాశాస్య ఇతిఅ
పాతతోభః- త్వంమదధఃఽంబగతాసి- కింతుమత్కాంతేనసహరంతుమేవగతాసి- ధి
క్తావందూతీమర్యాదోల్లంఘనీమితినిందాగమ్యతఇతివ్యాజస్తుతిః- అత్రవ్యాజరూపాస్తుతిః
వ్యాజస్తుతిః ||౬౬|| వ్యాజనిందాంలక్షయతి || నిందాయాఇతి || నిందయాస్యనిందాయాః ప్య
క్తిఃప్రతితిస్సవ్యాజనిందాభ్యోలంకార ఇతిగీయతేకథ్యతే ఇత్యధః- ఉదాహరతి || విధ
ఇతి || సంసారనిర్విణ్ణ స్తత్త్వగ్రవతకంపధిముపాలభతే- హేభేబ్రహ్మకృపహరఃనింద్యః
నిందాహః- కుతః-యతఃప్రాకవూర్వకాశేతవఎకమేవధిరః- ఆహరతేచిచ్ఛేద-సత్తుమ
స్తకచతుష్టయమిత్యధః- సనుస్తమస్తకచ్ఛేదేతుపునస్సంసారనిర్మాతృర ఛావాత్సర్వేషి
సంసారభారక్లేశవిముక్తాస్యంతః సుఖమాపుయిరిత్యధః- తవనిర్మూలసమగృతవాక
శివవిదనింజ్యఇతిశ్లోకతాత్పర్యం- అత్రహరవిందయావిషమసంసారస్పృష్టువిఘ్నే నిందా
భివ్యస్తత ఇతివ్యాజనిందాభవతి ||౬౭|| ఆధాక్షేపః-సవత్రివిధః- స్వయయుక్తవైస్వని
చారణాత్ప్రతిషేధరూపః- సమేధాధానరూపః- తిరోహితనిషేధవిధివ్యక్తిరూపశ్చేతిశ
త్రాద్యంలక్షయతి- ఆక్షేపఇతి- స్వయముక్తస్యస్వేదేవోక్తస్య అధఃస్యవిచారణాత్ప్రతి
షేఃవిచారంశ్చత్యాద్రతిషేవఇత్యధః- ల్యఘ్నాపెవంపమిసజక్షేపోలంకారఇత్యర్థః-
కశ్చిత్కంఛిధఃఽంబూర్వంసంప్రార్థ్యపునస్వయమేవ అన్యస్యచత్వేనతద్యైయర్థ్యనివి
చార్యతంనిషేధతీతియదయమాక్షేపఇతినిష్కషః- ఉదాహరతి || చంద్రమితి || హేసఖే
త్వమాత్మానంమాంచంద్రంసందశయయధాహం చంద్రంపశ్యేయంతథాకుర్విత్యర్థః-
శ్వగృహవశ్యాంద్వికమకత్వాదాత్మానమితి ద్వితీయాస్త్రుక్తచంద్రసందశ్యయేతిపా

యాత్సానమధవా స్తిప్రోయాముఖమ్ || ౬౦ || నిమేధాభాసమాక్షేపంబుధాః కే
దనమన్వతే | నాహం దూతీతనోస్తాప స్తస్యాః కాలానలోపమః || ౬౧ || ఆక్షే
పాన్యోవిధావ్యక్తేనిషేధేచతిరోహితే | గచ్ఛగచ్ఛసిచెత్కాంతతత్తై ౧౪
స్యాజ్జనినిర్తమ || ౬౨ || ఆభాసత్వేవిరోధస్యవిరోధాభాసఉచ్యతే | వినాఽతన్ని

తోయ క్షాంతదాహేచంద్రకాంతానందశబ్దేయే గృహః - అధ్యయమేవవిచార్యస్యోక్తం
ప్రతిషేధతి - ఆధవాచంద్రనందశబ్దానపక్షోమాభూదిత్యంశః కతః | ప్రియానదనంకాం
తాముఖమస్తివిద్యతే - అతః చంద్రాకాశ్యకారిణః తద్వనస్యస్త్వేనచంద్రవైయథ్యాః
త్వదశాననకార్యమిత్యంశః - అతః సాధికేత్యచంద్రశబ్దానస్య కాంతాముఖనత్వే
నవైయధ్యంశచార్యఅధవేతివత్ప్రతిషేధస్యనూచితత్వాదాక్షేపః || ౬౩ || ద్వితీయంబు
యతి || నిమేధాభాసమితి || కేచనబుధాః నిమేధాభాసం ఆభాసరూపం నిషేధమాక్షేపం
స్వతః అంగీకుర్వంతిత్వంశః - తెమామారయః సనిషేధమాక్షేపమాక్షేపః చమత్కారాభా
వాత్ - కింతుయోనిషేధోవాధితత్వేనఆధానస్యకలధానంతరేవర్వనస్యకకథంవిదిశే
షమాప్తివలనఅక్షేపవిదిశదాహరతి || నేతి || కయావిద్విరహతప్తయాప్రేషితాకాచిచ్చ
తుర్యశాలినీదూతీకంచిన్నాయకమద్విక్యాహ - హేనాయకఆహం దూతీనాప్తివత్ప్రమాణ
నాప్తివనోదూతీకభవామి - అతోపయాయస్వత్యతెతత్సర్వంసత్యమేవ - అత ఇయందూ
తీత్వాత్తత్కాలోచితమ్యమావాదినీతికంకానకార్యేతిభావః - ఆభవత్త్వాంశమాహ - త
నోరేతి - తస్యాస్తస్త్విప్రియాయాంతనోశ్వరీగన్యతాపః పరమాసంతాపః కాలానలోపమః
ప్రళయకాలవహ్నిత్యం - అత్రదూత్యక్తావేవనాహం దూతీనిషేధః - బుధాః త్యాభా
సరూపస్యకలహమనునయకాలోచితత్వేతవాదినీకభవామి - కింతుతథ్యవాదిన్యేవాస్త్యే
ధౌకపర్యవస్యన్నిదానీమేవాగత్యత్ప్రయాజీవనీయా అస్యధామ్యతిమియాదివిదేవమాప్తి
వతితిభవత్యాక్షేపః || ౬౪ || తృతీయంబుయతి || ఆక్షేపః || ౬౫ || ధౌవిధానేచ్యక్తేస్తుతేన
తి - నిమేధప్రతిషేధతిరోహితేఅన్యుతేనతి అన్యఆక్షేపః - యత్రాభిమతనిమేధానుష్ఠాపన
పూర్వకమనభిమతంబిధిం ప్రకటికృత్యభంగ్యంతరేణాభిమత ప్రతిషేధోగర్భికృతస్యాత్
తత్రాక్షేపఉచ్యతఇత్యంశః - ఉదాహరతి || గచ్ఛేతి || కాచిచ్ఛన్యకాంతగమనమనిచ్ఛాత్స్వ
యానంగతవ్యమితికంరతోనుక్తైవస్వోక్తిచాతుర్వేణతదనునిషేధంనూచయతి - హే
తాంతత్వంగచ్ఛ - ఆహంగచ్ఛామిచేత్తవమరణంభవేదతోగృహంగచ్ఛేయమిత్యాశంకా
యామాహ || గచ్ఛసిచేదితి || త్వంగచ్ఛసిచేత్తత్ప్రవత్సవద్దేవ్యదేవమమజనిఃకస్తస్యా
త్థేధవే - ప్రాధికానాయంబిజతస్త్రికచేపునజన్తప్రాచయామిత్యంశః - మృత్యా
స్యస్త్వస్త్రికజన్తనితత్వైవప్రియాస్యాంనాన్యస్యేతిభావః - అతోమరణాన్నబిభేషిత్యసేనస్వ
మరణనూచకవచసేనమజ్జేవితమచ్ఛసిచేత్త్వంమాగచ్ఛేతినిషేధోగర్భిఃకృతః - అత్రగమ
ననిషేధంప్రచ్ఛాద్యవిధేవస్తుతీరణాదాక్షేపః || ౬౬ || అథవిరోధాభాసంబుయతి ||
ఆభాసత్వఇతి || విరోధస్యాభాసత్వేవాధేనతి - గతిః తోదాభాసఉచ్యతే - యత్రాపాతతో

హారేణవక్షోజౌతవహారిణౌ || ౨౦ || విభావనావివాహిన్యాత్కరణంకార్యజ
న్మచేత్ | అస్యలాఘోరసాసిక్తంరక్తంత్యచ్ఛరణద్వయమ్ || ౨౧ || హేతువా
మసమగ్రత్యేకార్యోత్పత్తిచ్ఛసామతా | అన్తైగ్రతీత్థకరినైర్జగజ్జయతిమన్
థః || ౨౩ || కార్యోత్పత్తిస్త్రీతీయాస్యాత్సత్యపిప్రతిబంధకః | నరేంద్రానేవ
తేరాజఃదశత్యసింధుజంగమః || ౨౪ || అకారణాత్కార్యజన్మచతుర్థీస్యా

నుస్ఫురతోఽరోధస్యపర్యవసానైవరిహరఃక్రియతే తత్రవిరోధాభాసఇతినిష్క్రమః-ఉ
దాహరతి || వినేతి || హేతుస్త్వినుందగి- తవవక్షోజౌకుచౌ - హారేణముక్తాహారేణవివాహి-
హరిణౌహరవంతౌహృద్యౌచభవతః-అత్రహరరహితావహివహరహితానిత్యాపాతతః-
ప్రతీతస్యవిరోధస్యహరరహితావహివహరావిత్తిక్షేపభంగాభావంతర స్త్రీకారేణప
రిహృతత్వాద్విరోధాభాసః || ౨౦ || అధవిభావనా-సాచవడ్విధా- కారణంవివాహార్యో
త్పత్తిరూపా- హేతువైకల్యేపికార్యోత్పత్తిరూపా - ప్రతిబంధకసత్వేపి కార్యోత్పత్తిరూ
పా-అకారణాత్కార్యోత్పత్తిరూపా-విరుద్ధాత్కార్యోత్పత్తిరూపా-కార్యాత్కారణో
త్పత్తిరూపాచేతి || తత్రాద్యాంబక్షయతి || విభావనేతి || కారణంవివాహార్యజన్మకార్యో
త్పత్తిర్వర్త్యతేదేద్విధావనాస్యాత్ - ఉదాహరతి || అపీతి || హేకాంతేత్వచ్ఛరణద్వయం-
అలాఘోరసాసిక్తంలాఘోరసశేషవలహితమపిరక్తం లోహితంజాతంబలాఘోరసశేషసకార
ణంవివాహార్యాతాపాదయగశేరక్తిమరూపకార్యోత్పత్తివణానాద్విధావనా- తాపిత్యం
నైసగికామితివిరోధపరిహరః || ౨౧ || ద్వితీయాంబక్షయతి || హేతునామితి || హేతు
నాంకారణానామసమగ్రత్యేపిఅపూణాత్వేపివికలత్వేపితియావత్ - కార్యోత్పత్తిశ్చకా
ర్యోత్పత్తిరపి-సావిభావనామితాకవిసమ్మతా || ఉదాహరతి || అన్తైగ్రితి || మన్మథఃఅతీత్థక
రినైరతీత్థైగ్రకరినైశ్చఅన్తైగ్రిరవిందాదిభిఃపంచభిఃవాణైః - జగల్లోకంజయతివశీకరోతీ
త్యధః- లోకతీత్థకరినాన్యేవజయ సంపూణాసాధనాని - అత్రత్వసంగస్యచాస్త్రాణి
అనిశితమృదుత్వాద్వికలానితథాపిజగజ్జయరూపకార్యవణానాద్విధావనా || ౨౩ || అథ
త్రీతీయాంబక్షయతి || కార్యోత్పత్తిగతి || ప్రతిబంధకేనత్యపికార్యోత్పత్తిస్సాన్యప్యేత్వాత్ప
తీయావిభావనేత్యర్థః- ఉదాహరతి || సరేంద్రానితి || హేరాజఃరామచంద్ర-తేజవల
సిఖిగ్లఘవభుజంగమఃసర్పః-సరేంద్రాఃరాజ్ఞఃవిషవైద్యాంశ్చ || సరేంద్రోవిషవైద్యో
నీతిరత్నమాలాయాం- దశతితద్దశసంకరోతి- అత్రశ్లేషేణమణిచంద్రోషధశాలినామపి
విషవైద్యానాంసర్పదష్టతావర్ణ్యతే- లోకేమణిచంద్రాదిభిస్సంపదశసం ప్రతిబంధ్యతే-
ఇహతుతేషుప్రతిబంధకేషుసత్ప్రసిసంపదశసరూపకార్యోత్పత్తివణానాద్విధావనా ||
౨౪ || అథచతుర్థీంబక్షయతి || అకారణాదితి || అకారణాత్కార్యజన్మచతుర్థీ-కార్యజ
న్మకార్యోత్పత్తిశ్చేత్సాచతుర్థీవిభావనేత్యర్థః- ఉదాహరతి || శంఖాదితి || అత్రకామిసి
కంఠఃశంఖత్వేనసదీయగానంచకౌతానాదత్వేనాద్భవనేయతే - పానభిశంఖాత్కంబోః

ద్విభావనా | శంఖాద్విణానినాదోయముడేతిమహదద్భుతమ్ || ౧౭ || విరుద్ధా
త్కార్యనిష్పత్తిర్వ్యక్తాచిద్విభావనా | శీతాంశుకిరణాస్తవీంహంతసం
తాపయంతితామ్ || ౧౮ || కార్యాత్కారణజన్తాపిదృష్టాకాచిత్యభావనా | య
శఃపయోరాశిరభూత్కరకల్పతరోస్తవ || ౧౯ || కార్యాజనిర్విశేషోక్తిస్సతి
పుష్కలకారణే | హృదిన్నేహాత్మయోనాభూత్సరదీపేజ్వలత్వపి || ౨౦ || అ
సంభవోద్ధనిష్పత్తేరసంభావ్యత్వవణానమ్ | కోవేదగోపశిశుకశ్చైలము
త్పాటయేదితి || ౨౧ || విరుద్ధంభిన్నదేశత్వంకార్యమేతోవీరసంగతిః | విషంజ

ఆయంపీణానినాదఃపీణాధ్వనిః - ఉదేతిశ్రూయత ఇత్యర్థః - మహదద్భుతమత్యాశ్చర్యంశం
ఖాద్విణానాదస్యఅత్రతచరత్వాదితిభావః - అత్రపీణానాదేపిచైవకారణంశంభిప్రవృత్తా
రణం - తాదృశాదపిపీణానాదరూపకార్యోత్పత్తిరణానాద్విభావనా || ౧౭ || అథవంచ
మీంలక్షయతి || విరుద్ధాదితి || విరుద్ధాద్విరుద్ధకారణాత్కార్యనిష్పత్తిఃకార్యోత్పత్తిరపికా
చిద్విభావనా - దృష్టాప్రసిద్ధేత్యర్థః || ఉదాహరతి || శీతాంశుతి || శీతాంశుకిరణాశ్చంద్రక
రాః - తాంతస్యింసుందరీంసంతాపయంతిపరితప్తాంకుర్వంతిహంతేతినిమాదే - అత్రతాపని
వతకకణ్ఠేనతాపవిరుద్ధైశ్శీతాంశుకిరణైఃతపోత్పత్తికథనాద్విభావనా || ౧౮ || అథపక్షిం
లక్షయతి || కార్యాదితి || కార్యాత్కారణజన్తాపికారణోత్పత్తిరపికాచిద్విభావనాదృ
ష్టా - లోకేకారణాత్కార్యజన్తేతిమర్యాదా - తాముల్లంఘ్యకార్యాదేవకారణోత్పవ
ణికతాచేద్విభావనాకాఽద్భుతైత్యర్థః - ఉదాహరతి || మేరాజకతవకర ఏవకల్పత
రః - తస్మాద్యశఏవపయోరాశిః అంబుధిరభూత్ - సముద్రాత్క్రృతరూత్పత్తేశ్చాస్త్ర
ప్రసేధత్యాత్రముద్రఃకారణంరల్పవృక్షకార్యం - అత్రతుకార్యభూతకల్పతరోకేవకా
రణభూతసముక్రోత్పత్తిరణానాద్విభావనా || ౧౯ || అథవిశేషోక్తింలక్షయతి || కార్యాజ
నిర్వితి || సంపూర్ణకారణేసత్యపి - కార్యాజనిఃకార్యానిష్పత్తిఃవిశేషోక్తిః - ఉదాహరతి ||
హృదితి || స్వరవేదవేదవేదస్త్రికాద్యలత్వపి - హృదికాంతాహృదయే-న్నేహాస్యక్రేష్టుఃతైలస్య
చక్షుయోనాభూత్లోకేదీపజ్వలసేసతిన్నేహాత్మయోభవతి అత్రతున్నరదీపజ్వలసేసత్యపి
తైలంసక్షిణమితితైలనాకారణేదీపజ్వలసేసత్యపితదనిష్పత్తిరణానాద్విశేషోక్తిః || ౨౦ ||
అసంభవంలక్షయతి || అసంభవఇతిఅథానిష్పత్తేః కార్యనిష్ఠైరసంభావ్యత్వవణానంసం
భావనాశక్యత్వవణానమ్ సంభవాలంకారః - యస్యకస్యచత్కార్యస్యనిష్పత్తౌఽపయ
ఇదాసంభావయియమేవసత్యత ఇతియత్రవణ్యతేతత్రాసంభవః || ఉదాహరతి || కదలి ||
గోపశిశుఃగోపచాలకఃకృష్ణః - చైలముత్పాటయేత్ ఉన్నులయిపృథితి - కోవేదకోవాజా
నాతి - సకోపిసంభావయితుంశయ్యయాదిత్యర్థః - అత్రశిశుకృతస్య గోత్రోద్ధారస్యకో
వేదేత్యసంభావ్యత్వవణానాదసంభవాలంకారః || ౨౧ || అథాసంగతిః || నాచత్రిధా - కా
ర్యమేతోభిశిశుకశ్చైవత్యూపా - ఏత్రకర్తవ్యస్యఅస్యత్రకృతియూపా - అస్యచ్చిక్షికో

లభ్యైఃపితంమూర్ఖితాచధికాంగనాః॥ ౮౦॥ అన్యత్రకరణీయస్యతతోస్య
త్రకృతిశ్చసా॥ అపారిజాతాంవసుధాంచీర్షద్యాంతథాకరోః॥ ౮౧॥ ఆ
న్యత్రాత్మప్రవృత్తస్యతద్విరుద్ధకృతిశ్చసా॥ గోత్రోద్ధారప్రవృత్తోపిగో
త్రోద్భేదంపురాకరోః॥ ౮౨॥ విషమంవణ్యతేయత్రఘటనాననురూప

స్తద్విరుద్ధకృతిరూపాచేతి॥ తత్రాద్యాంలక్షయతి॥ విరుద్ధమితి॥ యయోఃకార్యపాతోవ్యః
భిన్నదేశత్వంభిన్నదేశావస్థానంవిరుద్ధమనుపన్నంతయోఃతద్వణ్యతేచేత్ - సఃఆసం
గత్యలంకారః- ఉదాహరతి॥ విషమితి॥ జలధరైమేఘైః- విషంజలంకాలకూటశ్చపీ
తం-పధికాంగనాఃవియోగివధ్వః- మూర్ఖితాః- జలపూణఃమేఘానాముద్దివకత్వాత్
ద్దశనాన్ముచ్చాత్కాంతాబధూపురిత్యథః-అత్రవిషమితిశ్లేషమూలాభేదాధ్యవసా
యేనమేఘానాంకాలకూటాసేనతపధికస్త్రీణాంమూర్ఖేతిప్రతీయతే- లోకేహియస్య
విషపానంతస్యైవమూర్ఖేతివిషమూర్ఖయోస్సమానదేశత్వముచితం భిన్నదేశత్వంతువి
రుద్ధం- ఇవతుమేఘానాంవిషపానంస్త్రీణాంమూర్ఖేతితయోర్విరుద్ధభిన్నదేశత్వవణ్ణ
నాదసంగతిః॥ ౮౦॥ ద్వితీయాంలక్షయతి॥ అన్యత్రేతి॥ అన్యత్రకరణీయస్యకతుఃమహా
స్యతతస్తస్మాదుచితదేశాత్- అన్యత్రానుచితస్థలేకృతిఃకరణంచాన్యాసంగతిః- ఉదాహ
రతి- అపారిజాతామితి- పారిజాతవృక్షంభూమినయంతం కృష్ణముద్దిశ్యతక్రస్యేదంసో
పాలంభవచనం- మేకృష్ణవసుధాంభూమిం- అపారిజాతాంఆవగతశత్రుకాం పారిజా
తరహితాంచచీర్షద్యాంవిధాతుమిచ్ఛద్యాంస్యగంతథాఅపారిజాతాంపారిజాతరహి
తాం-అకరోఃకృతవాణ్- ఆత్రశ్లేషమూలాభేదాధ్యవసాయేనభువమపారిజాతాంకతుః
మిచ్ఛత్స్యగమేనతాదృశంకృతవానితి-అన్యత్రభువితవ్యస్యాపారిజాతత్వస్యతతో
న్యత్రస్యకేక్రియావణ్నాదసంగతిః॥ *॥ ౮౧॥ తృతీయాంలక్షయతి॥ అన్యదితిఅన్య
త్రాన్యంకతుఃప్రవృత్త్య-తద్విరుద్ధకృతిఃకార్యవిరుద్ధకార్యకరణంచసాఆసంగతిః॥
ఉదాహరతి॥ గోత్రేతి॥ గోత్రోద్ధారప్రవృత్తోపిగోత్రాయాఉర్వాస్యః ఉద్ధారాయఉద్ధర
ణాయప్రవృత్తోపిత్వం- గోత్రోద్భేదంగోత్రాణాంవర్వతానాముద్భేదంఖురఘట్టనైదా
శనంభువోదళనంచ- పురావరాహవతారే అకరోకృతవానసీత్యథః- ఇదమపితదానీ
మేవకృష్ణముద్దిశ్యతక్రస్యసోపాలంభవచనం- అత్రాపిశ్లేషమూలాభేదాధ్యవసాయేనై
భూముద్ధరణప్రవృత్తోపితద్దళనమేవకృతవానితి- అన్యద్భూముద్ధరణంకతుఃప్రవృత్తో
న్యకృష్ణస్యతద్విరుద్ధకృతిః భూముద్ధరణరూపకార్యవిరుద్ధతద్ధనరూపకార్యకరణంచణ్ణ
తమితిలక్షణసంగతిః॥ ౮౨॥ అథవిషమం॥ తత్త్రివిధం-అననురూపఘటనారూపంవిరూ
పకార్యోత్పత్తిరూపంఅనిష్టావాప్తిరూపంచేతి-యత్రాననురూపయోర్విసదృశయోఘా
టనాసంబంధోవణ్యతే తద్విషమమితిత్యథః- ఉదాహరతి॥ శిరీషమృద్వంగీశిరీషకుసు
మమృదులగాత్రీయంకృత్- కుత్ర- తాదృక్తథావిధిఃమదనజ్వరశ్చక్ర్య అతిమృదులత్వేనఅతి
దుస్సహత్వేనచాననురూపత్వాదనయోఘాటనాతాదృక్సంతాపంకథం సోధుంశక్తు

యోః | క్వేయంశిరీషమృద్వంగీకృతాదృజ్జుదనజ్వరః || ౮౩ || విరూపకార్యస్యోత్పత్తిరపరంవిషమమతమ్ | కీర్తిప్రసూతేధవళాంశ్యామాతవకృపాణికౌ
౮౪ || అనిష్టస్యాప్యవాప్తిశ్చతదిష్టాథానముద్యమాత్ | భక్ష్యశయాహి
మంజూపాండప్వ్యాఖునైసభక్షితః || ౮౫ || సమంస్యార్దవణానంయత్రద్వయో
రవ్యనురూపయోః | స్వానురూపంకృతంసద్దహారేణకుచమండలమ్ || ౮౬ ||
సారూప్యమపికార్యస్యకారణేనసమంవిదుః | సీచప్రవణతాలక్ష్మీప్లజాయా

యాదితిభావః | ఆత్రానురూపయోఃకుచనాదాద్యంవిషమమ్ || ౮౩ || ద్వితీయంలక్షయ
తి || విరూపేతి || విరూపకార్యస్యకారణవిరుద్ధకార్యస్య ఉత్పత్తిజాననమప్యపరమస్యద్వి
షమం - మతమిష్టం - ఉదాహరతి - హేరాజకతవశ్యామానీలనణాకృపాణిఖడ్గః దవ
ళాంకుభాగ్రింకితంప్రసూతే - ధవతత్త్వద్గమహ్నిశుభ్రాగ్రికితాద్ధాతేత్యథాః - కారణంయ
ద్దణకంకార్యంతద్దణకమేవేతిలోకస్థితిః - అత్రశ్యామఖడ్గరూపకారణేనతద్విరుద్ధకుభ్రాగ్రి
తిజననవణానాద్వితీయంవిషమమ్ || ౮౪ || తృతీయంలక్షయతి || అనిష్టస్యేతి | ఇష్టాథా
నముద్యమాత్ అభిలషితాధోదోగ్యాదనిష్టస్యానభాస్యఅవాప్తిశ్చప్రాప్తిరపితద్విష
మమిత్యథాః - యత్రేష్టలాభాశయాప్రవృత్తౌనత్యాంసకేవలమిష్టానవాప్తిః - ప్రత్యుతా
నథావాప్తిరపియస్మాత్ - తదప్యపరంవిషమమితినిష్కషణః - ఉదాహరతి || భక్ష్యశయే
తి || ఆఖుర్నాషికఃభక్ష్యశయాభక్షణాహాద్రవ్యలాభకృష్టయా - అహిమంజూపాంసర్ప
పేటికాండప్వ్యాదంత్రేష్టిత్వా - తేనసర్పేణభక్షితః - భక్ష్యభ్రామేణసర్పపేటికాండప్వ్యాత
ద్వివరేణముఖంప్రసార్యతత్రస్థసర్పేణస్వయమేవదప్తస్యకృత్కృత్యభూదిత్యథాః - అత్ర
భక్ష్యధానంప్రవృత్తేనకేవలంభక్ష్యేనవాప్తిః - ప్రత్యుతస్యమరణరూపానథావాప్తిరపి
జాతేతితృతీయంవిషమమ్ || ౮౫ || ఆథసమంతచ్చత్రివిధం - అనురూపవణానరూపం - కార
ణసారూప్యవణానరూపం - అక్లేశేనకార్యసిద్ధవణానరూపంచేతి - తత్రాద్యంలక్షయ
తి || సమమితి || యత్రానురూపయోర్వణానంక్రియతేతత్రసమావంకారః - యత్రఅనుప
యోరూద్యయోఃకుచంసంవర్త్యతేతత్రసమమితినిష్కషణః - ఉదాహరతి || స్వానురూ
పమితి - హారేణముక్తాహారేణకుచమండలం స్వానురూపంస్వసదృశం సద్దస్థానంకృతం -
అస్యాంగస్యతదాశ్రయణయోగ్యత్వాదితిభావః - ఆత్రముక్తాహారస్యకుచమండలమను
రూపంస్థానమిత్యనురూపయోఃకుచంసంవణికతమతస్యమ్ || ౮౬ || ద్వితీయంలక్షయతి ||
సారూప్యమితి || కార్యస్యకారణేనసారూప్యంఅనురూప్యవణానమపిసమంవిదుః || ఉదా
హరతి || సీచేతి || ప్రాయశఃసీచానువతకనశీలాంలక్ష్మీముద్దిశ్య ఇదంసోత్పన్నసవచనం -
హేలక్ష్మీఃజలజాయాస్సముద్రోత్పన్నాయాస్తవసీచప్రవణతాని కృష్టానుసరణశీలత్వంని
ష్ణుదేశాభిముఖ్యంచ - ఉచితాఅహాజలేనీచప్రావణ్యస్య స్వాభావికత్వాత్తదుత్పన్నా
యాస్తవాపిసీచప్రవణతాకథంసస్యాత్ - ఆతఃకారణగుణక్రమాగత సీచప్రావణ్యవిష
యేశ్వంనోపాలభ్యేతిభావః - అత్రజలస్యసీచప్రావణ్యంనిష్ణుదేశాభిముఖ్యంలక్ష్యమను

స్తవోచితా॥౮౭॥వినానిష్టంచతస్సిద్ధిర్యదథే॥కర్తురుద్యమః॥యక్తోవారణ
లాభోయంస్యాలతెవారణాధిశః॥౮౮॥చిత్రంతత్రప్రయత్నశ్చేద్యపరీత
ఫలేష్వయా॥నమంతిసంతస్త్రిలోక్యాదపిలంఘనమున్నతిమ్॥౮౯॥అదికం
పృథులాధారాదాధేయాధిక్యవణానమ్॥బ్రహ్మాండానిజలేయత్రతత్రమాం
తినతేగుణాః॥౯౦॥పృథ్వాధేయాద్యదాధారాధిక్యంతదధికంమతమ్॥కియ

కృష్ణానునతిఃత్వంతయోజ్ఞేషమూలాఘాదాధ్యవసాయేనఽత్సాః జనకసాయాప్యచర్ణ
నాతద్వితీయంసమం॥౯౧॥తృతీయంలక్షయతి॥విశేతి॥యదధికంయత్కార్యసిద్ధ్యర్థం-
కతుంరుద్యమః ప్రయత్నః॥నిష్టంనాతస్య సిద్ధిర్యదితపపినమమిత్యథః-యత్కార్యసి
ద్ధ్యర్థంకర్తాప్రవతతే-తత్కార్యమనిష్టంనినాసీగృహితచేత్తదపినమమితినిష్కషణః
ఉదాహరతి॥యక్షతి॥మహ్యంవారణందహించిరాత్పృతిరాజానువతకనశీలం
ద్వారిద్వాఙ్మైఃకృతనివారణంస్థూలకంపృష్ఠ్వారాజ్ఞసోపహసవచనమిదం-హేస్థూల
వారణాధిశఃగజాధిశఃనివారణాధిశఃశ్చతేతవాయంవారణంలాభఃయక్షఃచిరేణ
భవత్పృథితస్యవారణస్యఅయాసేనైవలబ్ధత్యైవేషితవారణరూపకత్వాదనిష్టంచినా
తల్లాభాచ్ఛసమం॥౯౨॥చిత్రంలక్షయతి॥చిత్రమితి॥విపరీతఫలేష్వయావిపరీతఫలం
ప్రాప్తమిచ్ఛయాప్రయత్నశ్చేత్ప్రవృత్తిర్యదితప్రవతకనంచిత్రమిత్యథః-యద్వాత
త్ప్రయత్నఃతద్విపరీతఫలంప్రాప్తమితియత్రవర్ణ్యతేతత్రచిత్రమితినిష్కషణః॥ఉదా
హరతి॥సమంతీతి॥సంతస్సత్పురుషాః-త్రైలోక్యాత్త్రైలోక్యాధిపత్వాదపినమున్న
శిషాన్నత్యంలంఘనప్రాప్తు-సమంతిప్రణమంతినమీభవంతిన-అత్రసమనంప్రయత్నవి
షయఃతస్యతృణమథోచేతసంయోగఃత్రైలోక్యాధికాన్నత్యంతతద్విపరీతఫలంత
త్ప్రాప్తమిచ్ఛయానమనమితివణికతత్వాద్యవతిచిత్రం॥బౌద్ధత్యంఽహంకీరామచం
ద్రప్రణామేత్యన్నతపదప్రాప్తిశ్చేదస్యధాధోగతిరివివేకేనసత్పురుషాస్తంప్రణ
మంతీతాత్పర్యం॥౯౩॥అధోదికం॥తన్నద్వివిధం॥అధారాదాధేయాధిక్యవణానరూ
పంఅధేయాదాధారాధిక్యవర్ణనరూపంచేతి-తత్రాద్యంలక్షయతి॥అధికిమితి॥పృథులా
ధారాదతి॥స్తృతేవప్రసిద్ధాధారాదాధేయస్యతదాక్రితస్యాధిక్యచర్ణనమితియత్తదధి
కిమిత్యథః॥ఉదాహరతి॥బ్రహ్మాండానీతి॥హేరామయత్రజలేబ్రహ్మాండానివతంతే
బుద్బదప్రాయాణితిష్ఠంతిత్రమహజలేతవగుణానంతకల్పానిగుణాఃసమాంతినని
యంతేతత్పరిచ్ఛిన్నానధవంతీత్యథః-తాన్యశజలప్యావరాప్తప్రాప్తిక్రియంతేఎవగు
ణాస్తత్రసమాంతికింపునస్సర్వైగుణాత్యథః-అత్రపృథులతేవప్రసిద్ధజలరూపాధారా
దాధేయానాంగుణానామాధిక్యవర్ణనాత్ప్రసూమాధిక్యవర్ణనః॥౯౪॥ద్వితీయంలక్షయతి॥
పృథ్వాధేయాదితి॥అతిపృథులతేనప్రసిద్ధాదాధేయాదాధారస్యతదాక్రితస్యాధిక్యవ
ణానమితియదధికంమతం॥ఉదాహరతి॥కియదితి॥హేసీతాధిశవాగ్నోహ్మకియత్ప్ర

దాన్విబ్రహ్మయత్రైతేవిశ్రావ్యంతిగుణాస్తవ॥౯౧॥ అల్పంతునూత్నాదాధే
యాద్యదాధారస్యసూక్ష్మతా । మణిమాలార్చికాతేద్యకరేజపవటాయతే॥
౯౨॥ అన్యోన్యంనామయత్రస్యాదుపకారంపరస్పరమ్ । త్రియామాశశినా
భౌతికశీభౌతిత్రియామయా॥౯౩॥ విశేషక్షిప్తాతమాధారంవినిపాత్యధేయ
వర్జనమ్ । గతేహిసూచ్యేనీవస్తాస్తవశ్చిందంతితత్కరా॥౯౪॥ విశేషస్సాపి
యద్యేకంవస్త్యన్తేత్రవణ్యతే । అంతర్భూతాఃపురఃపశ్యాత్సర్వసిత్త్వపిస్తవ
మే॥౯౫॥ కించిదారంభతోశక్యవస్త్యంతరకృత్రిచ్చసః । తావంపశ్యతామయా
మాణకంస్యాత్రతత్పరిమాణమేతావదితిచైత్యమేషేష్యగః- మతఃయత్రశబ్దబ్ర
హ్మణివతే మహాపరిచ్ఛిన్నత్వేనపూర్వోక్తాస్సర్వానంతకల్పాణునామత్రావ్యంతి అసం
ఖ్యానంత్యంసీత్యధః- తావత్కాస్తవగుణాఃభవదీయభక్తసర్వచాగ్లోచరాభవంతి-య
ద్వావేదపురాణేతివకసాదిర్బ్రహ్మగోచరాభవంతి - అత్రచిత్రావ్యంతిత్వేనపాశ్చగ్గుణాపే
క్షయాతథాధారస్యనాగ్భ్రహ్మణః ఆధిప్త్యవణానాదసితభేదః॥ ౯౬॥ అల్పంలక్షయతి॥
అంబుమితి॥ నూత్నాదల్పత్వేనప్రసిద్ధాదాధేయాదాధారస్యసూక్ష్మతావణానమితియత్తద
ల్పంఉదాహరతి మణితి॥ విరహిణీంప్రతిసఖీవచనమిదం - హేసఖితేమణిమాలార్చికామ
ణిమయాంగుళీయకం - అద్యాస్తేన్దిరహికాలేకరేభవత్పాణౌ బవపటాయతే జపమాలే
వాచరతి- పూర్వరత్నమాలామికాంగుళిపరిచ్ఛేన్నత్యాత్మాత్మై ఇదానీంతుకరణప
రిచ్ఛిన్నాత్రత్రాపిజపమాలేయమితివిజ్ఞేయం॥ ౯౭॥ అన్యోన్యంలక్షయతి॥ అన్యోన్యమితి॥
యత్రపరస్పరముపకారోపణ్యతేత్రాన్యోన్యంనామాలంకారః-ఉదాహరతి త్రియా
మేతి॥ శశినాచంద్రేణప్రయామారాత్రిఃఖాతి- త్రియామయాశశీఖాతి - అత్రశశినారా
త్రిమపకృతాతయాశశీ- ఎవంపరస్పరముపకారవర్ణనానన్యోన్యాలంకారః॥ ౯౮॥ అథపి
శేషంలక్షయతి॥ విశేషఇతి॥ ఖ్యాతంప్రసిద్ధమాధారం వినాపాత్యధేయవణానంతదాధే
యస్యయత్రకుత్రచిత్స్థితివణానసవిశేషఉచ్యతేఇత్యధః॥ ఉదాహరతి॥ గతేఇతి॥ నూ
త్యేగతే అస్తంగతేనత్యవిదీపస్థాః దీపాత్రితాస్సంతః తత్కరాస్సూర్యకిరణాస్తవస్తమి
రంభిందంతిసాశయంతి - అత్రప్రసిద్ధస్యసూర్యరూపాధారస్య ఆభావేతితత్త్విరణానాం
దీపసమాత్రత్యోక్త్యావిశేషప్రభేదః॥ ౯౯॥ విశేషాంతరంలక్షయతి॥ విశేషఇతి॥ ఏకమే
వవస్తుఅనేకత్రవణ్యతేయది- సాపితద్వణానచుపివిశేషప్రభేదవిశేషత్యధః- ఉదాహ
రతి॥ అంతరితి॥ కస్యదిద్విరహిణోవచనమిదం- మేమమంతరభ్యంతరే- బహిర్యావ్యా
దేశేపురఃపూర్వచాగేవశ్చాప్యప్యదేశేతధాసర్వవిద్యుపిసమస్తాశాస్తవీ నైవదైమైవద్య
శ్యతేనావ్యదిత్యధః-అత్రైకస్యావినకారితాయాఃసకలతేషేష్యపిస్థితివణానాద్విశేషభే
దః॥ ౧౦౦॥ అన్యన్విశేషాంతరంలక్షయతి॥ కించిదితి॥ కించిత్త్యత్కించిత్క్రియామూగ
భతః ఉపక్రమమాణస్య అశక్యవస్త్యంతరకృత్రిచ్చసాధ్య కార్యాంతరకరణంచవిశేషః-
యత్రయత్కించితార్కర్యసిద్ధ్యధః ప్రవృత్తస్యదైవాదసాధ్యవస్త్యంతరకరణంచయ

లబ్ధంకల్పవృక్షనిరీక్షణమ్ ౯౬॥ స్యాద్వాప్యసూతోన్యధాకారితధాకారిక్రియే
తచేత్ ॥ యైజ్ఞగత్ప్రియతేహంతితైరేవకుసుమాయుధః ॥ ౯౭॥ దృశాదగ్ధం
మనసిజంబీవయంతిదృశైవయాః ॥ విరూపాక్షస్యజయినీస్తాః స్తువేవానులో
చనాః ॥ ౯౮॥ సౌకర్యేణనిబద్ధాక్రియాకార్యవిరోధినీ ॥ దయాచెద్బాలఇతి

త్రవణ్యోతేత్రాపివిశేషఏవేతినిష్కమ్ ౯౯॥ ఉదాహరతి ॥ త్వామితి ॥ హేరాజ్ఞత్యాం
పశ్యతామయాకల్పవృక్షనిరీక్షణమపి- లబ్ధం ప్రాప్తం- త్వద్దశానాథకంమయిప్రవృత్తేన
తి అతివితరణశాలిభూపతాపేవకల్పవృక్షత్వాధ్యవసాయాత్తిద్దశానేనైవ ఆధాద్దుర్గ
భకల్పవృక్షదశానమపినిష్కన్నమిత్యధాః- అత్రరాజదశానోద్దేశేన ప్రవృత్తస్యదైనా
దసాధ్యకల్పతరుదర్శనప్రాప్తివర్ణనాద్విశేషభేదః- ఆతస్మయంతివిధఇతివిజ్ఞేయః ॥ ౯౬॥
అథవ్యాఘాతః- సద్వివిధః- తథాకారిణ్యతథాకారిత్వక్రియా- సౌకర్యనిబద్ధకార్యవిరోధి
క్రియాచేతి తత్రాద్యంబలత్యయతి ॥ స్వామితి ॥ తథాకారితథాభూతకార్యసాధనం ఆతథా
కారిఅభూతకార్యసాధనం క్రియేతచేద్వాప్యఘాతస్సాన్యత్- యద్వాయద్యత్సాధనతయా
కేనచిదుపాత్రంతచేవాన్యేనతత్ప్రతిభతేనతద్విరుద్ధసాధనం క్రియతేచేత్సోపివ్యాఘాత
ఇతినిష్కమ్ ౯౯- ఆద్యముదాహరతి ॥ యైరితి ॥ యైఃకుసుమైః జగల్లోకః క్రియతే తృప్తిమ
త్క్రియతే- తైరేవజగదానందదకరైరేవకుసుమైః- కుసుమాయుధః జగత్ హంతిచాధ
తే- అత్రజగత్ప్రియసాధనాన్యేన కుసుమానిమన్త్యేనతద్విరుద్ధ జగత్ప్రిదాసాధనానికృ
తానీతిప్రథమవ్యాఘాతభేదః ॥ ౯౭॥ ఆద్యస్యాదాహరణాంతరమపిదశాయతి ॥ దృశేతి ॥
విరూపాక్షస్యశివస్యదృశానేత్రేణదగ్ధంమనసిజంబీవదనం- యావానులోచనాః దృశాజీవ
యంతి- తావిరూపాక్షస్యజయినీవానులోచనాః మనోహరనయనాః స్తువేస్తోత్రంకరోమి
పురావిరూపాక్షః వృశైవసాధనేనమదనందగ్ధవాక్- ఇదానీవిరూపాక్షవిజయినీభిః- దృ
శైవమదనోజీవితః అతోవిరూపాక్షపతిభటత్వాత్తాతేస్తామితితాత్పర్యం- శివేనమదనహ
సనసాధనత్వేనకృతావృత్తద్విరోధినీభిః- స్త్రీభిస్తన్విరుద్ధమదనజీవన సాధనకృతేతిద్వితి
యోవ్యాఘాతః ॥ ౯౮॥ సౌకర్యనిబద్ధకార్యవిరోధిక్రియారూపంబలత్యయతి ॥ సౌకర్యేణ
తి ॥ కార్యస్యనియుక్తకార్యస్య విరోధినీక్రియాకరణం- నిబద్ధాచేత్సోపివ్యాఘాతశబ్దః ॥
అయమథః- యేనసాధనేన యత్కార్యక్రియాకేనవిద్వృద్ధీకృతా- తేనైవసాధనేనత
త్కార్యవిరోధిక్రియేనసుకరనమధికతాచేత్సోపివ్యాఘాతపవేతి ॥ ఉదాహరతి ॥ దయే
తి ॥ కేనచిజ్ఞైత్రయాత్రోన్ముఖేనరాజ్ఞాబాలతవ్యవసరాజం రాజ్యవీవసంస్థావ్యగంతుం
ప్రయత్నేనకృతేనతి- బాలత్వాదహంసపరిత్యాజ్యః- కింతుసమైవనేతవ్య ఇతితద్వియో
గాసహిష్టోర్భువరాజస్యవచనమిదం- హేరాజ్ఞబాలఇతితేనమయిచయోచేత్పహి-
అహంతేఅపరిత్యాజ్యః కింతుసమైవనేతవ్యః ప్రత్యుత్తపచిచార్యమాణే ఏతావత్పర్యంతమ
వియుక్తస్యపరిత్యాగవీవసయంత్రః- అతోమత్స్థావనంత్యస్తనసికథంరోచత ఇతివాక్య
తాత్పర్యం- అత్రరాజ్ఞోబాలతవ్యహేతునాయవరాజస్యరాజ్యస్థావనేనిష్కృప్తేనతితేనై

మయ్యపరిత్యాజ్యపవర్తే॥గుంభఃకారణమాలాస్యాద్యథాప్రాక్వాం
తకారణైః।నయేనశ్రీశ్చియాత్యాగస్త్యాగేనవిపులంయశః॥౧౦౦॥ భవంతి
నరకాఃపాపాత్పాపందారిద్యగ్రసంభవమ్।దారిద్యగ్రమప్రదానేనతస్మాద్దాన
పరోభవ॥౧౦౧॥గృహీతముక్తరీత్యాథశ్రేణిరేకావళీమతా।నైతైకర్ణాంత
విశ్రాంతైకణాదోస్తంభదోలినా॥౧౦౨॥ దోస్తంభాజానుపర్యంతప్ర

వహేతునాయవరాజేనతద్విపరీతసహాయనమేవసమధికతమితివ్యాఘాతభేదః॥౯౯॥
అథకారణమాలాంలక్షయతి॥ గుంభఇతి॥ప్రాక్వాంతాపూర్వోత్తతదౌఅనతిక్రమ్య
యథాప్రాక్వాంతం యానికారణానైగుంభః గ్రంథసంకారణమాలేష్యచ్యతే-
ఉత్తరోత్తరకారణభూతైః పూర్వపూర్వవస్తుభిః పూర్వపూర్వకారణభూతైరుత్తరోత్తర
వస్తుభిర్వాక్యతోయస్సందర్భాస్సాకారణమాలేష్యచ్యత ఇతినిష్కర్షః- తథాపిఉత్త
రోత్తరకారణభూతపూర్వపూర్వసందర్భః- పూర్వపూర్వకారణభూతోత్తరోత్తరసం
దర్భశ్చేదిద్విధాపర్యవసితా॥ తత్రాద్యాముదాహరతి ॥ నయేనేతి॥ నయేనసీత్యాశ్రేఃల
క్ష్యేఃభవతితిషిశేషః-శ్రీయాత్యాగఃవితరణంవిద్యతఇతిశేషఃత్యాగేనవిపులంస్తృతంయ
శఃవిద్యతఇతిశేషః- అత్రనయస్యస్వాత్తరశ్రీహేతుత్వాచ్ఛియస్వాత్తరవితరణహేతు
త్వాద్వితరణస్యస్వాత్తరయశోహేతుత్వాదుత్తరోత్తరకారణ పూర్వపూర్వగుంభఃసకా
రణమాలాభేదః॥ ౧౦౦॥ద్వితీయాముదాహరతి॥ భవంతితి॥నరకారఃరారవాదయః పా
పాద్దుష్టకర్తృణఃభవంతిజనానామితిశేషః- పాపందారిద్యగ్రసంభవందరిద్రతోత్పన్నంభ
వతి- దారిద్యగ్రంఅప్రదానేనదాతృత్వాభావేనభవతి - తస్మాత్తాత్రణాత్ హేనశ్చేదాన
పరఃదాతృత్వానక్తోభవయథానక్తి సత్పాత్రసముదాయేదానంకుర్విత్యథః- అత్రనర
కాప్రతిపాపంహేతుః పాపంప్రతిదారిద్యంహేతుః - దారిద్యగ్రంప్రతిదానాభావో
హేతుః అత్రోత్తరోత్తరకారణగుంభసరూపఃకారణమాలాభేదః॥ ౧౦౧॥ ఏకావళీం
లక్షయతి॥ గృహీతేతి॥ ఉత్తరోత్తరస్య పూర్వపూర్వవిశేషణశ్చంపూర్వపూర్వస్యవాఉత్త
రోత్తరవిశేషణత్వంగృహీతముక్తరీతిఃతయా అథశ్రేణిఃపదార్థఃపక్షిః- సావీకావ
ళీమతా-తతఃఉత్తరోత్తరస్యపూర్వపూర్వవిశేషణశ్చం యత్రవణ్యతేతప్రవీకాపూర్వ
పూర్వస్యఉత్తరోత్తరవిశేషణత్వంయత్రవణ్యతేతత్రాస్యేదిద్విధాభవతి-తత్రాద్యామే
వసాధాశ్లోకేనోదాహరతి॥ నైతేతి॥తస్యపహిభుజఃశ్రీరామచంద్రస్యనేత్రైకణాం
తయోఃవిక్రాంతై- తత్పర్యంతంఅయ త్విత్త్యథః-కణోదోస్తంభదోలినా భుజపర్యం
తంలంబమానావిత్యథః॥౧౦౨॥ దోస్తంభావతి॥దోస్తంభో- జానుపర్యంతప్రలంబ
నేనతత్పర్యంతమాయతత్ప్రేసమనోహరా- జానునీరత్నముకురాకారమణిదపణసదృశే
విద్యేతేతిశేషః అత్రపూర్వేనేత్రేప్రత్యుత్తరయోఃకణాయోర్విశేషణత్వం-కణోప్ర
తిదోస్తంభయోర్విశేషణత్వందోస్తంభో ప్రతిజానునోవిశేషణత్వంజానునీ ప్రతిరత్న
ముకురయోర్విశేషణత్వమితివోత్తరోత్తరస్య పూర్వపూర్వవిశేషణత్వాదైక్యకావళిః

లంఘనమనోహరా|జానునీరత్నముకురాకారేతస్యమహీభుజః| ౧౦౩|| దీపకే
 కావళీయోగాన్తాలాదీపకముచ్యతే | స్మరేణహృదయేతస్యాస్తేనత్పయిక్య
 తాన్ధితిః|| ౧౦౪|| ఉత్తరోత్తరముత్కుర్నస్సరగిత్యభిదీయతే | మధురంమధు
 పీయూషంతస్మాత్తస్మాత్కువేర్వచః|| ౧౦౫|| యథాసంఖ్యంక్రమణైవక్రమి
 కాణాంసమన్వయః| శత్రుంమిత్రంవిపత్తించజయరంజయభంజయ|| ౧౦౬||
 పర్యాయోయదిపర్యాయైతైకస్యానైకసంశ్రయం | పద్మంముక్త్యాగతాచం
 ఏవమన్యపూర్వః || ౧౦౩|| అథమాలాదీపంబక్షయతి|| దీపకేతి|| దీపకై కావళీయోగ
 గాన్తాలాదీపకముచ్యతే- పండితైరంగీక్రియతేత్యభిధేయతే- యత్రదీపకై కావళీయోగంకా
 రయోఃలక్షణేసంభవతఃతత్రమాలాదీపకం నామాలంకారఇతినిష్కషణః || ఉదాహర
 ణ|| స్మరేణేతి || కావళీయోగప్రేక్షితాత్పత్రియంప్రత్యాహ- తస్యాఃసవత్ప్రియా
 యాఃహృదయైస్తరేస్థితిఃకృతాన్వద్విరహతస్యాఃమహాదీపన్నభపీడాజాతేత్యభిధేయతే- తేన
 క్రియాహృదయేనత్పయిక్యః కృతామన్నభపరనకాసతీత్వయ్యేవమనోనివేళితవతీత్యభి
 అత్రపూర్వోత్తరవాక్యయోగితిచేక ఏవభమణ్యతివత్సావర్ణయోరేక భమాన్వయ
 రూపందీపకం- గృహీతమక్రీతి సద్భావాదేకావళిశ్చ- తయోర్యోగాన్తాలాదీపకం||
 ౧౦౪|| సారంబక్షయతి|| ఉత్తరోత్తరమితి|| పూర్వపూర్వాపేక్షయాఉత్తరోత్తరంప్రత్యు
 త్కృష్టేవర్ణ్యతేచేత్రహీనసార ఇత్యభిధీయతే- సారఇత్యలంకారః కవిభిరంగీకృత్యత
 ఇత్యభిధేయతే- యత్రపూర్వపూర్వాపేక్షయాఉత్తరోత్తరస్యఉత్కృష్టఃప్రతిపాద్యతే- తత్ర
 సారాలంకారఇతినిష్కషణః|| ఉదాహరతి|| మధురమితి|| మధుక్షౌద్రంమధురంమధురర
 ససంయుక్తం- తస్మాత్తద్గుణఃపీయూషమమృతంమధురం- తస్మాపియూషాత్కువేర్వచో
 మధురం- అత్రపూర్వపూర్వాపేక్షయాఉత్తరోత్తరస్యఉత్కృష్టఃవణానాన్తాలంకా
 రః|| ౧౦౫|| యథాసంఖ్యంబక్షయతి|| యథాసంఖ్యమితి || యత్రత్రమికాణాంసమానసం
 ఖ్యాకానాం- క్రమేణప్రగుణంప్రగుణేనద్వితీయంద్వితీయేనత్యాదిక్రమేణసమన్వయోప
 ర్వగతంతత్రయథాసంఖ్యా- లంకారః- ఉదాహరతి|| శత్రుమితి || హేరాజిత్యంత
 త్రుంజయమిత్రంరంజయ ఆసందయ- విపత్తింభంజయనివారయ- అత్రక్రమికానాగయ
 థాక్రమేణవణానాద్యథాసంఖ్యం- ౧౦౬|| అథపర్యాయఃసద్విషయః- ఏకస్యకేకాశ్ర
 యరూపః- అనేకవైకాశ్రయణరూపశ్చేతి- తత్రాద్యంబక్షయతి|| పర్యాయేతి || ఏక
 వైకవప్రసంగపర్యాయేణానేకసంశ్రయఃఅనేకాశ్రయణానందవితహీనపర్యాయా
 లంకారః ఉదాహరతి|| పద్మమితి || కామినీవనప్రభాసుందరీముఖికాంతిః- పద్మంము
 క్త్యాచంద్రంగతాప్రాప్తా- అత్రైకస్యాసవకామినీవననప్రభాయాఃక్రమేణపద్మచంద్ర
 రూపానేకాశ్రయణానాత్పర్యాయః- యద్యపిప్రభాయాః పద్మాశ్రయణంకంఠతో
 నోక్తం- తథాపిపద్మంముక్త్యాగతేత్యుక్త్యాప్రాప్తపద్మాశ్రయణంభవత్యేవియోగస్యప్రా
 ప్తిపూర్వకత్వాత్- అతోపిపద్మేన్ధీత్వారాత్రోచంద్రంగతేత్యభిధేయతే|| ౧౦౭|| ద్వితీయః

ద్రంకామిన్ వచనప్రభా॥ ౧౦౭॥ ఏకస్మిన్వద్యనైకంవాపర్యాయసోస్థిసమ్యతః।
 అధునాపులినంతత్రయత్రస్రోతఃపురాజని॥ ౧౦౮॥ పరివృత్తిరివినిమయో
 న్యూనాభ్యధికయోర్నిధిః। జగ్రాహైకంశరంమక్తావకటాక్షౌత్సరిపుత్ర
 యామ్॥ ౧౦౯॥ పరిసంఖ్యానిషిద్ధైకమేకస్మిన్వస్తుయంత్రజమ్ సేహ
 క్షయఃత్రదీపేషునస్వాంతేషునతథ్రువామ్॥ ౧౧౦॥ విరోధేతుల్యబలయో
 లతయతి॥ ఏకస్మిన్నితి॥ ఏకస్మిన్నాధారేక్రమేణవాక్రమేణైవఆనేకమాధేయంభవతియది
 సోపివర్యాయస్మత్తః- యత్రఏకస్మిన్నాధారేక్రమేణానేకాధేయానివర్ణ్యంతే- తత్రప
 ర్యాయభేదఇతినిష్కర్షణః॥ ఉదాహరతి॥ అధునేతి॥ యత్రనద్యాంస్రోతఃప్రవాహాఃపు
 రాజనితత్రనద్యాం- అధునాపులినందృష్టం అత్రఏకస్యామేవనద్యాంక్రమేణస్రోతఃపులి
 నరూపాధేయవర్ణనాత్పర్యాయభేదః॥ ౧౦౮॥ పరివృత్తిలక్షయతి॥ పరివృత్తిరితి॥ న్యూనా
 భ్యధికయోఃఅల్పాధికయోస్తు- మిథోన్యోన్యంవినిమయఃపరివృత్తిః- యత్రస్వల్పవ్యయే
 నఅధికస్వీకరణం అధికవ్యయేనస్వల్పస్వీకరణం- కించనమేనసమస్వీకరణంవావర్ణ్యతేత
 త్రపరివృత్తిసామూలంకారఇతినిష్కర్షణః॥ తత్రాద్యాముదాహరతి॥ జగ్రాహేతి॥ సరా
 బాఏకమేవశరంచాణం మక్తావకటాక్షౌత్సరియాంకటాక్షౌత్సరజగ్రాహ- ఏకబాణమోచనపూ
 ర్వకంశత్రులక్ష్యీకటాక్షౌత్సర్యకృతవానిత్యధః॥ రాజ్ఞోస్యపరాక్రమశాలిత్యాదేకబాణే
 నైవరణేతత్రాకాహత్యాతద్రాజ్యలక్ష్యీంప్రాపేతిన్లోకతాత్పర్యమ్- అత్రైకబాణరూప
 స్వల్పవస్తుచ్యయేనలక్ష్యీకటాక్షరూపాధికవస్తుస్వీకరణవర్ణనాత్పరిఫులపరివృత్తిః- ఎవం
 ద్వితీయత్యతీయైశ్చయే॥ ౧౦౯॥ అధపరిసంఖ్యాంలక్షయతి॥ పరిసంఖ్యేతి॥ ఏకంవస్తునిషిధ్య
 ఏకత్రప్రతిషిధ్యఏకస్మిన్వస్తుస్మిన్యంత్రణంనియమనంయత్యాపరిసంఖ్యేత్యర్థః- యత్రై
 కమేవవస్తుఏకత్రనిషిధ్యఅన్యత్రనియమ్యతేతత్రపరిసంఖ్యాంలంకారఇతినిష్కర్షణః॥ ఉదా
 హరతి॥ స్నేహేతి॥ ప్రదీపేషుచీపపాత్రేషు స్నేహక్షయస్తైలనాశః అభిలాషనాశశ్చనా
 భూత్-నతభ్రువామంగనానాంస్వాంతేషుహృదయేషుస్నేహక్షయఃప్రేమనాశఃఅభూత్
 అభివృద్ధిరేవాభూదిత్యధః-అత్రక్షేపమూలాభేదాధ్యవసాయేనైవైవైవస్నేహస్యదీపే
 మునిషేదాత్రస్తైవస్త్రీచిత్రేషునియమయనాచ్చభవతిపరిసంఖ్యా॥ ౧౧౦॥ అధికలబ్ధ
 లక్షయతి॥ విరోధతేతి॥ తుల్యబలయోగ్యప్రమాణకయోర్విరోధేత్యయియగపత్కతుకమ
 శక్యత్వేనతి- ఏకలబ్ధులంకృతిమత్యా- యత్రతుల్యప్రమాణకయోఃపదార్థకయోర్యుగ
 పత్వాప్రమాణత్యాంతయోర్విరోధేన యగపత్కతుకమశక్యత్వాత్తయోరన్యతర ఏవా
 ధికంకతకవ్యతయానిశ్చీయతే- తత్రఏకలబ్ధులంకారఇతినిష్కర్షణః॥ ఉదాహరతి॥ సద్య
 ఇతి॥ మహీభుజోరాజానసద్యస్తత్తతేనిరాంసిమస్తకాకాచాపాకాధనూంషివానమయం
 తు-సంధిరభీమతశ్చైన్నమశిరస్కాభూత్యాతూష్ణేంతిష్ఠంతు- యద్భుభిమతంచేదౌద్ధ
 త్యేనచాపాపారోప్యయధ్ధనన్నద్ధాభవంత్యిత్రిసముచ్చయాయంవాక్యాభకఃఅత్రసంధి
 వశాన్తానపరిత్యాగపూర్వకం విరోధసమస్యనిగ్రహవశాత్సాంకారం భనుష్కృతా

పాంధ్యపశ్యతివృచ్ఛతి॥౧౦౮॥సమాధిఃకార్యసౌకర్యంకారణాంతరసన్నిధేః
ఉత్క్రంతితాచకులటాజగమాస్తంచభాసుమా॥౧౦౯॥ప్రత్యసేకంబలవత
శ్చత్రోషతేపరాక్రమః । జైత్రనేత్రానుగౌకర్ణాపుత్రులాభ్యామధఃకృతౌ॥
౧౧౦॥తైముత్యేనాథాసంసిద్ధిఃకావ్యాధాపత్తిరిష్యతే॥నజితస్తస్మిన్భవేన
దుఃకారానరసీరుహమ్॥౧౧౧॥సమథానీయస్యాథాస్యకావ్యలింగంస
మృష్ట్యాపశ్యతి-తతవృచ్ఛతి-మద్గమనంమనసిరోహతేజిమిలిప్రశ్నకరోతి-అత్రగమనా
దిక్రియాణాంక్రమేణైకకర్తృకారకాన్వయాత్కారకదీపకాలంకారః-ఎకస్యానైకా
న్వయసాధర్యేణదీపకాన్వయానుకారితత్వవ్యయస్యకారకప్రతియోగిత్వాచ్చకా
రకదీపకవ్యవదేశః॥౧౧౨॥అథసమాధింబహుయతి॥సమాధిరితి॥కారణాంతరస్యఆరం
భకారణాపేక్షయాఅన్యకారణస్యసన్నిధౌసన్నిదానాత్కార్యసౌకర్యకార్యస్యసౌక
ర్యంసులభత్యంసమాధిరుచ్యతే-యేనకేసచత్కారణేనఎకకార్యాన్వయః-ఇహతుఎకే
వైప్రకృతకార్యారంభేసచికాకతాళియాగతేనకారణాంతరేణకార్యసౌకర్యమాత్ర
మితిభేదః॥ఉదాహరతి॥ఉత్క్రంతితేతి॥కులటాజూర్స్త్రీఉత్క్రంతితాస్వతోగంతుము
త్సుకాభూత్అతోస్త్రీస్సేవసమయేభానుమాంతూర్వోప్యస్తంజగామాస్తంగతోభూత్
అత్రక్రియాభిసరణికులటోత్క్రంతేవపర్యాప్తంకారణమత్రాంతరేనూర్వేస్తంగోపతి
అంధకారోదయాదభిసరాణాకర్యంజాతమితిసమాధికలంకారః॥౧౧౩॥అథప్రత్యసే
కంబలయతి॥ప్రత్యసేకమితి॥బలవతఃప్రబలస్యశత్రోస్సంబంధినిపక్షేమిత్రాదినహయేష
రాక్రమఃప్రత్యసేకమిత్యవ్యతే-యద్రకశ్చిత్సాక్షాత్స్వత్రాపరాక్రమితుమతక్రస్వత
వనుపరిసంజనంతిరస్మరోతీతివణ్యతేప్రత్రప్రత్యసేకాలంకారఇతినిష్కషణః-ఉదా
హరతిజైత్రేతి-ఉత్పలాభ్యామిందివరాభ్యాం-జైత్రనేత్రానుగౌకర్ణాపుత్రులాభయానువతికా
నాకణాఅధఃకృతాఅధఃప్రదేశేకృతారస్మృతాచ-అత్రశ్లేషమాలాభ్యవసాయేన
ఉత్పలాభ్యాంసాక్షాత్స్వత్రానేత్రాభిభవేనామధ్యాకాభావాత్కణాంతమిత్రాంతసే
త్రానుసరణివేత్రోత్రేతిఅధఃకృతేఇతివణానాన్యవతిప్రత్యసేకం॥౧౧౪॥అథకావ్యా
ధావపత్తిరిష్యతి॥తైముత్యేనతి॥తైముత్యేనకైముతికన్యాయేనఅథాసంసిద్ధిఃవ
స్త్యంతరసంసిద్ధిఃకావ్యాధావపత్తిరిష్యతి॥యత్రదుస్సాధాధావణానేఅన్యస్యనుక
రణస్యసన్నిధిః-దండాపూషికాన్యాయేనవణికాచేత్రక్రికావ్యాధావపత్తిగామాం
కారఇత్యధా-ఉదాహరతి॥సజి॥హేనభిసంప్రసిద్ధఃజేషుమతకన్యఇతిభావః-ఇందు
స్తస్మిన్భవజితఃఅభిభూతః-సరసీరుహంపద్మానాంకావాతాకాకథా-త్వస్మిన్భవ
ద్మానిజితానీతికిమువక్రమిత్వధా-అత్రదుజాయేందువయేవణికాతెనతిమజయసరసీ
రుహంజయస్యైముత్యాన్వయేనైవల్బత్వాత్కావ్యాధావపత్తిఃకావ్యపదంపీనోదేవద
త్తఃరాత్రాభుజైఇత్యాద్యధావపత్తినివారణాయాత్రప్రవృత్తం॥౧౧౫॥అథకావ్య
లింగంబలయతి॥సమథానీయస్యేతి-అలిదుష్కరత్యాత్సమథానసాపేక్షః-సమథానీ

మథానమ్ | జతోసిమందకందర్పమచ్చి తైస్త్రిలోచనః || ౧౧౮ || ఉక్తిరద్ధాం
తరన్యాసస్సాన్యతామాన్యవిశేషయోః | హనూమానభిమతరద్దు స్తరంకింమ
హోత్సనామ్ || ౧౧౯ || గుణవద్వస్తుసంసర్గాద్యాతిస్వల్పః | గౌరవమ్ | పుష్ప
మాలానుషం గేణసుత్రం శిరసిధార్యతే || ౧౨౦ || యస్త్రిన్విశేష సామాన్యవిశే
షాన్యవికన్వరః | సనజగ్యమహం తోహిదుర్ధ్వాస్సగరాభవ || ౧౨౧ || ప్రా

యః తస్యాధఃస్యసమధఃసం సమధఃకహేతుప్రదశకంకావ్యలింగం దుష్కరాధః
ముపవాద్యతస్యాసంభావ్యత్వేనసమధఃనాపేత యావాక్యాధఃపదాధః వాహే
తుంప్రదశ్యకపోధఃస్యమధ్యఃతేచే తత్తావ్యలింగమిత్యధః- తథాచవాక్యాధః
హేతుకంపదాధఃహేతుకంచేతికావ్యలింగాలంకారస్యద్వైవిధ్యమవగంతవ్యంతత్రా
ద్యముదాహరతిజితోసీతి || హేమందజడకందర్ప చన్ద్రధజితోసిమయాపరాజితో సీత్య
ర్థః- కుతః-మచ్చితైస్త్రిలోచనశ్చిహో స్త్రి- త్వదీయదేహదాహకలోచనశాలిమారసన్నిధానా
న్మమభవజ్జయఃక్రియానితిభావః - అత్రదుష్కరమదనవిజయస్వరూపాధఃస్యమచ్చితైస్త్రి
త్రిలోచనఇతివాక్యాధఃసమధఃనాన్యనతికావ్యలింగభేదః- ఏవంపదాధఃహేతుక
మూహ్యం || ౧౧౮ || అథాథాకంతరన్యాసంలక్షయతి || ఉక్తిరితి || సామాన్యవిశేషయోరు
క్తిరద్ధాంతరన్యాసస్సాన్యతే - యత్రవిశేషప్రస్తుతేసతితేనసహ అప్రస్తుతసామాన్యస్య అ
ద్ధాంతరస్యన్యాసఃస్యసనంతథాసామాన్యేప్రస్తుతేసతితేనసహప్రస్తుతవిశేషస్యస్యసనం
చయత్రభవతిసర్వత్రసమధఃనాధఃమితిజ్ఞేయంతత్రద్వివిధోద్ధాంతరన్యాస ఇత్యధః-
తత్రాద్యముదాహరతి || హనూమానితి || హనూమాన్అభింసముద్రం అతరత్వ్యలింగం
యత్-ఏవంప్రస్తుతంవిశేషంవిస్యస్యతేనసహఅప్రస్తుతంసామాన్యంస్యస్యతి || మహత్తనాం
మహానుభావానాంమస్తరందుఃఖేనాపితితుమశక్యంకింసకిమపీత్యధః- అతోహనూ
మతోపిహోకాతిక్రాంతప్రధావత్వాత్సముద్రతరణంతస్యక్రియదితి సామాన్యేనసమర్థ్య
తఇతిభవతిప్రథమేథాకంతరన్యాసః || ౧౧౯ || ద్వితీయంక్లోకేనోదాహరతి || గుణేతి || స్వ
లోప్సినిక్యప్టోపిగుణవద్వస్తుసంసర్గాత్ గుణవదధఃసంపర్కాద్గౌరవం గురుత్వంయా
తిప్రాప్నోతి- తథాపిపుష్పమాలానుషం గేణురభిమాల్యసంపర్కేణసూత్రంతంతుఃని
ర్గఃపీతిభావః- శిరసాధార్యతేశిరసావహనేనబహూక్రియశ్చఇత్యధః- అత్రగుణవది
త్యాదిసాపూర్వాభేదప్రస్తుతం సామాన్యంనివిశ్యతశ్చమధఃకత్వేన తేనసహపుష్ప
మాలానుషం గేణేత్యత్ర అప్రస్తుతవిశేషస్యస్యసమితిద్వితీయోథాకంతరన్యాసః || ౧౨౦ ||
అథవికన్వరంలక్షయతి || యస్త్రిన్నితి || యస్త్రిన్యత్రవిశేషసామాన్యవిశేషా స్సమర్థ్యస
మధఃకథావేనయత్రవర్ణ్యంతేతత్రద్వివిధోవికన్వరాఖ్యోలంకారః- చత్రోపమారీత్యా
వికన్వరముదాహరతి || సఇతి || సప్రసిద్ధోరాజానజగ్యకేనాపిజితోనాభాత్- కుతఃహియ
స్సాన్యహంతః అత్యుత్కృష్టప్రాదుభవమాకాదుజాయాఇత్యధఃకుత ఇత్యాశంక్య ఉప
మాదశకనముఖేనమహద్భుతమకత్వంసామాన్యంనివిశ్యతస్యాపి సాగరాపమ్యేనవి

ఘోక్తిస్సాస్మిక్రియోత్కర్షాహేతౌహేతుత్వకల్పనమ్ | కచాఃకళిందజా
తీరతమాలస్తోమమేవకాః || ౧౨౨ || సంభావనంయదీత్యంస్యాదిత్యూపాసన్య
స్యసిద్ధయే | యదిశేషోభవేద్వక్తాకథితాన్యుర్గుణాస్తవ || ౧౨౩ || కించిన్తిథ్యా
త్వసిద్ధ్యధికంమిథ్యాధాంతరకల్పనమ్ | మిథ్యాధ్యవస్తిర్యేశ్యాంవశయేత్థ
సృజంవహా || ౧౨౪ || ప్రస్తుతేవర్ణ్యవాక్యార్థప్రతిబింబస్యవర్ణనమలలితం

శేషసమర్థకనాద్వికస్వరభేదః - ఏవంద్వితీయమపూర్వహ్యం || ౧౨౧ || అథప్రాధోక్తిలక్ష
యతి || ప్రాధోక్తిరితి || ఉత్పరమహేతౌకార్యాతిశయోహేతౌతద్ధేతుస్యప్రకల్పనం
కార్యాతిశయకారణత్వవణానం - యత్రకార్యాతిశయోహేతునాతమత్వావసంవర్ణ్య
తేతత్రప్రాధోక్తిరితినిష్కరణః - ఉదాహరతి - కచాశ్చితి || కచాఃకాంతాచితురాః - కళిం
దజాతీరేయమునారోధనియేతమాలస్తోమాఃతాపింభవప్రకృతసంఘాతవ్యస్తేవకాఃశ్యామ్య
లాభవంతీత్యధికః - అత్రకేవలతమాలానాంవైల్యసత్వేపి అతిశయతతవైల్యసిద్ధ్యధికం
కళిందజాతీరస్థత్వవిశేషణముపాత్తం - అన్యథాతద్విశేషణమనధికంస్యాత్వేనైల్యాతిశ
యేతుతత్తీరస్థత్వంసహేతుః - తథాపితదేతుత్వకల్పనాత్పేర్ధోక్తిః || ౧౨౨ || సంభావ
నంలక్షయతి || సంభావనమితి || అన్యస్యవివక్షితాధికస్యసిద్ధయేనిష్కృతయే - ఇత్యంస్యాదే
వంస్యాదిత్యూహస్తకా ఇతియత్తత్సంభావనమిత్వధికః - ఉదాహరతియదీతి || హేరా
జఃశేషోనంతోవక్తాయదిభవదీయగుణవణానాపరస్యాచ్యైత్రికా - తవగుణాశ్చ
ర్యాదార్యాదిగుణాఃకథితాన్యుఃసంశ్లేషంక్షీతితాన్యుః - అతోహమేకముఖత్వాత్తా
సాకత్వేనస్తోత్తుంకథంకర్మయూమిహిభావః అత్రరాజగుణానామపరిమితత్వసిద్ధయేశేషో
వక్తాదేర్గుణాఃకథితాభవేయిరిత్యూహవణానాత్సంభావనం || ౧౨౩ || మిథ్యాధ్యవస్తి
రింలక్షయతి || కించిదితి || కించిన్తిథ్యాత్వసిద్ధ్యధికంకించిత్ప్రకృతస్యమిథ్యాఘాతత్వనూ
చనామిమిథ్యాధాంతరకల్పనంమిథ్యాఘాతాప్రకృతాధికకల్పనమితియత్సామిథ్యా
ధ్యవస్తిరితిత్యధికః || ఉదాహరతి || వేశ్యామితి || యోహివేశ్యాంవశకీతమిచ్ఛతి - సపు
రుషఃఖస్మిన్జంగగసప్రమమలాంవహానక - వేశ్యాంవశయేత్ - వశికుర్యాత్ - గగనకు
సుమమాలికాధారణంసంభావితంచేద్వేశ్యావశీకరణంసంభావితమిత్వధికః - గగనకుసు
మమాలికాధారణంయథాత్వంతానుపపన్నంతథావేశ్యావశీకరమపీతిమిథ్యాధాంత
రేశతద్వశీకరణమిథ్యాత్వసిద్ధ్యధికవశీతిమిథ్యాధ్యవస్తిః || ౧౨౪ || అథలలితంలక్షయతి ||
ప్రస్తుతఇతి || ప్రస్తుతేధమిణియోవణ్యవాక్యధికఃతత్ప్రతిబింబస్యతత్సృశావర్ణ్య
వాక్యధికస్యవణానంలలితం - ప్రకృతేనాయికాదిధమిణితదీయప్రస్తుతవ్యత్రాంతమ
వణాయిత్యాతత్సృశాప్రస్తుతంవణ్యేతేచేత్రహిణలలితాభ్యోలంకారాదినిష్కర్షః -
ఉదాహరతి || నిగత ఇతివిమానాయికా - నీచేఉదకేనిగతేనతిఅతిప్రాంతేనతిసతుంజ
లబంధనం - చిక్షిప్వతికతుమిచ్ఛతి - స్వతస్సమాగతంకంచిక్షిప్వినాయకంకాపాదుపే
క్ష్యతర్కగత్వాన్యానత్రేనతిపునస్తదానయనాథంయత్తుంకరోక్షితివణానయించా

నిర్గతేనీరేసేతుమేషాచిక్షీర్ణతి॥౧౨౫॥ ఉత్కంఠితాథాకసంసిద్ధిర్వినియత్నం
ప్రహర్షణమ్ । తామేవధ్యాయతేతస్యైవిస్వప్తాసైవమాతికా॥౧౨౬॥ వాంఛి
తాదధికాథాకస్యసంసిద్ధిశ్చప్రహర్షణమ్ దీపముద్యోజయేద్యావత్తావదభ్యు
దితోరవిః॥౧౨౭॥ యత్నాదుపాయసిద్ధ్యర్థాత్సాక్షాత్సాధనఃఫలస్యచ! నిధ్యం
జనౌషధీమూలంఖనతాసాధిలోనిధిః॥ ౧౨౮॥ ఇష్యమాణవిరుద్ధాథాకసం

క్యాథాకమవణాయత్వాతస్యాంతత్యవ్యశగతజలసేతుబంధనవృత్తాంతస్యవణానమితి
భవతిలలితాలంకారః॥ ౧౨౫॥ అథప్రహమణం- తత్త్రివిధం- యత్నంవిని- ఈశ్చితా
థాకసిద్ధిరూపం- వాంఛితాథాకధికాథాకసిద్ధిరూపం- ఉపాయాథాయత్నాత్ఫలసిద్ధిరూ
పంచేతి- తత్తాద్యంలక్షయతి॥ ఉత్కంఠతే॥ సర్వేంద్రియసుఖాస్వాదోయత్రభవతిత
ద్విషయకభావవిశేషఉత్కంఠతేత్యవ్యతే-తద్విషయోయోధాకః- తత్సంసిద్ధిర్నత్నంవిని
స్యాద్యదితహిప్రహమణంస్యాదిత్యథాకః ఉదాహరతి॥ తామితి॥ యాయస్యపరమ
ప్రేమాస్పదీభూతా- తామేవధ్యాయతేతత్సాక్షికదావాస్యాదితీచింతయతే- తస్మైనా
యకాయవైవచింతితైవమాతికాసతి- విస్వప్తాప్రేమితా-నాయకాన్వకాంతానయనాయ
తదభిలషితా మేనదూతం నియుజ్యదైవాత్తస్మైప్రేమితవతీత్యథాకీయస్యాంనాయకస్యా
త్యంతానురాగః- సైవదైవాన్నాయకయాదూతికాసతీతస్మైప్రేమితేతియత్నంవిని- ఈశ్చ
తాథాకసిద్ధివణానాత్త్రివిధమణం॥ ౧౨౬॥ ద్వితీయంలక్షయతి॥ వాంఛితాదితి॥ వాం
ఛితాత్స్వాభిమతాత్- అధికాథాకస్యసంసిద్ధిశ్చప్రహమణం- కేనచిత్కథంచితథాకమ
పేక్ష్యయత్నేకృతేనతితస్యతస్మాదప్యధికాథోల్బలైత్తదపి ప్రహమణమిత్యథాకః-
ఉదాహరతి॥ దీపమితి॥ యావద్దీపముద్యోజయేద్యస్తు ప్రకాశాయదీపముజ్వలయేత్తావ
త్తదైవరవిన్సూర్యః ఆభ్యుదితః అత్రపదాథాకప్రకాశార్థందీపోద్యోతనప్రయత్నేనతిదై
వాత్తదైవదీపాదప్యధికప్రకాశస్య సూర్యస్యాదయాత్సాక్షికతాథాకదధికాథాకసిద్ధి
రూపమిదంప్రహమణం॥ ౧౨౭॥ తృతీయంలక్షయతి॥ యత్నాదితి॥ ఉపాయసిద్ధ్యథాక
దుపాయప్రాప్తిహేతుభూతాద్యత్నాత్సాక్షాత్ఫలస్యకార్యస్యైవలభాః ప్రహమణమి
త్యథాకః-ఫలంప్రాప్తంతమపాయసంపాదనాయయత్నేకృతేనతితత్త్రివిధమిలాభస్యాత్
తదాప్రహమణమితినిష్కర్మకః- ఉదాహరతి- నిధ్యంజనేతి॥ నిధ్యంజనస్యనిజేషప్రద
శానాంజనస్యయదోషధీమూలం-తత్త్వనతాఖనకేనలంజనప్రకృతిభూతమోషధీమూలము
ద్ధరతేత్యథాకః- నిధినిజేషపవనసాధితః- నిధ్యపాయాంజనమూలముద్ధతుకంయత్నేకృ
తేనతిదైవాత్తత్త్రివిధనిధ్యఃప్రోభూదిత్యుపాయాథాకయత్నాత్ఫలమేవ సాక్షాత్సాక్షి
మితిభవతితృతీయం ప్రహమణం॥౧౨౮॥ విషాదసంలక్షయతి॥ ఇష్యమాణస్యప్రాధ్యక
మానస్యవిరుద్ధోయోధాకస్తత్సంపాదనంవిషాదనమిత్యవ్యతే- యత్రేశ్చితాథాకసిద్ధ్యర్థం
యత్నేకృతేనతి- దైవాత్తద్విరుద్ధానిష్ఠాథాకప్రాప్తిథావతి-తత్త్రవిషాదనమితినిష్కర్మకః-

ప్రాప్తిస్తువిషాదసమ్ దీపముద్యోజయద్భావన్ని రావణస్తావదేవసః॥ ౧౨౯
ఏకస్యగుణదోషాభ్యాముల్లాసోన్యస్యతౌయః॥ అపిమాంపావయత్సాధీవ
స్నాత్వేతిచ్ఛతిజాహ్నువీ॥ ౧౩౦॥ కాతిన్యంకుచయోస్సృష్టం వాంఛంత్యఃపా
దపద్మయోః॥ నిందంతివిశ్వీనష్టారంతద్ధాటీష్యరియోషితః॥ ౧౩౧॥ తదభాగ్యం
ధనన్యైవయన్నాశ్రయతినజ్జనమ్॥ లాభోయమేవభూపాల సేవకానాంన
చేద్యధః॥ ౧౩౨॥ తాభ్యాంతౌయదినస్యాతామవజ్జాలంకృతిమతా॥ స్వల్ప

ఉదాహరతి॥ దీపమితి॥ యావద్యదాపీపముద్యోజయద్భావన్యాయయత్నంకుర్యాత్తదై
ననదీపఃనిర్వాణఃసప్టోదవత్- అత్రేవ్యమాణదీపద్యోతనయత్నైనతితద్విరుద్ధానిష్ఠనిర్వా
పణమాపతితమితిభవతివిషాదసం॥ ౧౨౯॥ అధోల్లాసంలతయతి॥ ఏకస్యగుణదోషాభ్యాం
హేతుభ్యామన్యస్యతౌయదిగుణదోషాస్యాతాంచేత్తదోల్లాసః-అయమత్రనిష్కమః-
అన్యగుణేనతదన్యస్యగుణోత్పత్తివణాన- అన్యదోషేణతదన్యస్యదోషోత్పత్తివణానేఅ
న్యగుణేనతదన్యస్యదోషోత్పత్తివణాన- అన్యదోషేణతదన్యస్యగుణోత్పత్తివణానేచతు
ర్విధఉల్లాసస్సాన్యరితి- తద్రూప్యముదాహరతి॥ ఆపీతి॥ ఇయంసాధీవతీవ్రతా- స్నాత్వా
మత్ప్రవాహస్నాసంకృత్వా- పావయేదితిస్నానేనమాంపవిప్రతాంకుర్యాదితిజాహ్నువీ
గంకేచ్ఛతి- జగత్సావన్యాఃగంగాయాఅపిపత్యతామహిమగుణేన పావనకరత్వాత్తదీ
యస్నానాత్మావనత్వంగుణోపణిఃతఇతిభవతి ప్రథమోల్లాసః॥ ౧౩౦॥ ద్వితీయంష్లోకే
నోదాహరతి॥ కాతిన్యమితి॥ తద్ధాటీషుఅరియోషితఃపాదచారణపలాయమానశ్శత్రు
స్త్రీయః కుచయోస్సృష్టయత్కాతిన్యం తత్పాదపద్మయోస్సృక్తీయ మృదుచరణయో
ర్వాంఛంత్యఃచరణయోరేవకారిన్యంస్యాచ్ఛేజ్జీవేమేతిచ్ఛంత్యస్త్యుత్యః విశ్వనప్రహారంజగ
ద్ధాతారంనిందంతి అయంవిధిఃకుచయోఃకాతిన్యంసృష్టౌపాదయోరేవతత్సృజేద్యది
తర్హ్యస్తీన్నాదసంచారసమయేబహుపకారీస్యాత్- తథాననిత్తితవాతస్తంధిగిరినిం
దాంకుర్వంతీత్యధః- అత్రధాటీషువనభూమౌపలాయమానానామరిస్త్రీణాంధావన
ఋరోధిచరణమాదానదోషేణతయోః కాతిన్యమసృష్టౌవ్యధఃకుచయోరేవ సృష్టవ
తోవిధార్హిం దాదోషోపణిఃతఇతిద్వితీయోల్లాసః॥ ౧౩౧॥ తృతీయముదాహరతి-తదితి॥ ధ
నంనిష్ఠునాశ్రయతి- సజ్జనంతనాశ్రయతీతియత్తదనన్యైవఅభాగ్యంసజ్జనస్యతునఱోషిదో
షఇతిభావః- అత్రసజ్జనగుణేనతదనాశ్రయణంధనస్యదోషత్వేనవణిఃతమితిభవత్యన్యగు
ణేనఅన్యదోషోత్పత్తిరూపఉల్లాసః- చతుర్థమముదాహరతి॥ లాభఇతి॥ ఇత్థంహితాచరణ
తత్పరాణాంసేవకానాంరాజ్ఞా- నకించదపిదీయతేచేత్తత్కృదమితికేవచిత్ప్రమేనతికస్య
చిదిదముత్తరం- సేవసఖభూపాలసేవకానాంరాజభృత్యానాం వధోనచేత్తత్కృతహిం
సానాభూద్యది- అయమహింసకరూపవలభః ఇతరలాభోమాన్యైతిభావః- అత్రరాజ
కార్యదోషేణసేవకానాంవధంధంవినాప్రాజ్ఞైస్సహకరిగణమనంగుణత్వేన వణిఃతమి
తిభవతిదోషేణగుణవణానరూపఉల్లాసః॥ ౧౩౨॥ అథావజ్ఞా- సాద్వినిధా- అన్యగుణే

మేవాంబులభ తేప్రస్థఃప్రాప్యపిసాగరమ్ | మాలంతియదిపద్మానికాహానిల
మృతద్యుతేః || ౧౩౩౪ || దోషస్యాభ్యర్థనానుజ్ఞాతతైవగుణదర్శనాత్ | విపద
స్సంతునశ్యశ్వద్యానుసంక్షీర్త్యతేహరిః || ౧౩౪౪ || లేశస్యాద్దోషగుణయో
ర్గుణదోషత్వకల్పనమ్ || * || అఖిలేషువిహంగేషుహంతస్వచ్ఛందచారిషు! శుక

నాన్యగుణాభావవణానరూపా - అన్యదోషేణాన్యదోషాభావవణానరూపాచేతి ద్వివి
ధామపితాంబులయతి | తాభ్యామితి - తాభ్యాంగుణదోషాభ్యాంతాగుణదోషానస్యాతాం
యదిసాహజ్జాలంకృతిః - మతేష్టా - అన్యగుణేన అన్యగుణాభావః అన్యదోషేణాన్యదో
షాభావశ్చవర్ణ్యతేయదితదాద్వివిధావజ్ఞేత్యర్థః - ఆద్యాముదాహరతి || స్వల్పమితి || ప్రస్తా
నామక్రిహ్యదిపరిచ్ఛేదకోదారువిశేషః - ససాగరంప్రాప్యపిస్వల్పమేవంబులభతేప్రా
ప్నోతి - ఒహుజలపూర్ణార్థవప్రవేశేనత్యపిప్రస్థస్వస్వపరిమితజలమాత్రలాభః - నతుబహు
శజలలాభ ఇతిసముద్రవృధ్యాతేత్వప్రప్తప్రస్థస్వవృధ్యలాభవర్ణనాదన్యగుణేనాన్యగుణా
లాభవణానరూపావజ్ఞా || ద్వితీయాముదాహరతి || ఘటంతీతి || పద్మానిమీలంతియదినం
కుచంతిచేత్ అమృతద్యుతేశ్చంద్రస్యకాహానిః సకలజనానందకరేనుధాకరేభ్యుదితేనతినక
లజనానామానందదశానాన్ముఖవికాసోభవతిఎవంసతికమలానామేవ ముకుళీభావశ్చే
తావతాచంద్రస్యకానిందేత్యర్థః | అత్రకమలముకుళీభావదోషేణచంద్రస్యతదప్రాప్తివ
ణానాదన్యదోషేణాన్యదోషాభావవణానరూపాద్వితీయా || ౧౩౩౪ || అథానుజ్ఞాంబ
తుయతి || దోషస్యేతి || తతైవదోషస్థలవగుణదశానాద్ధేతోః దోషస్యాభ్యర్థనా
యాజ్ఞానుజ్ఞేత్యుచ్యతే - ఉదాహరతి || విపదఇతి || నోస్తాకంవిపదఆపదశ్వశ్చస్పదాసంతు
భవంతు - యానువిపత్సుహరిస్సంక్షీప్తకేతేనంపన్నాస్తుధనమదాంభత్వాత్కదాచిదపిహ
రింసస్తరంతి - ఆపన్నాస్తుతద్రక్షకహరింసంస్తరంసీతిహరింసంతేన రూపరక్షణగుణద
శానాదనిష్ఠాపివిపత్సృగ్ధితేతిభవత్యనుజ్ఞా - ఇదంతవీతరాగాణాంవచనమ్ || ౧౩౪౪ ||
లేశంబతుయతి || లేశఇతి || దోషగుణయోః క్రమేణగుణదోషత్వకల్పనంస్యాదనుకూల
త్వాద్దోషస్యాపిగుణత్వంప్రతికూలత్వాద్గుణస్యాపిదోషత్వంయత్రకల్ప్యతేతద్రద్ధివిధో
లేశఇత్యర్థః - క్రమేణద్వాపిపూర్వోత్తరాధ్యాభ్యాముదాహరతి అఖిలేష్వితి || రాజబహు
మాసలాభేన చిరకాలంరాజధాన్యాంవిదుషిపుత్రేనివసతిసతితద్దర్శనోత్సుకస్యస్వగృహ
స్థస్యపితరప్రస్తుతప్రశంసారూపమిదంవచనం హేతుక అఖిలేషుసర్వేషువిహంగేషుపక్షి
షుస్వగృహేషుసుఖంతిష్ఠత్సుసత్సుత్వదన్యసర్వమూకపక్షిషుస్వచ్ఛందచారిషుయధేచ్ఛం
చరత్సుసత్సుతేతవపంజరబంధః నిరోధనమితియత్ తన్నధురాణాంత్రావ్యాణాంగిరాం
వాచాంఘలం - హేపుత్రత్వదన్యేష్వపండితజనేషుసర్వేషుస్వగృహేషుసుఖంతిష్ఠత్సుత
వాయంరాజధాన్యాంచిరకాలవాసః త్వదీయపండిత్యమూలక ఇతిత్వత్పాండిత్యమేవప్ర
తికూలమభూదితివక్రవ్యేతత్ప్రత్యాయనాయతత్సరూపశుకన్యత్రాంతోవణికతః - అత్ర
ప్రథమాధౌగన్ధ్యహంగేషుదోషభూతమవాగ్నిత్వంస్వచ్ఛందచారపౌతుత్వాద్గుణత్వే

పంజరబంధస్తైమధురాణాంగిరాంఫలమ్ || ౧౩౬ || సూచ్యాథకసూచనం
ముద్రాప్రకృతాథకపరైఃపదైః | నితంబగుర్వీతరుణీదృగ్యుగ్గవిపులాచసా ||
౧౩౭ || క్రమికాప్రకృతార్థానాన్యాసంరత్నావళింవిదుః | చతురాస్యఃపతి
ర్లక్ష్మ్యైస్సర్వజ్ఞస్తవీమహీపతి || ౧౩౮ || తద్గుణస్సస్వగుణత్యాగాదన్యో
త్కృష్టగుణగ్రహః | పద్మరాగాయతేనాసామాక్రికంతెదరత్విషా || ౧౩౯ ||

నవణికేతం - ఉత్తరాధికేతుశుకవాగ్నిశ్వంగుణభూతంబంధనహేతుత్వాన్వితేషత్వేనవర్ణి
తమిథివతదిద్వివిధోలేశః || ౧౩౬ || ముద్రాంలతయతి | సూచ్యాధికేతి | సూచ్యాథకస్య
సూచనీయస్యవస్తుసఃప్రకృతార్థపరైఃప్రకృతార్థప్రతిపాదనాయప్రయుక్తైఃపదైరేవసూ
చనంముద్రేత్సుచ్యతే - ప్రకృతాథకప్రతిపాదకైరేవపదైః ప్రకృతస్యసూచ్యస్యైవప్ర
సూచనంవర్ణ్యతే - తత్రముద్రాభ్యోలంకారః || ఉదాహరతి || నితంబగుర్వీతి - సాప్రకృతా
నాయీకానితంబగుర్వీన్మూరనితంబేత్యర్థః - తథాతరుణీయువతిఃదృగ్యుగ్గైలోచనయుగలే
విపులావిశాలాక్షియుగలేత్యర్థః - అత్రనాయీకానంపత్తిప్రతిపాదనపరేవచనేలోచన
వైపుల్యప్రతిపాదనపరేణదృగ్యుగ్గవిపులేతిపదేనతద్వృత్తస్యయుగ్గవిపులానామధేయ
మితిప్రకృతసూచ్యవృత్తనామ్నోపిసూచనాద్భవతిముద్రా || ౧౩౭ || రత్నావళింలతయతి ||
క్రమికేతి || క్రమికాఃలోకప్రసిద్ధపౌర్వాపర్యయుక్తాఃయేఅప్రకృతాథాకః తేమాంవ్యా
సంక్రమేజ్జేవనివేశనంరత్నావళింరత్నావళినామకమలంకారవిదుః - అయమత్రనిష్క
షణ్ణః యత్రప్రకృతస్యప్రసిద్ధాప్రకృతబ్రహ్మదీతాదత్త్యప్రత్యాయనాయప్రకృతాథక
ప్రతిపాదనసమధైఃప్రసిద్ధక్రమమవిస్మయైవైవఅప్రకృతాథోకనిదిశశ్యతేతత్రరత్నావళి
రితి || ఉదాహరతి || చతురాస్యఇతి || హేమసీపతేత్వంచతురాస్యఃబ్రహ్మచారువచనశ్చ -
తథాలక్ష్మ్యైఃపతిఃవిష్ణుః రాజ్యలక్ష్మీశ్వరశ్చతథాసర్వజ్ఞఃశివః ఆశేషవిశేషజ్ఞశ్చ అత్ర
బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరా ఇతిప్రసిద్ధసహవాదానాంవాచకైఃపదైః ప్రసిద్ధపారక్రమేజ్జేవ
ప్రకృతస్యరాజ్ఞః ప్రతిపాదనాద్రత్నావళిః - అత్రరాజ్ఞః ప్రసిద్ధబ్రహ్మదీతాదత్త్యేవ
ప్రతీయతే || ౧౩౮ || తద్గుణంలతయతి || తద్గుణఇతిస్వగుణత్యాగాదన్యోగ్రహః
స్వీకారఃతద్గుణఇత్సుచ్యతేఉదాహరతి - పద్మరాగాయతేఇతి || హేసఖితేనాసామాక్రికం
నానికాభూషణముక్తావళిః - అధరత్విషాపిష్టకాంత్యాపద్మరాగాయతేపద్మరాగమణి
రివాచరతి - అత్రనాసామాక్రికస్యస్వధావశ్యత్యాగేన అన్యాధరరక్తతాస్వీకారవణం
నాద్భవతితద్గుణః || ౧౩౯ || అథపూర్వరూపం - తచ్చవివిధంపునఃస్వగుణప్రాప్తిరూపంవి
కారేనతిపూర్వావస్థానురూపంచేతి || తత్రాద్యంలతయతి || పునరితి || పునస్స్వగుణస్యసం
ప్రాప్తిఃస్వీకారః పూర్వరూపమిత్సుచ్యతేస్వగుణత్యాగేన అన్యగుణస్వీకారేనతికుతశ్చి
ద్ధేతోఃపునస్స్వీకారగుణమేవప్రాప్నుయాద్యదితదాపూర్వరూపంనామాలంకార ఇతిని
ష్కషణః - ఉదాహరతిహారేతి - హేరామచంద్రశేషాంతః హరకంతాంశభిః శివగళ

పునస్సగుణసంప్రాప్తిపూర్వకూపముదాహృతమ్ | హరకంఠాంశులిప్తాః
 పిశేషస్త్యద్యశసాసితః || ౧౪౦ || పూర్వావస్థానువృత్తిశ్చనికృతేనతివస్తుని
 దీపెనివాఽపితేస్యాపీత్కాంచీరత్నైమహాన్తహః || ౧౪౧ || సంగతాన్యగు
 ణానంగీకారమాహురత్తద్గుణమ్ | చిరంరాగిణిమచ్చితైనిహితాపినరజ్యసి ||
 ౧౪౨ || ప్రాక్సిద్ధస్యగుణోత్కర్షోనుగుణః పరసన్నిధేః | నీలోత్పలానిదధతేక
 టాత్మైరతీనిలతామ్ || ౧౪౩ || మాలిత్తంయదిసాదృశ్యాద్భేదవనదృశ్యతే | ర
 శోభాభిః ప్రసంగజతోపిశ్యామిక్వతోపీత్యథః | త్వస్యశసాసితః అభూదితిశేషః కీటః
 ధావశ్యేనగరకవైల్యంవిహయపునఃస్వకియమేవధావశ్యంప్రాప్తవానిశ్యథః | అత్రశేష
 స్యధావశ్యత్వాగపూర్వకమిష్యవైల్యస్వీకారేసతిరాజకీర్త్యపునఃస్వభావశ్యవర్ణనాత్పూర్వ
 రూపం || ౧౪౦ || ద్విహీయంతీతయతి || పూర్వేతి || వస్తునికృతేవికారయంత్రేనత్యపి - పూ
 ర్వావస్థాయాః ప్రాగవస్థాయాశ్చ అనువృత్తిరనుసృతిః నిష్పత్తిరీత్యథః - సాచపూర్వ
 రూపమిత్యుచ్యతే - ఉదాహరతి || దీపితి || దీపేనిర్వాపితేనత్యపికయాచిన్నగ్ధయేతిశేషః -
 కాంచీరత్నైః తదీయమేఖలాఖచితమణిభిః మహద్దీపాదప్యత్కృష్టంమహః కాంతిరా
 నీత్ - అవిరభూదిత్యథః - కయాచిన్నగ్ధయాలజ్ఞావశాద్రతికాలేదిపేనప్తీకృతేనత్యపికాం
 చీరత్నైశేవపూర్వావస్థావరప్రకాశకత్వలక్షణానివృత్తిరహితాభూదితివణః నాన్యవతి
 పూర్వరూపభేదః || ౧౪౧ || అతద్గుణంలక్షయతి || సంగతేతి || సంగతఃస్వసంయుక్తఃయో
 స్యసదాధః స్తస్యయోగుణస్తస్యానంగీకారః అస్మీకరణమతద్గుణాఖ్యమలంకారమహుః
 స్వసంయుక్తాన్యస్మగుణస్యస్తింశ్యంక్రమణయోగ్యస్యాపియత్రాసంక్రమణంవణ్యః
 తేతత్రతద్గుణ ఇతినిష్క్రమః - ఉదాహరతి || చిరమితి || స్నిహ్యమపినాయకముపేక్ష్యకపి
 తాంనాయకాముద్దిశ్యనాయకవచనమిదం - మేనాయకేరాగిణిత్వద్విషయకప్రేమయు
 క్తైఅరుణేషమచ్చితై - చిరంచిరకాలంనిహితాస్థాపితాత్వంసరజ్యసి అనురక్తాలోహితాచ
 నభవసి - చిరమనురంతమపిసూంకిమితి నానుగృహ్యేనీతాత్పర్యం - అత్రరక్తమనసినితా
 యాంనాయకాయాం స్వస్వంయుక్తమనోనిషరాగా సంక్రమణోక్తిరతద్గుణః || ౧౪౨ ||
 అనుగుణంలక్షయతి || ప్రాగితి || ప్రాక్సిద్ధఃగుణవత్సన్నిధానాత్పూర్వసేత్థేయోగుణః తస్య
 పరసన్నిధేః గుణవదస్యసన్నిధానాద్యోగుణోత్కర్షోగుణాతిశయస్సోనుగుణఇత్యుచ్య
 తే || ఉదాహరతి || నీలోత్పలానితి || నీలోత్పలాగినాయకాకాణాంతగతేందీవరాణి - క
 టాత్మైః నాయకాకటాక్షవీక్షణైః అతీనిలతాంపూర్వావస్థాధికవైల్యందధతేభిభ్రతి - అ
 త్రస్వతోనీలనామప్యత్పలానాంకటాక్షప్రసారేణాతివైల్యవణః నాన్యవత్సన్నిగుణా
 లంకారః || ౧౪౩ || మిలితంలక్షయతి || మిలితమితి || సాదృశ్యాద్భేదాదిస్యాన్యసదృశత్వా
 ద్భేదః ఉభయవైల్యలక్ష్యంసలక్ష్యతేయదితదామిలితమిత్యథః || ఉదాహరతి || రసఇతి || స
 హజూయతోస్యధావరక్తేచరణేనాయకాపదే - లాక్ష్యాయావకస్యరసోనాలతి - చరణా
 పేక్షయావ్యక్తంతరత్వేననాయకత్విత్యథః - అత్రచరణాలక్తరసయోరారుణ్యగుణసా

సానాలక్షిలా ట్టాయాశ్చరణేనమాజారుణే॥ ౧౪౪॥ మల్లికామాల్యహరిణ్య
స్సరావంగీతార్థగ్రచందనాః । క్షేమవల్యోనలత్యంతె జ్యోత్స్నాయామభి
సారికాః॥౧౪౫॥ సామాన్యంయదిసాదృశ్యాద్విశేషోనోపలత్యతేపగ్నాక
రప్రవిష్టానాంముఖంనాలక్షిస్తుభువామ్॥౧౪౬॥ భద్రవైశేష్యయోఃస్ఫుర
వస్తీలితవిశేషకా! హిమాద్రిత్యద్యశోమగ్నంసురాశ్శీతేనజానతే॥ *॥ లక్షి
తాన్యదితేచంద్రదేవద్దానిచముఖాద్భవ॥౧౪౭॥ కించిదాకూతమసీతంస్యా

మ్యాద్యేదానధ్యససాయ ఇతిభవతిమీలితమ్॥ ౧౪౮॥ ద్వితీయోదాహరణందశకయతి॥
మల్లికేతి॥ అత్రచంద్రికాభిసారికాణాం భవతిమగుణసామ్యాద్యేదానధ్యససాయ ఇతిల
క్షణసంగతిః॥ ౧౪౫॥ సామాన్యంలతయతి॥ సామాన్యమితి॥ సాదృశ్యాత్సాధర్యాత్
కాంత్యైతిశేషః- విశేషఃఉపమానోపమేయయోఃపరస్పరత్వావతకకథమః- నోపల
భ్యతేనావధార్యతేయది- తహి- సామాన్యమిత్వ్యవ్యత్యభ్యర్థః॥ ఉదాహరతి॥ పద్మాకర
ప్రకృష్టానాంసరోమధ్యక తానాంసుభువాంసుంసరోణాంముఖంబాతావేకవచనం ముఖా
నిత్యభావః- నాలక్షినావధారితంసరః ప్రవిష్టస్త్రీముఖానామత్యంతసాదృశ్యేనవ్యానర్త
కదమానువలంభాద్భవతిసామాన్యమ్॥ ౧౪౬॥ ఆధోస్తీలితవిశేషకావేకాదేకసలక్ష
యతి॥ భద్రవైశేష్యయోర్భిన్నత్యవిశేషభవయోఃస్ఫురప్రకాశనేనతి-క్రమణోస్తీలి
తవిశేషకాఖ్యావలంకారాభవత ఇత్యభావః- ద్వయోస్సాదృశ్యేనభద్రదేవి రోహిణీసతి
దైవాత్కరణాంతరాద్యత్ర భద్రోపలంభస్తత్రోస్తీలితం - భిన్నత్వేనగృహీతుమపివిశే
షాస్ఫురప్రత్యాంబ్రవాద్విశేషభవత్కరహణాదివమేవముఖమిత్యాది విశేషోభవతిచే
త్తత్రవిశేషకఇతినిష్కమః॥ తత్రాద్యముదాహరతి॥ హిమాద్రిమితి॥ హేత్రీరామచం
ద్రసురావేషాస్త్యవ్యశోమగ్నంభవత్కిర్యంతరిత్రంసాదృశ్యాత్తదేకతాపన్నమిత్యర్థః
హిమాద్రిగతై శ్వేనవైత్యగుణేనజానతేతదుభయభేదంనిచ్చ్యంతిత్యభావః- అత్రయశసా
అభిన్నస్యహిమాద్రైశ్వేత్యభావేణ భిన్నత్వేనస్ఫురణాదుస్తీలితమ్॥ విశేషముదాహర
తి॥ లక్షితానీతి॥ చంద్రఉదితేనతి- పద్మానిముఖానిచ ఇమానిపద్మాని ఇమానిస్త్రీముఖా
నితివిచ్యగృహీతానీత్యభావః- ముఖానాంపద్మానాంవిశేషాస్ఫురతావత్ప్రత్యాం చంద్రో
దయకృతముకుళనేనఇమానిపద్మానిచంద్రోదయేపి నికాసయ క్తత్వాదిచూనిస్త్రీముఖా
నితివిచ్యగృహీతానీతికారణాత్ విశేషః॥ ౧౪౭॥ గూఢోత్తరంలతయతి॥ కించిదితి॥ కిం
చిదాకూతేనాశయేనసహితంచమత్కృతంయదుత్తరంగూఢోత్తరంస్యాదిత్యభావః-
కేనచిత్కించిద్విషయకప్రశ్నేకృతేనతిత్రకేన చిత్స్వరయగ్భవముత్తరందియతేనేత్ర
గూఢోత్తరంస్యాదిత్యభావః- ఉదాహరతి॥ యత్రేతి॥ అస్యాస్పరితంకుత్రవాతరణమార్గ
ఇతిప్రచ్ఛంతంపాదభముద్భిత్యతస్యంగమేసాభిలాషాయాః కస్యాశ్చిదికముత్తరమ్॥ హే
షాంభలసానదూరెవరిస్యశ్యమానఃపేతసోనంజశకుంజియత్రయస్తీదేశవతకతేతద్ర
చేనేశేషః- చంద్రోదయేనవికానిసరితేనదినుపరానుభవేనతేనతంత్రక్యా-తందేశంగచ్ఛ- జననన్య

ద్వూథో త్రరము త్రరమ్ | యత్రాసౌవేతసఃపాంథ తత్రేయంసుతరానదీ||
౧౮౫|| ప్రశ్నో త్రరాంతరాభిన్నము త్రరంచిత్రము త్రరమ్ | కేదారపోష
ణరతాః కేఘేటాఃకించలంవయః || ౧౮౬ || సూక్ష్మంపరాశయాభిజ్ఞేతరసా

దేశరహితే ఏతన్నికుంజై ఆవయోర్యథేచ్ఛా విహారోభవిష్యతీతస్యా ఆకూతమితిస్యా
కూతగభకము త్రరంతత్ప్రస్థియాతయాతస్యద త్రమితిభవతిగూథో త్రరమ్ || ౧౮౭ || ఆభ
విమిత్రో త్రరంతద్వివిధమ్ | ప్రశ్నాభిన్నో త్రరము త్రరాంతరాభిన్నో త్రరంచేతి - ఉభయ
మప్యేకాథేకనలయతి || ప్రశ్నో త్రరేతి | ప్రశ్నో త్రరాంతరాభిన్నం ప్రశ్నాభిన్నము త్ర
రాంతరాభిన్నంచయదు త్రరంతచిత్రో త్రరమిత్యధః - కేనచిత్కించద్విషయకప్రశ్నే
కృతేనత్యస్యనచతురదశేన తత్ప్రశ్నవాన్యమేవో త్రరత్వేనదత్తంచే తత్ప్రశ్నాభిన్నో
త్రరమిత్యధః - కేనచిదధాద్యయవిషయకప్రశ్నేకృతేనతీతస్యో త్రరద్వయేవాచ్యేనేన
నిపుణజనేన ఏక మేవో త్రరము త్రరాభిన్నత్వేనదత్తంచేత్ప్రశ్నద్వయస్యాప్యేకమేవ నమ
ధకతిము త్రరందత్తయదితదు త్రరాంతరాభిన్నో త్రరమిత్యుచ్యతేఇత్యధః - ఉభయమ
విక్రమేణైకాథేకనోదాహరతి || కేదారేతి || కేదారపోషణరతాః భార్యాపోషణానతాః
కేవాన్యః అన్యేతు కేదారపోషణరతాఇత్యఖండమేవవాక్యం - కేదారాణాంప్రవృత్త్య
త్పాదకక్షేత్రాణాం పోషణేవధానేయేరతాః ఆనతాఃకృషిజీవనాఇత్యధః - అతఏన
చారపోషణరతా ఇత్యుత్తరవాక్యాధః - కృషితోనాస్తిసర్పిశమితిన్యాయేన తేమామే
వకుటుంబరక్షణ శక్తిరిత్యధః - అత్రకేదారపోషణరతా ఇతిప్రశ్ననైవో త్రరత్వా
త్ప్రశ్నాభిన్నో త్రరనామకంచిత్రో త్రరంద్వివీయముదాహరతి || కేఘేటాఇతి || ఘేగగనే
ఆటంకించరంతీతిఘేటాగగనసంచారిణః కేవాభవేయః - తథాచలంచంచలమస్థిరమి
త్యధః - కింవాభవేదితిప్రశ్నస్వయంతస్యథేదేనో త్రరస్వయేదాతప్యేపుత్రరాంతరము
సక్త్యాచాతుర్యేణతదభిన్నమేకమేవో త్రరంప్రాహతిచతురఃపద్యఇతి || ఇయంచిత్ర క్షిప్రే
మేనప్రశ్నద్వయస్యాపుత్రరమ్ | తత్రప్రథమంబహువచనమికారాంతంచవయ ఇత్య
తత్ప్రదం కేఘేటాఇత్యస్యో త్రరంగగనసంచారిణః కేవాభవేయిరితి ప్రశ్నేకృతేనతివయః
పక్షిణవివలాద్యుతేనతదధః కించలమిత్యస్యతునకారాంతంప్రథమైకవచనాంతంచ-
వయః, చిదము త్రరం అస్థిరంకింథవేదితిప్రశ్నేవయో బాల్యాదికమేవతాద్యగమితితద
ధః - అత్రవయఇత్యేకమేవదం కేఘేటాఃకించలమితిప్రశ్నద్వయస్యో త్రరమభూదితిద
ము త్రరాంతరాభిన్నో త్రరనామకంచిత్రో త్రరం ఏతదుదాహరణాంతరాణావిదగ్ధముఖ
మండనైజప్రచాని || ౧౮౮ || సూక్ష్మంలయతి || సూక్ష్మమితి - పరాశయాభిజ్ఞః అన్యా
భిప్రాయవేషి ఇతరోయ స్తస్యసాకూతచేష్టితంసాభిప్రాయచేష్టావిశేష సూక్ష్మమిత్యు
చ్యతే - కేనచిదచతురదశేనలోచనావిచేష్టయైవస్వాభిప్రేప్రార్థితేనతీతదభిప్రాయవే
దినఃకస్యవిజ్ఞనస్యతమచితస్వాభిప్రాయనూచకచేష్టావిశేష సూక్ష్మాభ్యోలంకార ఇతిని
ష్కమః - ఉదాహరతి || వయీతి || సంకేతకాలజ్ఞానోద్భవయాత్మయిగితేనతీతయానా

హతచేష్టితమ్ | మయివశ్యతిసాకేతైస్సీమంతమణిమావృణోత్ || ౧౫౦ ||
ప్రిహితంపరవృత్తాంత జ్ఞాతుస్సాకూతచేష్టితమ్ | ప్రియేగృహగతేప్రాతః
కాంతాతల్పమకల్పయత్ || ౧౫౧ || వ్యాజోక్తిరన్యహేతూక్త్యా యదాకార
న్యగోపనమ్ | సఖివశ్యగృహరామపరాచైరస్మిధూసరా || ౧౫౨ || గూఢోక్తి

యికయాకిమాచరిత మితికేనచత్పఖ్యాప్యప్రస్యకస్యచిదేవంపచనం - మయివశ్యతిసాభి
ప్రాయంవిలోకయతిసతిసానాయికానీమంతమణింస్వీయకేశబద్ధభూషణ రత్నంకేతైరా
వృణోదాచ్ఛాదితవశీ- ఆవయోస్సంకేతకాలఃకఇత్యాశయేన తవ్పరిజ్ఞానార్థమయిసా
కూతంపశ్యతిసతిసామదాశయంజ్ఞాత్వాస్సూర్యాస్తమయానంతర మంభకాశోపయేనతి
ఆవయోస్సంకేతకాలఇత్యభిప్రాయసూచకం స్వకీయకేతైస్సీమంతమణిలిరోధానరూపం
చేష్టానిశేషంకృతవతిత్యుభయః - అత్రనాయకాభిప్రాయంజ్ఞానంత్యానాయికాయాస్స
కూతంకేతైరమణ్యావరణంకృతమితిభవతిసూక్ష్మమ్ || ౧౫౦ || పిహితంలక్షయతి || పిహి
తమితి || పరవృత్తాంతజ్ఞాతుః పంక్తియవృత్తాంతజ్ఞస్సాకూతచేష్టితంసాభిప్రాయచేష్టా
విశేషఃపిహితమిత్యవ్యతే - పరవృత్తాంతంతదీయలక్షణైః జ్ఞాత్వాకంఠతోద్ధాతైవస్వ
స్య || తదభిజ్ఞతాస్థిత్యభిప్రాయగతః ఇతరజవచేష్టావిశేషఃపిహితమిత్యవ్యతే || ఉదా
హరతి || ప్రియఇతి- ప్రియేకాంతేప్రాతఃప్రాతఃకాలేగృహగతేస్వగృహం ప్రత్యాగతేన
తికాంతాతల్పియాతల్పంశయ్యాం అకల్పయత్ ఆస్తరణాదినాగజ్జీకృతచతీత్యుభయః-రా
త్యోసపత్నీగృహేయధేష్టవిహారేణజాగరణంకృత్వాప్రాతఃకాలేప్రియేసాపరాధఇవస్వ
కీయగృహంప్రత్యాగతేరతితద్గత కుంకుమాదివిహ్నైస్తదీయవృత్తాంతంజ్ఞాత్వా గాలభి
ర్యాత్కంఠత స్తమనుద్ధాతైవపరాత్రామత్సపత్నీగృహేజాగరణాచ్ఛాన్రితోస- అతో
స్యాంశయ్యాంసంసుఖంశేష్టే త్యభిప్రాయేణైయంతల్పకల్పవచేష్టేతి భవతిపిహితమ్ ||
౧౫౧ || వ్యాజోక్తింలక్షయతి || వ్యాజోక్తిరితి || అన్యహేతూక్త్యాహేత్వంతరకథనేనఆకా
రగోపనంస్వీయవిలక్షణాకారనిగూహనమితియత్సావ్యాజోక్తిః యత్రకేనచిన్నిపుణేనగో
ప్యహేతుకృతమాకారమైలక్షణ్యంహేత్వంతరకల్పనేననిగూహ్యతే- తత్రవ్యాజోక్తిరితిని
ష్కప్రకః- ఉదాహరతి || సఖితి- చౌర్యకృతరతికాలేభూతలలుంరనేనలగ్న ధూళిధూస
రితస్సాంగవికారః సఖ్యామాపజ్ఞేయ ఇశిహేత్వంతరకథనేన తగ్గోపనంకుర్వంత్యాంక
సాగ్నిధిదంపచనం- హేళిళిహంగృహరామపరాచైఃగృహేవాపవనపుష్పరేణుభిఃఘా
సరాధూసరవణాకృతాన్మిమాంపశ్య - అత్రచౌర్యకృతసురతహేతుకం స్వాంగమైన
ర్ణ్యమారామవిహారకాలిన పుష్పపరాగ రూపహేత్వంతరకల్పనే నాచ్ఛాదితమితిభవతి
వ్యాజోక్తిః || ౧౫౨ || గూఢోక్తింలక్షయతి || గూఢోక్తిరితి || అన్యఃఉద్దేశ్యోయిస్సాస్సా
అన్యంప్రతివక్తవ్యేత్యుభయః- శీర్వాక్యంఆన్యంప్రత్యుదేశ్యంకంఠపదకృతం ప్రతికథ్యత
ఇతియత్సాగూఢోక్తిఃయమద్విశ్యకించిద్వక్తురుహంంతగ్గోప్యుత్పంపరై ర్నాన్యజ్ఞాయాతి
తదేవవాక్యంతదన్యం ప్రకృతమద్విశ్యక్తేషభం గాన్యకథ్యతచేత్సాగూఢోక్తి-తి సమగ్రః

కన్యోద్దేశ్యాగీర్వదన్యప్రతికథ్యతే వృషాచేహిపరక్షేత్రాదాయాతిక్షేత్ర
 పాలకః॥ ౧౫౩॥ వివృతోక్తిఃశ్లిష్టగుప్తంకవిసావిష్కృతంయది వృషాచే
 హిపరక్షేత్రాదితివక్త్రీససూచనమ్॥ ౧౫౪॥ యుక్తిఃపతాభినంధానంక్రియ
 యామమౌగుప్తయేతావమాలిఖంతీదృష్టాన్యాంధనుఃపౌష్పంకరేలిఖత్
 ౧౫౫॥ లోకప్రవాదానుకృతిలోకోక్తిరితికథ్యతే సహస్వకతిచిన్తాసాన్తీల
 ఉదాహరతి॥ వృషేతి॥ కన్తింశ్చిత్తాముకేపరకళత్రముపథుంజానెనతి తత్పత్యురాగమ
 సంహారతోదృష్టావహహేవిటత్సంపరకళత్రముస్మృత్యాగచ్ఛ తత్సతిరయమాయాతీతి
 సాక్షాదుక్త్యాతటస్థానాంప్రకాశస్వాద్యితిమనవికృత్యాదదన్యంపరక్షేత్రస్యభటకంన
 మీపస్థంకంచిదృషభముద్విశ్యతద్రహస్యస్థలసమీపస్థాయాదూత్యాఇయముక్తిః - హేవృష
 భుజివదౌపరక్షేత్రాత్పరకియస్సభూమేః పరకళత్రాచ్ఛప్యమపేహ్యపసర - కుతః
 క్షేత్రపాలకః సస్యభూమీశ్వరః - కళత్రస్వామీచ ఆయాత్యాగచ్ఛతి అత్రక్షేపభంగా
 గూఢమిమమథంకాముకోజానీయాన్మాన్య ఇత్యాశయేనతంత్రతి సాక్షాదనుక్త్యాత
 దుద్దేశ్యకమేవవాక్యమిదంతటస్థవంచసార్థమన్యంప్రతికథనమితిభవతిగూఢోక్తిః॥ ౧౫౬
 వివృతోక్తింలక్షయతి॥ వివృతోక్తిరితి॥ శ్లిష్టగుప్తముక్తిరిత్యాన్వేషనిగూహితంవస్తుకవిసావి
 ష్కృతంస్పష్టికృతంయతితదానివృతోక్తిః॥ ఉదాహరతి॥ వృషేతి॥ హేవృషత్సంపరక్షే
 త్రాదాచేహిఅపసర ఇతిససూచనంకాముకస్యప్రకాశనంయథాస్యాత్తథావక్త్రీవదతి-త
 ద్భూత్రాగమనాత్ప్రాగేవత్వమపసరతి తత్సహచరః కచ్చిత్తముద్విశ్యతీతముపదిశతీత్య
 భావః- అత్రక్షేపగుప్తాభావస్యకవివైషమూచనమితిస్పష్టికృతత్యాదృశనతివివృతోక్తిః॥ ౧౫౭
 యుక్తింలక్షయతి॥ యుక్తిరితి॥ మర్షగుప్తయస్వరహస్యగోపనాయక్రియయాన్వ మమౌ
 చ్చాదకభృమసంపాదకవ్యాజేనపరాభినంధానమూప్రపురుషవంచనంయుక్తిత్వచ్యుతే
 వ్యభింకంచాభినంధానమిత్యమరః- అతిరహస్యేకర్మణిప్రవృత్తేనకేరచిత్సవరహస్యప్రకా
 శభీరుణాపధ్యోక్తిస్తవ్యనాప్తేనమాగతేస్వమమౌప్రకాశోమాభూదితికయాచిత్ప్రియ
 యాతస్యభాగింతింసంపాద్యంత్రవచనంక్రియతేతత్రయుక్తిరితిష్కృతః॥ ఉదాహర
 తి॥ త్యామితి॥ కిరహతురాంనాయకాముపేక్షమాణంనాయకముద్విశ్యసభీవచనమిదం-
 హేనాయకత్యత్ప్రియాత్వామాలిఖంతీమదాధం తత్యత్రినిధింపటాదౌలిఖంతీసతీ
 అన్యామనాప్రాంకంచిద్దృష్ట్యాకరేపౌష్పంధనుఃపన్నశచాపమలిఖదిత్యనేన తేఖనేన
 హేతునా ఇయంచన్నధంలిఖతీతస్యభృమంనిపాద్యన్వక్తియప్రియవిషయాతి కామనా
 మాచ్ఛాదితవతిత్యభావః అత్రరహస్యనిగూహనాయపౌష్పనుసు నిఠార్వాణక్రియయాత
 టస్థాయాఃవంచనంకృతమితిభవతియుక్తిః॥ ౧౫౮॥ లోకోక్తింలక్షయతి॥ లోకోక్తిః॥ లో
 కప్రవాదస్యలౌకికనుభావణస్యానుకృతిరనుకరణంతదనుకరణాలాపఇతియావత్ - సా
 లోకోక్తిరితికథ్యత్యభ్యుదయః॥ ఉదాహరతి॥ సహస్వేతి॥ సుయారవతిఃభత్వకాంతదృశ్య
 నోత్సుకాంనాయకాముద్విశ్యకస్యాశ్చిత్సఖ్యాశ్చయముక్తిః హేనభివిలోచనేనేత్రేమిలయి

యిత్యావిలోచనై॥ ౧౫౬॥ చేకోక్తిర్యత్రలోకోక్తిస్సాన్యదర్థాంతరగర్భితా।
భుజంగవజానీతభుజంగచరణంసఖే॥ ౧౫౭॥ వక్రోక్తిశ్లేషకాకుభ్యామప
రాథప్రకల్పనమ్ । ముంచమానందినంప్రాప్తం నేహనందిహరాంతికే॥
౧౫౮॥ స్వవిభావోక్తిస్వవిభావస్యజాత్యాదిస్థస్యవణానమ్ । కురంగైరుత్త

త్వానమీల్య- కతిచిత్త్రిచతురాస్తాసాన్ సహస్యతతస్త్వత్త్రియః క్షేమేణాగమిష్యతి
భావః- అత్రమీలయిత్యాదిలోచనే ఇతిపారజనసంభాషణానుకరణాల్లోకోక్తిః॥ ౧౫౬॥
అభధేకోక్తింబత్యుతి॥ ధేకోక్తిరితి॥ యత్రలోకోక్తిరథాన్తరగభిఃతాన్యాత్తత్రధే
కోక్తిః- యత్రలోకవాదానుకారివాక్యమేవ అథాన్తరగభిఃతాకాణేషుప్రయుజ్యతే
తత్రధేకోక్తిరితినిష్కషణః॥ ఉదాహరతి॥ భుజంగేతి॥ కేనచత్సస్యచిద్వృత్తాంతేపృష్టే
సత్స్వయమజానన్నివస్వ సమీపవతీనంకంచిన్నిదిశ్యత్య అయమేవతద్వృత్తాంతంజానా
తీతియస్సోపహసంక్రియతే తస్మాక్తిరియంపేసభేభుజంగవచసపా వచభుజంగచరణం
సపాసాదంజానాతినకోప్యన్యస్తత్పాదంవేత్తి అతోయమేవచ నాజానాదౌతత్సహచా
రిత్వాత్తద్వృత్తాంగమిజానాతీతిలోకప్రవాదాభిప్రాయేనభుజంగశబ్దస్యఽపవాచిత్యా
త్సహాయంద్వావపిచిటావత్ప్రదీయ వ్యభిచారాదిరహస్యం సవఃమప్యయమేవవేత్తిత్య
థాన్తరగభిఃతేయంలోకోక్తిభవతి॥ ౧౫౭॥ వక్రోక్తింబత్యుతి॥ వక్రోక్తిరితి॥ శ్లే
షేణకాక్యా అపరాథప్రకల్పనంసక్తగ్రీభిప్రేతాదన్యాథేవాక్యకల్పనంవక్రోక్తిఃకే
నచిద్యజుర్ధ్యేవవాక్యేప్రయుక్తైసతి కోపాదివశాదన్యేన తద్వచనస్యాథాన్తరంక
ల్పయిత్యాయత్రవక్రభాషణంక్రియతేతత్రవక్రోక్తిరితినిష్కషణః- ఆద్యాముదాహరతి॥
ముంచేతి॥ అన్యసంగాదికృతకోపవశేనసురత సుఖపరాజ్ఞుభీంకాంచిన్నాయికామద్ది
శ్యకశ్చిన్నాయకఃప్రాహముంచేతి॥ పౌప్రియేదినమహఃప్రాప్తంప్రభాతసమయఃప్రాప్త
ఇత్యర్థః అతోమానంకోపంముంచత్యజేత్వేవమృజమతినానాయకేనవాక్యేప్రయుక్తై
సతికోపవశాన్నాయికాన్యవాక్యసాధంప్రకల్ప్యవక్రోక్తిౌత్తరమాహ॥ శేతి॥ పౌశర
ఇహమన్నికతునందినందికేశ్వరః నచిద్యతేకింతుహరాంతికే శివసన్నిధౌవతతే అతః
ప్రాప్తంనందినంమాముంచేత్వేవంకథంకథ్యత్యత్యర్థః- తథాచాన్యసంగపరవశేనత్వ
యోన్మత్తైననైవంప్రలపితవ్యమితిభావః- అత్రకాలజలంబపేతుంమానందిన్యజేత్వర్థః
పరస్యనాయకవాక్యస్య శబ్దశ్లేషేప్రాప్తంనందినంసత్వజేత్వద్ధాన్తరకల్పనా న్యవత్యా
ద్యావక్రోక్తిః- వినంన్వితీయాపూర్వహః॥ ౧౫౮॥ స్వభావోక్తింబత్యుతి॥ స్వభావోక్తిరితి॥
జాత్యాదిస్థస్యకురంగత్వాదిజాతౌవతమానస్య- అత్రాదిగజ్జనక్రియాదిః గృహ్యతేస్వ
భావస్యవణానంయదితదాన్వభావోక్తిర్యుద్వ్యతేయత్రయథాగ్రహణమనంబారు
యథాతథాక్రియతేతత్రస్వభాక్తిర్నామాలంకారఇతినిష్కషణః॥ ఉదాహరతి॥ కురం
గైరితి॥ ఉత్తరంగాక్షైఃఉగ్రతతరంగలోచనైరతి చంచలలోచనైరిత్యర్థః- ప్రబుకణైః
రచాంచల్యంయథాతథోద్ధృవ ప్రసారితకణైరిత్యర్థః- కురంగైరుద్వితంబృష్టంవా

రంగాత్యైః సభ్యకణైరుదీక్షితమ్ ॥ ౧౫౯ ॥ భావికంభూతభావ్యథాసాత్మ
త్కారస్యవణానమ్ । అహంవిలోకయేద్యాపియుధ్యంతేత్రసురాసురాః ॥
౧౬౦ ॥ ఉదా- త్తమృద్ధిశ్చరితంశ్లాఘ్యంవాన్యోవలక్షణమ్ । సానాయస్యాభవ
ద్యుధంతధూర్జటికిరీటినోః ॥ ౧౬౧ ॥ అత్యుక్తిరద్భుతాతథ్యశౌర్యాదార్యాది
వణానమ్ । త్వయిదాతరిరాజేంద్రయాచకాఃకల్పశాఖినః ॥ ౧౬౨ ॥ నిరుక్తిః

భాది-తేదశ్యశుభిత్యధాః అత్రవ్యాధాదిదశానకాలే చాయథాతథాకరంగత్వజా
తిస్యభావోవణి-త ఇతిభవతిస్యభావోక్తిః ॥ ౧౫౯ ॥ అథభావికంబలక్షణంభావికమితి ॥
భూతభావ్యథాసాత్మత్కారస్యతాథాస్యభవివ్యవధాన్యచయస్సాత్మత్కారస్తస్య
వణానంయత్తద్భావికమిత్యుచ్యతే- యత్రాతీతానాగతేప్రత్యక్షత్వేనమహాశ్చర్యకారాధ
వణానాల్లక్ష్యేతేతద్రద్ధివిధోభావికాలంకారఇతినిష్కర్మ-తత్రాద్యముదాహరతి ॥
అహమితి ॥ సురాసురాదేవదానవా అత్రప్రదేశేయుధ్యంతేయుధ్యంకుర్వంతి- అహమ
ద్యాపిఃలోకయే-అత్రకస్యాపికతు-మశక్యత్వేనమహాశ్చర్యకరదేవదానవయుధ్యరూపా
ధోక్త్యాభావికానాం హృదిభావసమిత్యాశయేన తత్ప్రత్యక్షత్వేనవణి-తత్వాద్భావి
కాలంకారోభవత్వేన-ఏవంద్వితీయమపూర్వాహమ్ ॥ ౧౬౦ ॥ అథోదాత్తంబలక్షణంఉదా
త్తమితి- శ్లాఘ్యంశ్లాఘాహంబుద్ధిశ్చమృద్ధిమచ్ఛరితంవాకాకవదేవదత్తగృహమిత్యా
దినద్వాచ్యోవలక్షణంసద్వర్ణ్యతేయదితదుదాత్తమిత్యుచ్యతే- ఉదాహరతి ॥ సానామితి ॥
ధూర్జటికిరీటినోశ్శివాజుకాయోః యత్రసానాయుధ్యంతభవత్- తత్సానుమయావృష్ట
మితికస్యచిదివంవచసం- అత్రశౌర్యాదినమృద్ధిమచ్ఛినాజుకాయుధ్యరూపచరితంసానురూ
పవాచ్యాధాన్యఉవలక్షణంసద్వణి-తమితిభవత్పుదాత్తాలంకారః ॥ ౧౬౧ ॥ అత్యుక్తింబ
లక్షణం- అత్యుక్తితి-అద్భుతాతథ్యశౌర్యాదినవణానమాశ్చర్యకరమిధ్యభూతశౌర్యా
దార్యాదిగుణవణానంయదితదాత్యుక్తితిత్యుచ్యతే- ఉదాహరతి- త్వయీతి- మేరా
జేంద్రత్వయిదాతరికలాభీష్టప్రదేశితి- యాచకాఃఅధికానః కల్పశాఖినస్సరతరవోభ
వక-త్వద్భుతాపరిమితభనాదిపరిపూర్ణాకాన్యంతః యాచకాఃఅపిస్వాధి-భ్యోభీష్టాదమ
రిత్యధాః- ఆత్రరాజదానస్యయాచకాఃకల్పశాఖినఇత్యుక్త్యా౭ పరిమితత్వంప్రతిపాది
తమతోద్భృతత్వంమిధ్యాభూతత్వంతథాచాద్భుతమిధ్యాభూతదానగుణోవణి-త ఇతిభ
వత్వత్యుక్త్యలంకారః ॥ ౧౬౨ ॥ నిరుక్తింబలక్షణంయోగతఃఅవయవకైరశాత్ నా
మృందోపాకరాదినామధేయానాం అన్యాధాత్వప్రకల్పనంయదితదానిరుక్తితిత్యుచ్య
తేఉదాహరతి- ఈశ్వరే గితిచంద్రోపాలంభసపరంకరిహిత్యాచసమివ- మేచంద్ర

గోగ్ధోనామ్నామన్యార్థత్వప్రకల్పనమ్ । ఉద్యతైశ్చరిత్రైజానైసత్యం
దోషాకరోభవాః ॥ ౧౬౩ ॥ ప్రతిషేధఃప్రసిద్ధస్యనిషేధస్యానువర్తనమ్ । న
ద్యూతమేతత్కితవక్రీడననిశితైశ్చరైః ॥ ౧౬౪ ॥ సిద్ధస్యైవవిధానంయత్ర
మాహుర్విద్యలంకృతిమ్ । పంచమోదంచనైకాలేకోకిలఃకోకిలోభవేత్ ॥
౧౬౫ ॥ హేతోహేతుమతాసాధానంవణానంహేతురుచ్యతే । అసావుదే

ఉద్యతైశ్చరిత్రైశ్చరిత్రైర్నిమిత్తవిరహీషీడనాదిమశ్చరిత్రైహేతుభీఃభవానత్యం
యథాధానందోషాకరఃదోషావామాకరణియథాధానామకణిత్యహంజానేనిశ్చినోమి
అత్రదోషాంతాత్రింశరోపితి పుష్పత్యానిశాకరాధానకస్యదోషాకరశ్చస్యదోషానా
మాకరణితిపుష్పత్తిమలేనాన్యాధానకల్పనాన్నిరుక్తిః ॥ ౧౬౩ ॥ ప్రతిషేధంలక్షయతి ॥ ప్రతి
షేధఇతి ॥ ప్రసిద్ధస్యవిజ్ఞాతస్యనిషేధస్యఅనువణానమనుభాషణంప్రతిషేధః- యత్రకథ్య
మానోనిషేధః నిజ్ఞాతత్వేనస్వతోనుపయోగాదధానంతరగధాతయా చమత్కార
కారీ-భవతితత్రనిషేధాలంకారఇతినిష్కృషణః- ఉదాహరతి-నేతి-యుద్ధరంగేనన్నద్ధం
శకునిముద్దిశ్యసోపహానవచనమిదం - హేతితవధూతశకునే ఏతత్పరివృత్తమానంయు
ద్ధకమహ్యుతమక్షయదేవనంసభవతి- కింతునిశితైస్తీక్షణైశ్చరైఃక్రీడనంవిహరః-అత్రయుద్ధ
స్యమ్యుతత్వనిషేధోజ్ఞాత ఏవతథాపినజ్ఞాత ఇతినిషేధఃపునఃకీర్త్యహంసస్య తవమ్యు
తకర్తవ్యేవప్రాగల్భ్యంసతుయుద్ధరంగ ఇతిపరిహాసగధాత్యేనచాదుతాహేతుభావశీ
తిభవతిప్రతిషేధాలంకారః- ఏతచ్ఛక్తితవపదేనస్పష్టంకృతం ॥ ౧౬౪ ॥ విధింలక్షయతి
సిద్ధస్యేతి ॥ సిద్ధస్యైవజ్ఞాతస్యైవవిధానమితియత్రాంశిధ్యలంకృతిమాహుర్కథయంతియత్ర
విజ్ఞాతత్వేనవస్తునోవిధిరనుపయుక్తస్సన్నధానంతరగధాత్యేనచమత్కార హేతుర్భ
వతితత్రవిద్యలంకృతిరినిపక్రషణఃఉదాహరతిపంచమేతి- పంచమోదంచనైపంచమస్య
గోత్వాదకేకాలేవసంతే- కోకిలఃపిఃకోకిలోభవేదిదానీమేవకోకిలఇతివ్యవదేశార్థా
వతి- సత్వితరకాలే తథాపంచమస్వరోత్పత్త్యభావాదితిభావః - అత్రకోకిలత్వేనిదేత
స్యైవపునఃకోకిలేవిధానంనిరర్థకునవ్యసంతసమయేపంచమస్వరశాలితయాసర్వజనమ్నా
ద్యోభవతీత్యథానంతరంగభిక్షాకరోతీతిభవతివిధిః ॥ ౧౬౫ ॥ హేతుంలక్షయతి ॥ హేతో
తి ॥ హేతోఃకారణస్యహేతుమతాకార్యేణవణానం సంబంధవర్ణనంయదితదాహేత్వ
లంకృతిరిత్యుచ్యతే- ఉదాహరతి-అసావతి- అసాక్షితాంశుశ్చండ్రఃసుభువంస్త్రీశాం
మానశబ్దాయకోపశమనాయ- ఉదేతి-అత్రవిధూదయరూపహేతోహ్వానభేదనయాపకా

తిశితాంశుర్త్తానభేదాయనుభ్రవామ్ || ౧౬౬ || హేతుహేతుమలోరైక్యం
హేతుం కేచిత్ప్రచక్షతే | లక్ష్మీవిలాసావిదుషాం కటాక్షావేంకటప్రభోః ||

ర్యస్యచసంబంధవణానాద్భవతిహేతుః || ౧౬౬ || ఆస్త్వైవలక్షణాంతరమాహ || హేత్వి
తి || హేతుమతోః కారణకార్యయోరైక్యమభేదం కేచిత్కవయః హేతుం ప్రచక్షతైకభ
యంతి- యత్ర కార్యావశ్యంభావతశ్చైశ్చూర్దిసూచనాయ హేతుకార్యయోరభేదో
వణ్యా తేసాపిహేత్వలంకృతిరితి కేచిదాహురిత్యభావః || ఉదాహరతి || లక్ష్మీతి || హేవేంక
టప్రభోవేంకటస్వామి - తేతవకటాక్షావిదుషాంపండితానాం సదాత్వస్పదకమల
ధ్యానవతామిత్యభావః - లక్ష్మీవిలాసాస్సంపత్సమృద్ధయోభవంతీత్యర్థః - ఆత్రభవత్కటా
క్షమాత్రేణైవజ్ఞానినాంసమృద్ధయోభవంతీతివక్తవ్యేకార్యనైశ్చూర్దిసూచనాయకటా
క్షావలక్ష్మీవిలాసా ఇత్యభేదవణానాద్భవతిహేత్వలంకారః || ..... ❦

ఇతి శ్రీబుధరంజన్యాఖ్యవ్యాఖ్యానసహిత-

చంద్రాలోకస్సమాప్తః.

